

- da operam suam, Duces ac milites suos, suaque omnia impendat, ut fufis fugatifque clientis fui hostibus, plena rursus per eum tranquillitate fruantur.
- 13 In cujus redhostimentum à partibus clientis ferè jure gentium obtinuit, ut dum superioris populi majestatem clientes comiter conservant, pro eadem conservatione omnia sua impendere teneantur, ut eosdem amicos, eosdem inimicos habeant. Sic Massilienses portas Cæsari clauferunt. Albicos barbaros homines, qui in eorum fide antiquitus erant, montesque supra Massiliam incolebant, ad se vocaverunt. Excluso denique omni fœdere cum aliis pangendo, nisi consensus quoque patroni interveniat, ut in nuptiis rati habitationes parentum, in rebus minorum, interventiones tutorum curatorumve de necessitate requiruntur, quorum personas majestas superior, sive fœderis Princeps, in rebus causisve inferiorum suorum sæpius repræsentare videtur, ut nempè ejus præsens auctoritas ac dignitas, clientibus omni occasione quibuscunque etiam negotiis adversus vim atque machinationem omnem internam, exterorumve prodesse possit.
- 14 Verum enim verò, licet hæc æquo jure, ac rationibus omni exceptione majoribus sic obtineant. Hæc quoque præter occasiones, omnes confiteantur, qui ad imperia aspirant, vel etiam imperia nacti, justa æque

æquè ac tranquilla possessione eadem regunt, ac gubernant, non dubitem tamen illorum quoque qui cum

-----*nolunt occidere quemquam,*

Posse volunt.

Contraria exempla in historiis reperiri, cum cliens sæpissimè in potestate patroni, ut musca in manu pupilli sit. Luporum custodia sese agni committant, dum lupos canibus in propriam ruinam fortiores putant. Quidquid est, ex minoris impotentia, ac superioris ambitioso extendendi imperii desiderio, foedus clientelare ex accidenti ut miserrimum atque omnibus formidabile, maximo periculo laborat. Ex horum potentia superbienti, illorum infirmitate submissa nunquam non timendum, ut patroni in dominos, vel etiam Tyrannos, clientes in subjectos, & servos evadant, evertantur.

Lib. 17. Quare Gellius^a: Cui plus licet quam par est, plus vult quam licet. Quod egregiè quoque animadvertit Gunterus, dum ait:

*Tanta tamen diri fuit inclementia fati,
Ut quicumque bona priscorum munera regum
Hactenus ista fide possederat, idque probare
Legitimis poterat, vel demonstrare tabellis.
Principis assensu titulo gavisus, eodem
Nunc quoque possideat.*

Ex

Ex potentia sua Ottomannicus Imp: tanta superbia tumidus, ut se non tantum clientum suorum, verum universalem orbis terrarum dominum profiteri velit, litteris suis credentiarum ad Germaniæ Imp: præfigendo: *Ego dominus omnium dominantium, Regnator orientis & occidentis, qui potens sum facere, & non facere quæ libet. Dominator omnium eorum quacunque regi, & dominio subjici possunt, magnus heros heroûm, & fortis gigas latissimi hujus orbis universi. Quam plurimum regnorum, & dominorum ego sum Imperator: In manu mea potenti traditi sunt omnes fines terræ, nullis exceptis, mecum est fortitudo totius mundi, & virtus firmandi. &c.* Quamvis hæc dominandi libido, tituli que libidini suæ adjecti, rei veritatem^a non mutant, neque ob confessionem propriam, in sui commodum factam magis minusve possideat, quia non in præjudicium tertii, sed tantum profitentis damnum ejusmodi confessio operatur. Prospiciant igitur inferiores, ne juri suo se nimium confidant, dum fœderis clientelaris quæstiones factis plerumque deciduntur, meritò omnibus regnandi libido suspecta sit, quasi intra suos tramites vix sese mortales contineant. Ac præcipuè in fœdere quo alter alteri conventionem inferior est, cautè agendum; nam sæpius primum actum, post protectionem stipulatam, invasionem prætextati protegentis fuisse, exemplorum

^a Arg. l. 8.
ff. de cast.
pecul.

vetustas docuit. Sic Tulli, Metenses, Verodini, ab Imperio Germanico avulsi, libertatem amisere. Sic Augustus urbes quasdam, foederatas, teste Suetonio, patrocinii prætextu sibi subjecit. In quam rem Plutarchus concinnè : *Rogante aviculas cuculo, cur se fugerent, quia accipitrem te fore subverebamur, ajebant.* Et in humanis, conversationibus accidit, ut multi non lædant, dum lædere non possunt :

Tolle quod obstat

Tunc vana profiliit frenis natura remotis.

Digito ipsorum dentibus commisso, acrius mordeant, tantum auferant, quantum seclusa omni virtute, reverentia, atque humanitate vires ipsorum impiæ patiuntur. Quibus tamen læsionibus privatis, ut mederi possit, jura in medium constituta sunt, alterius potestati ne quis se facile committat. Legibus expressum, ut nemo potentiorum patrocinium advocet^a. Civis alterius patrocinium non petat, cum Principi proprio, ac magistratui in eum finem ordinato competat suos protegere ac defendere, civem nullum indefensum, inultum relinquere. Idque ne exterorum perversa ambitione, falsa virtutis protegendi speciè obruantur, præstando extraneis principibus pro patrocinio pensione, vel stipendio, cives exhauriantur; quodque magis urget à reverentia propriæ majestati debita, cives sedu-

^a L. I. C. ne
liceat potēt.
l. illicitas
§. ne poten-
tiores. 2. ff.
de offic. præ-
sid. l. I. C.
ut nemo ad
suum pa-
trocini.

seducantur, abstrahantur. Et hoc ita intelligendum, si indefensi, aut neglecti per Principem suum cives non existant. Nam ut derelicti sunt, occasionibus inserviendum. Cum vita, vel libertas in dubium trahuntur, sese amico potius aliquo
16 modo, quam hosti plenariè committendum. Igitur cum à potestate superiori periculum imminere possit, prima populis liberis lex sit, ut extra necessitatem patrociniū non suscipiant, nam:

*Domum tyranni quisquis introiverit,
Haud liber erit, liber etsi venerit.*

Necessitatis verò alia res est. Et hinc:

Quemque suæ rapiunt in fœdera causæ.

In iis enim cum nemo liberalis præsumatur, id facere tenetur, quod pro sua salutè omitti non poterat. Atque eo casu sepè suscipiendum quod conceditur, non quod volumus; quia dulcius adhuc ex utroque malo, nomen subditi in patrociniū, quam ex hostium victoria subjecti titulum referre. Sic rebus desperatis Achaz nuncios ad Theglath-Phalasar Regem Assyriorum mittit, dicens: *Servus tuus, & filius tuus ego sum, ascende, & saluum me fac de manu Regis Cyriæ, & de manu Regis Israël, qui consurrexerunt adversus me*^a. Et licet hæc inferior conditio superiori in fœdere auctoritatem, & dignitatem vulgo adferat, tempora tamen dira, severaque aliquando

^a 2. Reg.
16. vers. 7.

populo impetito obveniunt, quibus suscipere tutelę oblationem, Principes exteri recusant. Quod si necessitas non admodum urgeat, pro clientelari fœdere confici instrumenta publica, protectionis formulam ab utraque parte obligatoriam continentia, curentur, ne exindè potius subjectionis, quam protectionis occasio in futurum nascatur, unde protectio vera ac non fucata sperabatur. Curiosè, dilucidè atque attentè exprimatur, quomodo sese aliorum curę submittant, verbis omnibus subjectionem quandam inferentibus, procul inde remotis, ita ut certa exprimendo ad quę voluerint teneri, tacitè declarent se reliquis, ex gentium consuetudine introductis observationibus, teneri nolle ^b. Stipulatio hæc si fieri possit, ad certum, & breve tempus tantum sit, ut si clientibus gravior, vel incommoda civibus videatur, mutari, si honesta, placida, jure & facto pro arbitrio clientes prolongari, continuari possit: nimirum quia clientela ordinariè pro conservatione clientis, & non in commodum patroni suscipitur, nec de jure præsumendum sit, quod eandem augendi sui imperii causa patronus suscipiat, licet quorundam moribus aliter perperam practi-
 carı meminerimus. Porro in consiliis suis secretioribus, clientes patroni sui consiliarios non admittant. Arces & oppida sua teneri superioris majestatis

b Arg. l. 12.
 §. 43. ff.
de instrum.
legat.

tis præsidio militari non patiantur. Sic enim Athenienses ad Antipatro, & Cassandro oppressi sunt. Sic Constantio, Trajectum ad Mosam olim, Cameracum, Vienna, qui Austriacorum patrocinium adoraverant, recepto præsidio libertatem amiserunt. Quibus aliisve exemplis moniti Scoti dum quondam Anglorum tutelam & patrocinium exposuissent, obsidibus sexto mense revocatis, sibi caverunt, ne Angli arcem ullam ad Scotos pertinentem, possiderent. Cujus cautelæ vim sero animadvertissent Batavi nisi præsidii Anglorum, urbibus Brielle in Hollandia, Vlissingæ in Zelandia injectis, sese
19 maturè liberassent. Porro patronus promittat jura majestatis ad clientem pertinentia integra, inconcussa, salva futura, nulloque rei civilis negotio, vel etiam ad civitatem solam pertinentis sese immissurum. Patrocinii tabulæ eum in modum conceptæ, conventæ, subsignentur, sigillatæ ut oportet, clientibus à patrono tradantur, & pacto fœdere clientelari, summa cautio sit, ut si patronus nocere velit, non tamen possit.

20 Et hoc de ineundo, conservandoque fœdere clientelari. Porro quo tempore patrocinium finiatur ex contractu, vel defectu elicitur. Ex contractu, si ad certum tempus advocatia petita sit, sequitur expiratione conventi temporis advocatiam hanc ar-

^a Arg. l. 5. 2. ¹ mataam finiri ^a. Item si conditio adimpleta sit, aut
^{§. fin. & l. i.} non amplius exstet, quia ea deficiente perindè ha-
^{DT. ff. de} betur, ac si facta non fuisset conventio ^b. Item si re
^{pact.}
^b L. 36. ff. de integra pari consensu contrahentes foedus annula-
^{reb. credit.} verint ^c. Aut contractu ab una parte nondum per-
^{l. 8. pr. ff.} fecto, is per quem non stat, quo minus perfectum
^{de peric. &} sit negotium, resilierit, contractusve non perfecti,
^{comm. rei} nec apparenter perficiendi, poeniteat; ut ei poeni-
^{vendit.} tere ^d licet, cum is qui nondum contractum imple-
^c Arg. l. 2. pr. ¹ verat, illud implere tenebatur, aut solvere ei qui à
^{l. 5. §. 1. ff.} sua parte impleverat, id quod ipsi intererat ab utra-
^{de rescind.} que parte impleri ^e. Ceterum & ex defectu, ut dixi,
^{vend. l. 35.} patrocinium quoque finitur, sublata scilicet patro-
^{ff. de reg. jur} cinii possibilitate ^f. Nam quod conceditur certa
^d L. 5. §. 1. ff. ¹ qualitate, ea remota tollitur id quod concessum
^{de condict.} fuerat ^g. Finitur etiam si patronus clientis defen-
^{caus. dat.} sionem neglexerit ^b, quia protectoris nomen non
^e Arg. l. 5. ¹ meretur, qui protegendo suum non facit officium ⁱ,
^{C. de obl. &} quo etiam casu de jure scripto clienti, ut minus pro-
^{act. l. 1. & 2.} missi subsequuta fide, conditio adversus patronum
^{C. quand.} competit ^l; nisi fortuito protectio sequuta non sit,
^{liceat ad} tunc enim honorarii, sensusve soluti repetitio lo-
^{empt. reced.} cum non habet ^m. Amittitur quoq; jus patronatus,
^{l. 3. C. de res-} non utendo suo patrocinio ⁿ; licet etiam non requi-
^{cind. vendit.}
^f Arg. l. 17. ¹ get. & voce jurisdict. C. de procur. i L. unic. C. de nund. jur. Quis toll. l. 5. §. 2. l. 7.
^{§. 3. ff. de} usur. ¹ ff. de prescr. verb. l. 3. §. 2. ff. condict. caus. dat. l. 4. 8. & l. fin. C. eod. l. 7. C. de rei permut.
^g Arg. l. 7. ¹ minut. ^m L. 19. C. condict. caus. dat. n Arg. l. 16. pr. C. de usuf. l. 13. C. de servit.

situs protectionem omiserit, cum secundum Imp: Justinianum^o, ea quæ promisit ipse in memoria sua servare, non ab aliis sibi manifestari debeat poscere. Multo magis si sævitia, patrocinii jure (admonitione ut ab offensione & injuria desistat, præmissa) notoriè quis fuerit abusus^p, per vulgatam regulam, concessa abutentem potestate, eadem privandum esse^q, exemplo judicis ordinarii in sua jurisdictione sevientis. Notoriè dico, quia sevitia in magistratu non præsumitur, multo minus in majestate summa, quamvis Cravetta^r dissentiat, asserens pro subditis contra dominos, pro inferioribus contra superiores præsumptionem operari. Morte etiam patroni, si persona ipsius specialiter in advocatia armata ad auxilium ferendum vocata fuerit, finitur patrocinium. Et velut in privatis causis morte clientis clientela quoque definit, & respub: morte naturali subjecta non fit, verum everfioni violentæ, & captivitati fatali, dummodo cives aliqui supersunt; Sic omnium tamen civium morte, fuga huc illuc, dispersione in omnem ventum, ut pulvis ejectus, loci protegendi destructione, occupatione violenta, protectionis stipulationem expirare, census annui solutionem per se cessare, certi, atque inconcussi juris est. Et hoc quoad clientes & patronos, eorum jura, stipulationes & cautiones, nec non absolutiones dixisse sufficiat.

^o L. 12. C. contr. & comm. stip.

^p L. 14. 15. & 16. ff. pro socio. arg. c. un. §. 8. lib.

2. tit. 27. de feud. & C. pen. X. de pœnis.

^q L. Judeos. C. de Judeis.

^r conf. 132. n. 18. & seqq.

^s §. 2. Instit. de usufr. l.

§. 2. in fin. ff. quib.

mod. usufr. amitt. l. 16.

§. 1. & 2. C. de usufr.

CAP.

CAP. LXII.

DE VASALLIS.

1. *Vasalli imperiorum nervi sunt.* 2. *Vasallorum fidei formula.* 3. *Feudum aliud determinatum aliud indeterminatum.* 4. *Quando servitium in bello prestandum.*
4. *Servitium feudale etiam pacis tempore debetur.*
6. *Servitia reverentialia in faciendo & non faciendo consistant.* 7. *Clientis & vasalli differentia.* 8. *Vasalli & subiecti differentia.* 9. *Servitutis singularis genera.*
10. *Jure publico tripliciter quis alteri devincitur.*
11. *Ex rebus personæ non subjiciuntur.* 12. *Majestatis interest, ne ex rerum calamitate, personæ patiantur.*
13. *Homagii & vasallagii discrimen.* 14. *De vasallorum jure.* 15. *Inter vasallum & dominum paritas quædam est.* 16. *Feudum aliud personale, aliud hereditarium.* 17. *Feudi dominus absolutè de feudo disponit.*

Sequitur nunc ut in sequelam, sive consequentiâ legis nostræ de vasallis, qui improprio fœdere in societatem amicitiamve aliorum assumuntur, parumper agamus; idque quia nervi, & robur maximorum imperiorum sunt, membra majestatis supereminens vulgò habentur. Vasalli virtute bellica clarissimi, tanquam viri fortes in fidem potentiorum atteruntur, cum pro feudo utendo, fruendo-

endoque dato, præstationibus personalibus, five etiam quandoq; realibus, sese obligant, ut alterius majestatem comiter observent, eandem colant, comitentur, profusione proprii sanguinis suisq; sumptibus, in & extra patriam^a promiscuè contra omnes, excepto solo^b domino antiquiore defendant; Quæ cum ita sint, vasallos omni modo servitiis ferendis præstò esse debere, eorumve servitium & munus præcipuè in bello, armisve tractandis consistere ipsis legibus^c, ipsa duce & magistrata rerum experientia docetur; ita etiam ut non nisi militiæ idoneis hominibus regulariter feuda tribuantur^d, & hinc sæpius vasalli indistinctè milites appellentur; dummodo viri insigni fortitudine armati, ad injuriam propulsandam & hostium impetus arcendos, ad pacem conservandam, recuperandamve, necessariò requiruntur^e. Quod & clarius adhuc ex vasallorum,

^a Borrin. de servit. vasall. part. 1. c. 9. 10. & 11.

^b C. contra omnes. tit. hic finitur lex &c.

^c C. domino Guerram. D. tit.

^d C. unic. Tit. an mutus vel alias imperfect.

^e L. milites 31. C. locati. C. unic. tit. de nova forma fidel.

2 Evangelia his verbis juratur. *f: Ego ab ipsa promissionis hora, usque ad ultimum diem vite meæ, ero fidelis domino meo, contra omnem hominem. Quæ verba interpretaturus Imp: significare inquit: Ego juro quod nunquam scienter ero in consilio, vel in auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod: Vel quod tu recipias in persona aliquam lesionem, vel injuriam, vel contumeliam, vel quod tu amittas aliquem honorem, quem*

R r r

nunc

*nunc habes, vel antea habebas: Et si scivero, vel audivero de aliquo qui velit aliquod istorum contra te facere, pro posse meo, ut non fiat, impedimentum præstabo. Et si impedimentum præstare nequivero, quam citò potero tibi nunciabo: Et contra eum prout potero auxilium meum tibi præstabo: Et si contigerit te rem aliquam quam habes, vel habebis, injustè vel fortuito casu amittere, eam recuperare juro, & recuperatam omni tempore retinere. Et si scivero te velle justè aliquem offendere, & inde generaliter, vel specialiter fuero requisitus, meum tibi sicut potero, præstabo auxilium: Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam: Et si consilium mihi super aliquo facto postulaveris, illud tibi dabo consilium, quod mihi videbitur expedire tibi. Et nunquam ex persona mea aliquid faciam scienter, quod pertineat ad tuum, vel tuorum injuriam, vel contumeliam. Quasi neglecta propria utilitate, quin imò necessitate, citra propriam libertatem, omnia pro domino suo agere, sanguinem fundere vel haurire, vitam perdere, vel perire vasallus teneatur. Verum enim verò licet hoc feudale juramentum semper servitium annexum habeat, atque onera ferè omnia tam personalia quam realia (quandoquidem *adjuvandi* verbum feudis ordinariè adjectum, generale est; atque illud *adjuvare debet*, necessitatem ex ratione & natura feudi indeterminati pro-*

3

provenientem inducat, atque exprimat, juramento
 insuper fidelitatis vallatam) constat tamen pro ar-
 bitrio constituentium illud strictius latius imponi,
 vel adjici feudo posse. Et sic vulgò tenent, ut si
 simpliciter alicui delatum feudum sit, illud inde-
 terminatum dicatur, habeatur, hoc est, quod nulla
 partium intercedente determinatione & pacto, ex
 propria feudi natura & qualitate determinationem
 capit^a; qualiter pro vario feuda constituentium
 placito, & vario regionum ac populorum more in-
 veterato, observatur. Determinatum verò quod ad
 certam loci, temporis, personarum, & officio-
 rum qualitatem, & conditionem ex pacto investi-
 turæ adjecto pertinet; ut puta si in tali loco, tali
 tempore atque occasione ad serviendum domino
 suo, uno duobus vel pluribus equis, militibus, pane,
 pecunia, vino, & similibus sese obliget. Quibus
 determinatè promissis, quavis occasione pro re na-
 ta prout promissa sunt, è vestigio is qui ea promisit,
 eadem præstare tenebitur, cum specialiter in stipu-
 lationem deducta probantur. Quod in feudi dela-
 tionibus indeterminatis non eodem modo obtinet.
 Licet enim jure feudi servitium semper domino
 præstari in atque extra bellum debeat, hoc tamen
 ultra justitiæ rationem non extenditur, eo quod tam
 de jure divino, naturali, gentium ac civili omnia

*a §. fin. Tit.
 quib. mod.
 feud. amitt.
 arg. l. 4. §.
 per ff. de re
 jud. & l. cū
 dotem. §.
 gener. ff. de
 jure dot.*

ex æquo, justo & bono (licet pacto specialiter comprehensa non sunt) definiuntur ; & contra jus sit , & contra omnem justitiam , ex qua jus provenit , & secundum quod non nisi id quod bonum & justum est , permittitur , ut in bello injusto vasallus dominum sequi teneretur . Ita etiam ut bellum injustum fera & periculi sui nescia fervens insania , maturatum scelus , & ut ita cum aliis dixerim , non nisi verum latrocinium sit , à sceleratis hominibus contra leges , ipsamque naturam , in necem ac ruinam generis humani adinventum ^a . Et idcirco ei bello injusto non adherendum , præcipuè dum jure constet .

a L. per omnes. 6. C. de defens. civit.

Nullam ad maleficia obligationem validam existere ^b . Nullam rei turpis promissionem quidquam operari , licet fidei datæ robore , licet juramento confirmatam . Adeo etiam ut si perverso imperio liberè quis obsequutus fuerit , perjurii pœna in eum qui jura gentium , naturalia , & civilia violaverit , justè retorqueri possit . Et hoc quoad aggressorem , atque aggrediendo servitium petentem . Aliud tamen de favorabili defensione statuendum , quia defensio , quamvis injusta , de jure naturale permixta videtur ^c , & ut quis sanguinem suum quoquo modo redimat , concessum ^d . Præsertim si tempus , occasio , locus , non patiantur plenius deliberandi consilium , quo justa vel injusta belli defensivi causa per vasallum

b L. juris gentium §. si ob maleficium ff. de pact.

c L. ut vim. ff. de instit. & jur.

d L. i. ff. de bon. eor. qui ante sent. sibi mort.

exa-

examinetur. Dominus justitię presumptionem pro se habeat, & vasallus ex feudo indeterminatè accepto, servitium domino debeat, & ut secundum traditam fidelitatis formam, ejus majestatem conservet, eum incolumem reddat, perpetuo protegat ac defendat. Quare & in libris feudorum sæpius vasalli, militare, & milites esse dicuntur, quos de jure ad bellorum necessitatem adstrictos esse constat generaliter, eoque ut dominum suum semper adjuvent devinctos. Ipsa sæpius necessitate sic pressi, ut licet injusta defensio foret, tamen ut defendant, per dominos constringantur. Et hos vasallos licet ex causæ injustitia reos faciat facti perversitas, à pœna tamen excusat obsequii necessitas; quia ordo, & vis illa serviendi & obsequendi domino, hos innocentes de jure reddit^a.

§ Caterum etiam servitium feudale, nedum in bello solum, sed & extra bellum, ab ipso feudi concessionis die, ex quo probabiliter scire vasallus intelligitur quod suo servitio & opera dominus indigeat^b, locum habet. Et secundum datam fidei formulam ad omne tempus quo vim atque injuriam pati dominus intelligitur, vel alias ope & auxilio vasalli sui indiget, ad personalem & realem defensionem sese extendit. Admodum ut in vasallo nedum sola industriæ, personalisve obsequii ratio

^a *L. servus non. 20. ff. de obl. & act.*

^b *L. quoties. 24. ff. de oper. libert.*

R r r 3,

per-

perpendatur, verum etiam animi; utpote quod in beneficii accepti memoriam non viribus tantum & industria, sed & affectu quoque & benevolentia in dominū opus sit, cujus persona semper vasallo honesta ac sancta haberi debet. Quod itidem ex feudi litteris significativis aptè elicitur, quasi *Feudum sit, Fidem. Etenim. Veram. Domino. Vero. Meo. Scilicet præstabo.* Ex eo quod feudum servitium semper annexum habeat, à reverentia præstanda, servitium reverentiale vulgò appellatum. Quæ reverentia cum animo maximè operetur, ac naturæ pietatem, & ejusdem animi integritatem respiciat, causam continuam, ex prompto & continuo animi motu & affectione, in atque extra bellum habere creditur, dum servitia hæc reverentia alia in faciendo, alia in non faciendo consistunt. In faciendo termino, ut fidelitatem vasallus domino ex data fide, observantiâ, veneratione, advenientis contra dominum injustitiæ revelationem, oppositionem, defensionem, si captus fuerit redemptionem, in quavis re consilium ac patrocinium præstet. In non faciendo, ut vasallus grati animi vires & significationes domino ostendendo, convicio, injuria, factis inhonestis, indecentibus machinationibus, insidiis clandestinis vel manifestis dominum non afficiat. In eum manus impias non stringat. Amicitiam cum domino

a S. porro.
Tit. Quæ
fuer. primæ
caus. &c.
l. 1. & 2.
ff. de obseq.
parent. præ-
stand.

6

mini sui inimicis non faciat: Abdita rerum ejus secreta non pandat. Fortalitiorum constitutionem malo animo hostibus non prodat. Dominum non accuset, adversus Borrinus eum patrcoinium non suscipiat. Testimonium, judiciumve, nisi in rebus maximi momenti invitus & coactus, ut volunt ^b, non ferat. Dominum sine venia in jus non vocet, in jus vocando salva reverentia domino debita verbis honorificis, pudorem annexa habentibus, exiftimationem domini non offendentibus, utatur, ut de jure utriusque experiatur. Et quę plura ad negativam hanc classẽ violatę fidei signa adduci possent. Nec tacitò pede prætereundum quod licet fidei vinculo dominis suis, ut clientes patronis adstringantur, nec non liberi ambo sint, magnam tamen in clientelari & vasallagii jure differentiã esse. Quippe clientelę onus per se militiam annexam non habet, vasallorum conditio est, ut cum dilectis edicuntur, in militiam eant, vel si personaliter excusentur, impotentiave corporali laborent, vicarium mittant, vel certum censum ærario domini sui inferant. Clientes sua possident, vasalli vero delata fide, cessa proprietate bonorum, collatis in dominos prædiis suis, electa eorum fide, terras utili dominio, tanquam commodatas possident, & pro iis comitia præstare tenentur. Et hinc feudum quod possi-

*b Borrinus
tr. de servit.
vasall.
part. 1. cap.
3. n. 8.*

possident, nostra lingua vocatur *Leen*/ hoc est, commodatum, & vasalli *Gesellen*/ quod adesse omni Principis negotio, eumque comitari necessario adstricti sint, & ut dominum sequantur destinati ^a. Ita ut vasallus honorem domini sui & existimationem grato animo ac benevolentia prosequi tueriq; consilio ipsi adesse recto, ita ut nullum malum ingenium (prout ajunt) intercedat, teneatur. Etenim sic natura comparatum est, atque apud omnes gentes receptum, ut benefacienti beneficiamus, & beneficiis affici curemus; hos vero qui acceptorum beneficiorum merita, mutuis beneficiis non excipiunt, tanquam ab humano genere & societate alienos ingratosve negligamus, reprobemus, dum accepta obligatione non solum ad obsequendum ei, à quo beneficium accepimus, verum etiam per naturam ipsam, ad beneficii accepti remunerationem impellimur ^b. Et hoc jure teneri æquè ac moveri omnes creaturas cernimus, patriæ pietatis officium institui, obsequia patronis præstari, domesticæ mutuis animis munera exerceri, sociales benevolentias pro sociis effundi perspicimus. In quam significationem etiam feudum definitur: *Jus prædio alieno in perpetuum utendi fruendi; Quod pro beneficio dominus dat ea lege, ut qui accipit, sibi fidem, & militiæ, aliudve servitii munus exhibeat.* Alia adhuc ratio-

^a L. 15. §. 16. ff. de injur.

^b L. sed & si lege 25. §. consu'uit.

31. ff. de petit. hered.

ratione clientes à vasallis differunt. Nam clientes liberi, & in libertate sua, suo jure permanent. Vasalli vero servos nostros imitantur, qui tametsi servi, hoc est, in servitutem redacti non sunt, serviunt tamen, & servire tenentur, servitia debent; quæ duo longè adhuc diversa sunt^b, servum scilicet esse, & servire, servitus, & servitium. Uxor enim marito inservit, filius obsequitur imperio patris, nec tamen servi sunt. Quod eo pertinet, ut licet servitium vasallus præstet, attamen in servitute eum non esse, liberum nihilominus eum existere, ac toto cælo distare subjectum & vasallum est, intelligatur; maximè quia oppositum consequentis, stat cum veritate antecedentis^c. Quin imò hic feudi tantum respectu dominum agnoscit, subjectus subjectionis onus perpetuo sustinet. Hic particulariter, ille universaliter adstringitur. Hic aliquando data occasione tantum, ille semper domino suo, ut quæ velit faciat, obstrictus. Subjecti quoque ad collectas, vasalli quo tales, non tenentur. Subjectus crimen læsæ majestatis committit, vasallus non item; ac plures aliæ inter vasallum & subjectum differentia sunt, quibus plenissime probatur, vasallum non subjectum per se, sed liberum esse, atq; permanere, donec gliscente superiorum protervia, extincta majorum audacia, potestas domini servitutem, patientia

^b *L. uxori. in fin. ff. de usufr. leg.*

^c *L. non hoc. C. unde cognati.*

Sff

tia

tia servientes servitium faciat. Facilius ut causas libertatis, ac servitutis intelligamus, cum liber homo eas ignorare non debeat, tria sunt servitutis singularis genera. I. Quoties non est potestas vivendi, ut velis; quod ei accidit qui carceri includitur. 9
 II. Qua quis dominio alieno contra naturam sub-
 jicitur, & id propriè servitus vocatur. III. Qua dominis suis inserviunt mercenarii, obærat, addicti, clientes, vasalli. Qui cum proximè accedant eos qui generaliter superioribus tenentur, dicendum, quod itidem triplex juris publici nexus sit, quo quis alteri devincitur. 10
 Primus subditum propriè tangit, qui ratione territorii, & domicilii domino adstringitur. Et hic nodorum maximus, quoniam personis, capitibusve eorum liberis imperat. Secundus, vasallum domino cui fidelitas juratur, quamdiu res feudales ab ipso possidentur, obligat. Atque inde feudi servitium personale, dicitur officium illud quod personaliter ad domini utilitatem debetur, ac præstatur; vulgo in industriali officiali, & obsequiali servitio divisum. Consistens *industriale* in facto potissimum non tamen continuo, sed in opportunitatibus tantum, quæ causam discontinuam exemplo aliarum servitutum^a habent. *Officiale* in facto, cum persona, ejusve industria simul; ita ut vasallus officiales manus cum hoste conferre, officium & operam belli tem-

^a L. forami
 ff. de servit.
 urb. præd.

tempore præstare, & quavis occasione ad domini, rerumque domini sui defensionem & incolumitatem adesse, nunquam honestis opportunitatibus deesse teneatur. Et tandem *obsequiale servitium* in eo quod à persona vasalli in personam domini impenditur. Ejus qui præstat, & cui præstatur personam tantum respiciens. Quæ officia omnia siquidem personam quodammodo afficiunt quoad ministeria quæ domino pro terra possessa debentur, attamen re vera ut ex re provenientia, magis realia quam personalia sunt, nec personalia, nisi in consequentiam rerum possessorum dicuntur. Licet mediam ingressus viam commodius putem hæc mixti generis appellari posse, tum respectu terræ commissæ, tum id quod circa feudi delationem, acceptilationemve, determinatè, indeterminatè deferri, ac sponsondi consuevit. Tertius nexus quo quis alteri devincitur, jure realis est, cum nullam aliam quam fundorum, atq; annui census ex prædiis pendendi, rationem habeat; Et nihil aliud feudum reale sit, quam servitium sive adjutorium quod de fructibus feudi vasallus debet ac præstat, ad publicæ expeditionis, & domini utilitatem. Quocirca etiam minimus alterum devinciendi modus existimatur; quia personam planè non tangit, in sola prædii possessione consistit. Certa regula: *Solam possessionem*

a L. fin. §.
25. ff. de
muner. &
bonor.

b L. 17. §.

13. ff. ad

municip.

a L. in pecu-
dum ff. de
usur. l. san-
cimus. C.
de S S.
eccles.

bonorum subditum non efficere b. Et absurdum foret 11
cum homines rebus præpositi, hominumve causa
res creatæ sint, ex natura rerum hominibus subjec-
tarum, homines rebus majores, præstantiores, ob
res possessas subjectione personali affici; & id qui-
dem contra naturam, qua pars dignior, minus dig-
nam atterit, majus lumen minus obfuscet. Præfer-
tim contra personas, omnibus rebus, fortunisque
excellentes. Contra libertatem quæ tanquam
res divina, incomparabilis ullis rebus, ne dicam
cogitationibus ipsis habetur. Præsidens quocunque
loco sita, quibusve aliis qualitatibus conjuncta fue-
rit; quandoquidem si ex pluribus qualitatibus re-
sultare possit diversus effectus, dignior potiorque
semper attenditur, quæ certè in omnibus qualitati-
bus liberæ est. Nec magis cuiquam huic rei quam 12
Dominis, liberis Populis, Imperatoribus, Regibus,
aut Principibus ipsis, summam in terris potestatem
exercentibus, interest, qui eo fundamento, ubicun-
que sunt, ratione personæ suæ Principes liberi per-
manent. Sol tot liberos, quot Principes aspiciat,
non subiectos, etiamsi in alieno degant territorio.
Haud aliter quam Leo Afer in Hollandiam trans-
vectus, Leo nihilominus diceretur. Hujus libertatis
favore, illustrium personarum status inconcussus,
perpetuus habetur. Majestas ubique, licet in ipsa
cap-

captivitate, reverenter excipitur. Principes capti regio more aluntur; quia majestas propriè non patrimonii qualitas, sed dignitas est, eaque inseparabilis. Et hinc illud: *Fortuna quam nascendo quis meruit, mutari, adimi, amitti non potest^a*. Quæ à genere,

^a L. 14. C. de decur.

à civitate, à rerum natura tribuuntur, posteris incolumia manere certum est^b. Unde fit, ut proceres imperii

^b L. 3. ff. de interd. & releg. l. ii. ff. de Senat.

Germaniæ, quantumlibet etiam extorres, de jure titulos suos, ac dignitates retineant, ad comitia nihilominus vocentur, sessionem inter Principes suo loco habeant, retineant, litteris omnibus ut alii Principes, subscribant, privilegiis primæ instantiæ gaudeant, cæterisque Imperii constitutionibus citra ullam exceptionem utantur, fruuntur. Eoq; jure & hoc adjiciendum, quod Principes liberi, ad extera imperia transeuntes, adventu suo prius indicato, religionis suæ exercitium, licet moribus aditi populi diversum, contrarium, pro suo comitatu, donec prohibeatur habeant. Et hoc jure legati, omnes, quamvis alieno territorio insistentes, fruuntur.

- 13 Sic ut ex his omnibus dilucidè appareat rerum locorumque mutatione, personarum qualitates, libertates non mutari; nec vasallos, eo quod prædium utili dominio possident, homines domini directi, sive subjectos fieri, licet ratione feudalium bonorum aliquatenus, & ad quædam per fidem datam

§§ 3

præ-

præstanda, non tamen, ut dixi, jure subjectionis, aut simpliciter ex eo quod bona quedam utili dominio possideant, teneantur. Et hoc discrimine Homagium & Vasallagium distinguuntur, quasi homagium personæ, feudum sive vasallagium glebæ adhæreat. Homagium dictum, quod hominium debeat. Sic Fredericus Imp: apud Otthonem Frisingensem: *Hominio, inquit, ac fidelitate nobis facta, coronam regni de manu nostra Petrus Rex Danorum suscepit.* Atque hi omnes qui homagium præstant, personaliter domino suo obstringuntur, cum ratione personarum suarum sese principaliter alterius auxilio manciparunt. Quod aliter in vasallo obtinet, cujus esse, non est status personæ, sed patrimonii qualitas, eoque ejus obligatio (licet præstationes quasdam personales producat) realis, non personalis censetur, habens plerumq; connexam jurisdictionem, & regalia, in territorio, quod ipsi in feudum datum est. Quæ concessio etiam ejus momenti, ut cominus directus non habeat amplius facultatem exercendæ jurisdictionis in terra infeudata, nec vim disponendi de rebus vasalli^a, aut vasallum de rebus ad eum pertinentibus in jus vocandi, deque iis statuendi; ita etiam ut mortaliter peccare Princeps existimetur, si sese rebus vasalli immisceat, dum ipse cunctis justitiam administrat. Unde illud Gal-
lorum

^a C. un. De
feud. dat.
in vic. leg.
commis.

lorum veriverbiū promanavit, *Quand le vassal veille, le Seigneur dort.* Quod vigilante vasallo dominus ab dormiscat. 15 Ulterius & illud obtinet, ut inter dominum & vasallum paritas quēdam sit, & obligationis reciprocatio^b. Illius rebellio, dominiū utilis ademptione, hujus vero iniquitas, privatione directi dominiū puniantur^c, nec feudatarius ultra fidelitatis formam adstringatur, vel adstringi possit. 16 Porro in feudis successio duplex est, quandoq; personam non egreditur, quandoque hereditarium ex conventionē ad heredem vasalli, sive fructuarii transfertur. Et quamvis Justinianus hanc pactiōnem coarctaverit, ne ultra primum heredem sese extenderet^d, cum iniquum videretur universam proprietatē inutilem fore, semper abscedente usufructu: tamen illud immutatum, & diuturnis utentium moribus confirmatum, ut contractū in infinitum ad successores usufructuāriorum, sive domini utilis, transire feudum possit, addita lege fidei, hominiū, servitii, ne magis sit inutilis proprietas, quam à præscriptionis defraudatione liberata. Majori cautione in plerisque feudis adhibita, ut vel singulis annis ex censu, vel fructibus, vel emptione, venditione, donatione, & similibus, nova investitura intercedente, certi quidquam domino proprietario, ac directo solvatur; quo præscripto omni-

^b C. un. in fin. de form. fidel.

^c C. un. qual. dom. propr. privetur.

^d L. anti. quitas C. de usufr.

nimodo inutilitas proprietatis tollitur, quamvis in perpetuum ususfructus constitutur. Et quoniam 17
 vasallus omne id quod pro domino possidet, ex beneficio domini directi accepit, idcirco annum domini utile transferre volentis, constitutio libera est, si non titulo oneroso vasallus feudum acquirerit, vel aliter inter ipsos convenerit. Præterea & feudum illud legibus coarctare, quin imo quantum domino directo placuerit, solvere potest; ita etiam ut sæpius vasalli liberi recipiantur, nullo alio munere, quam manus porrectione, & deosculatione (tanquam vera homagii Symbola) adstricti, ut Richardus, atque alii Principes sese in manibus Caroli Quinti commendarunt.

CAP. LXIII.

DE DEDITITIIS.

1. *Quid sit dedere, & qui dedantur.* 2. *In deditione clementia Imperatoris primas partes agit.* 3. *Deditio particularis.* 4. *De iis qui se hostium gratie tradunt.* 5. *De deditione generali.* 6. *Pura.* 7. *Purè dediti fiunt subditi.* 8. *De deditione conventionali.* 9. *Utrum hæc deditio libera, an coacta.* 10. *De conditionibus eorum qui se dedunt.* 11. *De deditione violenta.* 12. *De varia sese dedentium sorte.*

Porro

Porrò improprio quoque fœdere, dedititii, tributarii, atque alii miserabilis fortunæ populi, purè etiam certis legibus deploratę subjectioni præscriptis, superioribus cedunt. Dedere nihil aliud est, quam alterum alterius potestati committere, ita ut de eo statuatur quod velit. Et hoc locum habet in civibus singularibus, in populis seditiosis, in extraneis. In civibus singularibus, si quando is qui culpæ reus est, ab exteris postulatur, à populo cujus civis est, deditur noxæ. Nam tunc alterum populus facere debet, aut punire nocentem, aut puniendum tradere. Sic Israëlita alii à Benjaminitis postulant^a, ut dedant facinorosus. Sic Cæsarem Germanis ob bellum injustè eis illatum dedi voluit Cato. Romani dederunt eos, qui Carthaginensium, nec non Apollonitarū legatis manus intulissent. Et populi seditiosi dedititii fiebant, qui cum in Romanorū fidem consensissent, vel etiam à Romanis superati, liberiori tandem conditione habiti, rebellibus animis imperium Romanorum pro superiore, patrono, aut domino agnoscere dedignabantur; quibus deindè bello rursus superatis, in potestatem reductis, Imperatoria quidem lenitate vita servabatur, imaginaria libertas relinquebatur, verum ea infamiæ nota, ut lata lege, ad veram libertatem, Romanæque civitatis jura postmodum nunquam

a Judic. 20.

T t t

ad-

*l. 1. Reg. II.
vers. 1.*

*c. L. 3. ff. de
just. & jur.*

admitterentur; quales apud Romanos Gabii fuisse dicuntur. Tertio & extranei sese dedunt, qui justo metu, vel etiam bello coacti, in alterius populi potestatem transeunt. Sic justo metu percussi ^b omnes viri Fabes, dixerunt ad Naas, habeto nos foederatos, & serviemus tibi. Et circa deditionem miserabilem, 2
flebilemque observandum, clementiam Imperatoris hic primas partes agere, cujus proprium est, defensionis auxilio deficiente, victis parcere, captos servare, nec occidere. Præcipue cum hominis interfit, hominem beneficio affici ^c. Parcere multis non solum viro magno digna, sed & gloriosa ac fructuosa res esse solear. Audi Herennium: Viri fortis est, qui de victoria contendunt, eos hostes putare. Qui victi sunt, eos homines judicare, ut possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. Et Poëta:
Parcere devictis, & debellare superbos.

Sic Romani temporibus latis non insolentes, nec adversis durisve rebus nimium animis dejecti, majorem sæpè laudem ex misericordia post victoriam, quam in victoria antè misericordiam adepti sunt; nec turpi, sed laude putarunt victos, aut jam indubitè vincendos, iisdem conditionibus ornare, quas nisi in necessitatem incidissent, difficile impe-
trassent. Egregiū exemplum referam. Scipio Africanus, Antiocho victo, pacem petenti respondit.

Roma-

Romani eosdem in omni fortuna animos gessimus, neque eos secundæ res extulerunt, neque adversæ minuerunt. Ejus rei ut alias omittam, Annibalem vestrum vobis testem darem, nisi vos ipsos dare possem. Postquam Hellespontum trajecimus, priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, cum communis mars, & incertus belli exitus esset, de pace vobis agentibus, quas paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores, victis feremus.

3 In consequentiam earum quæ superius à me prolata sunt, deditio etiam in particularem, & generalem distinguitur, quasi particularis sit, cum aliqua urbs quæ privatorum loco habetur^a, vel munimentum fortissimum, navis, sive etiam classis aliqua mari commissus, hostium imperio subicitur. Particularium deditionum nomine quoque veniunt submissiones quorundam militum in prælio, conflictu, aut campo, ut nos dicimus, subagitationum. Quæ licet pro severitate prioris sæculi Romani non essent permixtæ, atrociter vindicaretur, edicta lege^b, *Quod se dedentes postliminii beneficio destituerentur*, eo fundamento quod Imp: magis quam hostis timendus, nulli miles unquam, nisi uni subjectus esse debeat: Tamen nostris, aliorumve Christianorum moribus, aliter observatur, sive partes quædam vel turmæ, quas **Partycen** nostra lingua vocamus, sive major vis, ejus angustię esse ceperit, ut aut mortem,

^a L. 16. ff.
V. S.

^b Ayala. de
jure belli
lib. 3. c. 15.

aut misericordiam, si non expressè (nam hoc indignum Batavo milite foret, quibus animo fixum immotumque.

Posse mori sors prima viris, sors ultima cogi)

Saltem tacitè petant, vel ultro afflictis deditio honesta verbis, **Dacis quartier** offeratur. Quo casu nostro bello milites certo soluto pro ipsorum captivorum qualitatibus, ex conventionè publica pretio, impensisque restitutis, rursus liberantur, ut superius dixi^a : Et hoc si quidem in locis liberis, ubi

^a Cap. de
Postlimin.

fortunam exercere, vel appellere non est prohibitum, vel ubi contributiones solvuntur, capti fuerint. Cæterum si limites libertatis transilierint, fluvios nostros liberos schaphis, cimbis, navibusq; turmæ, sive milites quidem transilierint, nullus misericordiæ, deditioisve per se locus est; nisi captivi, extensa per duces eorum morte, eam clementiam à victrici majestate specialiter impetraverint, vel etiam à belli Duce, cui quandoque generaliter

^b L. 3. §. 4.
ff. quod vi
aut clam.

& specialiter jus vitæ ac necis in bello committitur^b. Præsertim in rebus nondum quæsitis, superatisve; quandoquidem secundum eximium Grotium, Oppida pleraque & homines sæpè in bello dedunt se sub conditionibus vitæ salvæ, aut & libertatis, aut & bonorum, de quibus summæ potestatis arbitrium exquiri res plerumque non patitur. Quo tamè casu soluto liberationis ordinario pretio,

pretio, non dimittuntur, sed extraordinariè de eorum redemptione, publico nomine agi confuevit. Enarrata deditioe particulari, sequitur generalis, ex iis quæ de particulari dicta sunt, facilius intelligenda. Ac nihil aliud est, quam cum tota civitas, respub:, sive populus universus in alterius populi potestatem transit. Quod tribus plerumque modis accidit, obligatione pura, conventionali pacto, vel etiam cum quis violenter in alterius potestatem redigitur. Quoad obligationem puram, ea est, cum quis nullo pacto fœdere, nullis inter hunc illumve populum legibus interjectis, se evitandi majoris mali causa, scilicet subjectionis plenariæ, se alterius majestati committit. Sic ^a servi ^{a 1. Paral.} *Adad-Eser videntes se ab Ifraël esse superatos, transfugerunt ad David, pacem fecerunt, & servirent ei.* Verum enim verò cum hæc deditio interdum incerta esset, interdum rebus afflictorum meliori termino procedentibus, negaretur, adinventæ à providis Romanorum proceribus formulæ sunt, quibus se dedere volentes, interrogabantur. *Deditisne vos populumque, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaque omnia, in meam, populique Romani ditionem?* Huic petitioni responsio affirmativa, & post affirmatione subsignatio debita, si sequeretur, dedititii erant, dedititiorumq; jure regebantur,

T t t

hoc

hoc est à domino suo, tanquam patrono defendi, ut subditi proprii, debebant. Qua molestia ut sese Romani liberarent Campanos multoties à Samnitibus, Romanorum socijs victis, imploratam deditionem recusarunt, dummodo in hæc verba prorumperent Campani : *Quandoquidem nostra tueri adversus vim, atque injuriam non vultis, vestra certè defendetis. Itaque populum Campanum, urbemq; capuam, agros, delubra Deum, divina, humanaq; omnia in vestram patres conscripti, populiq; Romani deditionem dedimus, quidquid deinde passuri, dedititij vestri passuri. Quo facto ut proculdubio more Romanorum obsidibus acceptis, armis depositis, urbium fortalitorumve portis apertis, recepto præsidio, pleno jure & facto subsequente, dedititij Romanorum Campani habebantur.* Huc ejusdem illud Livij pertinet : *Romanis mos vetustas erat, cum quo nec fœdere, nec æquis legibus jungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanquam pacatum uti, quam omnia divina, humanaq; dedissent, obsides accepti, arma adempta, præsidia urbibus imposita forent.* Et hac deditione pura non se tunc 7 subjectos, sed subditos faciunt, & quidem ejus, cui rerum suarum summam potestatem committunt. Eosve summa potestas sic subditos accipit, ut pro sua, eorumve utilitate, necessitate, atque salute faciat quæ velit. Unde idem Livius^a : *Permittant Car-*

^a Lib. 37.

Carthaginenses se arbitrio nostro, ut victi solent, & multi antè hac fecerunt, videbimus deinde nos: Et si quid fuerimus largiti, habebunt nobis gratiam: Neque enim fœdus dicere poterunt. Per multum autem interest. Quamdiu fœdera cum illis inimus, ut ea rumpant, semper aliquid causabuntur, tanquam læsi adversus aliquam fœderis partem. Nam quia multa sunt dubie interpretationis, patet semper perplexandi materia. At ubi ut deditis, abstuleritis arma, corpora ipsa accepimus in potestatem, tum demum intelligent nihil se habere proprium. Demittent animos, & quodcunq; à nobis acceperint, id tanquam de alieno datum, libentibus animis accipient. Quocirca & puræ conditionis subditi^a, devoti passim in jure appellantur, atq; apud Cæsarem idem nomen ferunt. Ita Cæsar:

^a L. 8. C. de vestig. & commiss.

Atque in ea re dissentis omnium nostrorum animis, alia ex parte oppida, Adcantuannus, qui summam imperij tenebat, cum sexcentis devotis, quos illi soldarios appellant; quorum hæc est conditio, ut omnibus in vita commodis una cum his fruantur, quorum amicitie se dediderunt.

Conventionali pacto, sive deditione conditionata porrò in amicitiam alterius populi veniunt, qui vi majore repellendę impares, res suas inferiores cum esse videant, sequioraque reformident, potentioribus se applicare potius habent conditionibus honestis, quam fortunam ulterius experiundo, in extremum discrimen se suaq; adducere. Et hoc dum

dum conventionibus præstationibusq; inter se agitur, consensu rectè perfici dicitur; licet quæcunque majorum malorum metu, aut propter aliquod honestum fiunt, dubitationem quandam habeant, utrum invita, an voluntaria sint. Nam cum sic inter eos convenerit, consensu factam deditionem necessario constat, ut coacta voluntas etiam voluntas est. Nec tali casu adhuc plenariè, cum res suas adhuc differre, dubium martis eventum expectare, ferro viam facere potuissent, hi qui pulchrum ducunt in armis extrema pati; libertatem defendere, aut mori antè servitutem fortiter constituerunt. Quin imò & hoc accidit, ut viribus minores, majoribus condiciones offerant, quas si recusent, nullo postmodum conditionum vinculo teneri velint. Nihilominus vero licet hæc ita defendi possint, cum tamen se dedere volentes magis leges accipiunt, quam liberè paciscuntur, dicendum ejusmodi actiones quodammodo mixtas esse, hoc est, liberè quidem has peragi, attamen ne quid ipsis acrius eveniat, eoque non fœderis propriè, sed deditionis nomine has conventiones venire posse. Nec minus proinde observandæ. Et licet fœdus propriè deditio non sit, à plena tamen fide dependet, penes quam causæ externæ in considerationem faciendi, vel non faciendi minime intercedunt; verum illud solummodo

modo perpenditur, atque executioni mandatur, quod interveniente facto, stipulatu nimirum, inter partes ultro citroque conventum est, retenta in iis
 10 quæ expressa sunt, libertate. His conditionibus offerendis, consentiendisve alij severiores, alij mitiores sunt, ex conventionibus obsidentium, obsessorumve traditionibus, acceptilationibusve sese dudentium, hauriendis; quæ plerumque in Belgio translatione totius imperij, honestissimæ sunt, servatis eorum privilegijs juribus atque immunitatibus omnibus, cum libero etiam propriæ religionis exercitio, si non collegiali, saltem singulari; quæq; alia deditioum articulis contenta, Ducem belli subscriptione, principalium suorum nomine, confirmantur; quorum subsignatio consensum magis firmum, deliberatumque vulgò significat.

11 Cæterum qui violenter alterius potestati fractis viribus se dedunt, ferè hi sunt, qui in ultimo vitæ termino constituti, projectis armis, veros se dedititios exhibent, victoris sunt, & ut nos dicimus, **Haec op genade ende ongenade overgeben** / expectaturi, quidquid de belli duce victore, militibusq; ejus, in bello meruerint. Qualis illa est apud Appianum Alexandrina deditio : *Omnis multitudo oppidanorum, armis projectis, munitionibusque suis relictis, veste ea sumpta, qua supplices dominantes deprecari con-*

sueverant, sacrisque omnibus prolatis, quorum religione placare offensos, iratosque regum animos erant soliti, advenienti Cesari occurrerunt, seque ei dediderunt. Et Plautus in Amphitruo :

*Postridie in castra ex urbe ad nos Veniunt
Flentes Principes,
Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum.
Deduntque se, divina, humanaque omnia,
In deditiorem, atque arbitrato cuncti Thebano
Populo.*

Dedititij hi primis bellis asperioribus, occide- 12
bantur, ut apud barbaros adhuc fieri consuevit.
In saltibus enim Indorum populi reperiuntur, quos
inter alios *Tapoejers* appellant, incertis sedibus huc
illuc vagantes, quibus volupè comprimis hostes
captos deditosque in viscera sua condere. Sed quo-
niam inhumanum prorsus, atque ipsa humanitate
indignum videtur, ex bello captos occidi, ita quo-
que servari eos inter gentes humaniores convenit.

§. servi. Undè & servi à servando captivi appellantur. ^a.
Instit. de Et servantur inquam, nisi crimen ipsorum particu-
jure person. lare intercedat; & quidem tale, quod æquus judex
morte vindicandum censeret; ut sunt, qui de in-
justitia belli, ut seditiosi convicti, arma tamen non
deponunt. Qui injurijs ac calumnijs hostem pro-
sequuntur, aut Imperatorem hostilem non ferendis

con-

convitijs afficiunt, transfugæ sunt, fidem adversus publicam auctoritatem fefellerunt, vel contra jus gentium, Legatum majestatemve publicam violarunt. His enim & similibus casibus violenter deditos occidi posse, multorum moribus, doctorumve hominum opinionibus, invaluit. Quomodo cum populis deditiis apud nos agatur, superius memoratum est. Antiquis verò temporibus, qui deditioe violenta, vel etiam pura quandoq; subjecti fiebant, liberè alienabantur. Operibus extruendis domorum suorum famulabantur. Sic Israëlitis ait Rex Ægypti ^b: *Quare Moyses & Aaron sollicitatis populum* ^{b Exod. 5.} *ab operibus suis? ite ad onera vestra. Sic numeravit Solomon omnes viros profelytos, qui erant in terra Israël, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus: Et inventi sunt centum quinquaginta tria millia, qui humeris onera portarent: Et octoginta millia, qui lapides de montibus caderent.* Quasi hi proprietate nihil, omnia gratia victoris possideant; ministeria semper, beneficia nunquam præstent; idque secundum Senecam, dum ait: *Omnia quæ alio præstante beneficia dicerentur, servo præstante beneficia non sunt*, nimirum quia utilitati alterius populi, ex miserabili subjectionis sorte inservire obstringuntur. Rectè igitur qui dediti sunt violenter, atque ex deditioe violenta servitijs imperantis addicti, ab his qui purè

dediti sunt, distinguuntur; quandoquidem hi ferè ac plerumque subjectorum, servorumque illi verò subditorum jure reguntur.

CAP. LXIV.

DE SUBJECTORUM REDUCTIONE

AD LIBERTATEM.

1. *Deus suorum tandem miseretur.* 2. *Ut tributa subjecti tantum solvant, animos dominantium disponit.*
3. *Deinde recognitionem quandam majestati offerant.*
4. *Recognitioni solvendæ qui resistunt, in servitutem rursus atteruntur.* 5. *Fidelitas subjecti quandoque libertatis occasionem præbet.* 6. *Quomodo has libertates dare Imperatores soleant.* 7. *Quomodo subjecto expresse.* 8. *Quomodo tacitè finiatur.*

Sed quoniam Deus est misericors, suos non punit, nisi in meliorem partem, in Cœlis est ut cunctis regnis gentium dominetur, deditorum, subjectorumve servitium quandoque moderatur. Diebus servitutis præteritis, benignum illud libertatis suæ lumen populis subjectis aspiciendum præbet^a. Et sic superatis populis illud accidit, ut tempore intercedente aucto eorum numero, vitio ipso-

^a Jerem. 25.
v. 11, 12.

ipforum per Deum, & speciali quidem Dei gratia purgato, fideli in dominum animo reperti, pro servitiis personalibus præstandis, realia onera solvant in cæteris plena libertate fruuntur. *Indixit itaque Rex Assyriorum Ezechia Regi Judæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri*^b. Salomo non necatis gladio Hetitis, Amoritis, & Pherefitis, Gevitis, & Jebusitis, postmodum tributorum oblationem eis imposuit^c. Et Darius Judeos servitio addictos detinebat, donec libertatem magistraturæ ipsis redderet^a, injuncta eis stipendij, siye tributi solutione^b, tunc enim (ut inquit Appianus de gestis Syllæ Tyrannide) *gentes universæ tributa pendere, & imperata facere juebantur*. Atque ijs tributis exigendis, præfides Provinciarum constituebantur^c, quemadmodum & in Germania atque alibi agricolationis jura introducta creduntur. Neque istum rei statum diu retinebant, sed ex rerum vicissitudine, qua imperia ut corpora humana nascuntur, corroborantur, affliguntur, intereunt, & sæcula videntur.

^b 4. Reg. 18.
vers. 14.

^c 2. Chron. 8.
v. 7. & 8.

^a 4. Esdr. 10.
vers. 59.

^b ibid. c. 2.
vers. 19.

^c Nov. 8.
c. 8. & 10.
nov. 17.

Eversas urbes, regumque ruinas

Inque rogo Cræsum, Priamumq; in littore truncum.

Pro officiis subjectionis, & in subjectione obedientiæ, observantiæ, amorisve muneribus veris domino vero præstitis, minori deindè incommodo afficiebantur: Nempè, ut pro tributis recognitionem

VVV 3

quan-

quandam annuam exhibeant, idq; navibus, aliisve rebus in repub: subjecta maxime abundantibus, oblati. In quam rem rectè Thucydides: *Super hos fœderati erant, eorumve alij subditi, alij societatis & fœderis lege liberi. Erant & milites mercenarij, & subditi quidem, & tributarij erant ab Euboëa, Eretrienſes, Chalcidenſes, Styrenſes, Caryſtij. In Insulas autem Cei, Andri, Tei. Ab Jonia verò Milesij, Samij, Chij. Ex quibus Chij tributorum immunes, tantum navibus præstandis obnoxij ſequabantur. Præter naves nihil pendebant, in plena libertate, proprijs legibus vivebant. Libertati eorum quædam nota tantum ſervitutis injecta. Quam ſi violenter, ſive* 4
per injuſtitiam expungere conarentur, plenarię ſervitudi rurfus appropinquabant. Et hinc ſacra ait pagina^d: Meza Rex Joab nutriebat pecora multa, &
d 4. Reg. 3. ſolvebat Regi Iſraël centum millia agnorum, & centum
verſ. 4. & ſeqq. millia arietum, cum velleribus ſuis: Cumque mortuus fuiſ-
ſet Achab, prævaricatus eſt fœdus quod habebat cum Rege
Iſraël. Egreſſus eſt igitur Rex Jorun in die illa de Samaria,
& recensuit univerſum Iſraël, miſitque ad Joſaphat Re-
gem Judæ, dicens; Rex Moab receſſit à me, veni mecum
contra eum ad prælium, & quæ ibi plura ſequuntur.
d. c. 3. Dixitq; in eo negotio conſultus Eliſeus Propheta^d:
verſ. 19. Dominus tradet Moab in manus veſtras, & percutietis
& ſeqq. omnem civitatem munitam, & omnem urbem electam,
& univerſum lignum fructiferum ſuccidetis, cunctoſque fon-

fontes aquarum subturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus. Sic & Tyberius Cyzicenis in cives Romanos violentius quędam ausis, publicę libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant.

§ In contrarium verò, si populi subjecti fixo & fideli animo populo dominanti, pręlijs quibusdam liberę fortiterque ex animi affectione gestis adjumento fuerint, facilę dum in libertate essent, quamvis nondum liberi, antiqua libertate donabantur. Sic Cęsar inquit: *Pro quibus meritis civitatem immunem esse jusserat, jura legesque reddiderat.* Et Livius: *Ibi pro tribunali de sententia consilij S. P. Q. R. Illyrios esse liberos jubere; Pręsidia ex omnibus oppidis, arcibus & castellis sese deducturum: Non solum liberos, sed etiam immunes fore Isenses & Taulantios, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent. Daorceis quoque immunitatem dare, quod relicto Caravantio cum armis ad Romanos transissent.* Sic postquam primo à magistratura Darij, Hierosolymitani liberati essent, Tributum Persis solvisent, facto Zorubabelis, plenarię libertati non solum restituti sunt, verum exteris alijs insuper adjunctum, ædificationi domus divinę apportandis materialibus omnifarijs ut adessent^b. Et observatum libertatem eum in modum donatam, pristino statui restitutam pręsumi, nisi si quid expressę exceptum probaretur. Quin imò intuitu fidelitatis

Impp:

^b 3. Esdr. 4.
vers. 47.
& seqq.

Impp: sæpè certas dare voluerunt Provincijs libertates, ut sibi, imperioque suo magis magisque devincerent, quam ut omnes Provincias deditas, subjectasve, in subjectione retinendo, seditionibus obortis, quæ ut plurimum sequelis non carent, totum imperium in discrimen traherent. Certi hos populos liberos potius sua, quam aliena defensores. Certi denique data occasione auxilio hos non defuturos ijs, qui ut primum eos subjecerant nunc libertatis pristinae restauratores agnoscuntur. Et ne quid penitus in his quæ ad finiendam servitutem, sive ut nos humanius, subjectionem tollendam, vel potius recuperandam libertatem pertinent, studio vel desidia omittatur, dicendum subjectionem aliam expressè, aliam tacitè finiri. Inter eam quæ expressè finitur sævitiam dominorum in subditos, quin imò subjectos superius adduxi^a. Restat ut ceteros liberationis modos persequamur, qui ferè sunt, ut peremptionem contractum juris gentium sese hic populus alterius dominio generaliter eximat; vel etiam particulariter, si ex re qualibet alter alteri populo est adstrictus^b, cum omnis perimatur actio solutione ejus quod debetur. Atque hinc si ex re, hoc est terra quam colunt & inhabitant exteri alioquin liberi obstringantur, cessione, refutatione, & renunciatione, post solutionem earum quæ solvi ex re

^a Cap. 53.

n. 7.

^b Arg. S.
pen. & ult.
Instit. de
usufr. l. 1.
C. de jure
Emphyt.

re consueverant eos liberari, & plenissimam libertatem recuperare æquissimum semper judicatum: nisi aliter inter admissum atque admittentem convenisset; vel etiam subjectionis conditio magis persone quam rebus possessis inhereat: quia is qui ex facto suo convenitur, ut in personali obligatione accidit, nuda cessione rei non liberatur^c. Quemadmodum & Bartolus^d querens: An cedens fundum à solutione liberetur? inter census certos & incertos distinguit, & hos non autem illos præstantem ex cessione rei liberari tenet. Præterea & domino excommunicato aut bannito (ut inquit Andreas Gaill^a) subditi & vasalli à servitijs & subjectione interim liberantur, dum constitutio juris gentium vetat sub pœna banni cum bannitis & excommunicatis ullam communionem exercere, tantum abest ut permittat servitio, auxilio, & subsidio ipsis adesse. Et subrogatione alterius populi in locum prioris devicti subjectionem finiri hætenus indubitatum; ut & manumissione tam tacita quam expressa, quæ viventium placito non minus quam morientum beneficio ex meritis, ac suprema manumittentis benevolentia in hac digna favore causa elargitur. Cum in manumissione decus imperantium rerumque honor consistat, profitentium non se subjectionem, verum majestatis divinæ exemplo (cujus

^c Per. l. is cū
quo. 7. ff. de
acq. plur.
arc.

^d Ad. d. l.
7. n. 2.

^a Lib. 2. de
pac. publ.
cap. 15.

X x x

secta-

sectatores eos semper esse oportet) morum correctionem, ac fidei datę constantiam tantũ desiderare.

Ita tamen ut ex liberalitate manumissi semper patroni sui, tanquam domini, libertorum^b instar, reverentiam alant, nec levi de causa contra eum agant, auxiliareſque copias contra patronum mittant, ne liberalitatis suę donator pœnas patiatur^c. Nunc 8
ad tacitum finiendę subjectionis modum transeo, qui vulgò ex libertatis præscriptione, & simplici concessa transmigratione ad locum dimittenti non subjectum, definiuntur. Ita enim ex præscriptione in præcedentibus^d enarrata, populum liberum, sive in libertate & libertatis possessione existentem, jura majestatis suę tueri rectè, non habet dubium. Et hinc Impp: Dioclet: Maxim: Carino rescribunt^e:
Præstat firmam defensionem libertatis ex justo initio ob-
tenta possessio; cum favor libertati debitus & salubris non patitur, ut his qui bona fide in possessione libertatis supra hominum memoriam, sine interpellatione morali essent, adversus præscriptionem status inquietudo moveretur. Undè apparet potissimum tria in hac possessione longæva requiri, bonam nempe fidem, qua se liberum putat populus. Possessionem vel quasi, ut palam & publicè partes liberi populi egerit. Et quod reliquum, citra cuiusq; interpellationem possessionem libertatis omnino-

^b L. fin. vers. reverentia.

C. de bon.

libert. l. si

manumiss-

fori. 4. C. de

obseq. patr.

præst.

^c L. ad res.

64. ff. de

edil. edict.

^d Cap. 55.

n. 6. & 7.

^e L. præstat.

2. C. de

long. temp.

præscr. quæ

pro libert.

et.

nimodæ supra hominum memoriam exercuerit. Et sic qui cum alteri populo inferviret, ab ipso de facto est manumissus, patriæ conditionem servilem, subjectamve probabiliter ignorans; putans ipsam semper liberam fuisse, sese pro libero populo semper gessit, omnesq; actus majestatis, quibus non nisi liberi populi utuntur, celebravit, idq; in conspectu populorum omnium eorumve officialium circumjacentium, patientium, & nunquam publicè contradicentium. Atque insuper probata patientia actus libertatis omnimodè continuò exercuit, è quibus patientia illa una cum quasi possessione libertatis illicí possit. Tributa, officia personalia, aliaque subjectionis incommoda nunquam præstitit, majestatem alterius non agnovit, agnoscitve, proculdubio populus hic non exiguò temporis beneficio vallatus liber censendus erit. Nec non si alios populos sibi vicinos quis interpellans, populum hunc præterijisse probabitur, vel eundem de subjectione præstanda compellens, libertatis vera opinione fretus populus liber, mandanti petitionem vel mandatum denegans, eidem denegationi mandans acquiescat, & nec verbo, nec facto sese unquam ejusmodi denegationi opponat; cum servitus per solum non usum tantum non amittatur, verum ubi accesserit factum præscribentis servituti directè

a Arg. l. 18. §. ult. ff. quemad. serv. amitt. l. 4. §. ult. ff. de usu. cap. & l. hæc autem jura. ff. de servit. urb. pred. *b* Tom. 3. conf. § 18. *c* Conf. 1. n. 15. & 16. *d* Cap. 53. n. 9.

contrarium^a. Ita ut nec secundum Nattam^b & Guidonem^c Papæ, subditi immunitas tantum à præstatione homagij, verum utrobique contra interpellationem domini denegatio requiratur. Præterea etiam tacitè ex concessa & permissa migratione in locum imperanti non subjectum, libertas populi elicitur. Ejusve subjectionis onera atque officia tolluntur. De quibus ut in præmissis plura dixi^d. Hic eadem perscrutari amplius desino. Et hæc quidem hæctenus.

CAP. LXV.

DE NEUTRALITATE.

1. Quinam neutrales dicantur. 2. De neutralitatis definitione. 3. Quinam suo jure neutralitatem constantem exercent? 4. Quinam dubia fortuna. 5. Cum quibus potius se jungendum. 6. De causis conjunctionum. 7. De statu & jure neutralitatis. 8. De ejus utilitate. 9. Quomodo neutralitas finiatur.

Cæterum priusquam hic enarrato omni fœderum genere definamus, animadvertendum præter fœderatos qui pacem, aut inducias exercent, quosdam insuper esse, qui nec uni, aut neutri adistere volentes, sese exterorum bello non im-

immiscent, obinde ab auxilio neutri præstando
Neutrales appellati, hoc est, nullius partes, aut qui
 neutri parti student, verum moderatè admodum
 intra proprios parietes suis rebus contenti, se conti-
 nent, ut nec ad favorem unius, nec detrimentum al-
 terius deflectant, decurrantve; & jure neutralitatis
 dum utuntur fruunturve alios non lædant, ne vicif-
 2 fim ab alijs quasi per retributionem lædantur. Qua
 ratione neutralitas sæpius definita reperitur *contractus*
juris gentium à speciali gratia Principum vicinorum mutuo
consentientium, & sibi invicem bella moventem, dependens.
 Sed quoniam definitio hæc nimis arcta ac specialis
 est, nec ad alios quam bello mutuo implicitos, &
 ab aliorum quasi voluntate dependentes pertinet,
 (cum tamen neutralitas in se considerata maxime
 dependeat ex arbitrio libero, ac voluntate illæsa
 ejus qui in statu neutro se continere, vel in quovis
 finitimorum negotio neutralis esse studet) merito
 suspecta mihi videtur; tanquam genuinam popu-
 lorum neutralium libertatem tollat, ut sublata
 eorum dignitate, ac voto libero facilius tandem ad
 gratiam, ac denique post gratiam ad subjectionem
 exterorum prolabantur, & hoc contra ipsam justiti-
 am, ab omni vi, comminatione, dolo, metuve
 abhorrentem. Quare rectius quisquam dixerit,
 Neutralitatem esse Principis vel populi placitum

X x x 3

abso-

absolutè liberum, quo intendit sese aliorum discordijs non immiscere. Ita enim servata populi liberi dignitate, ex plenitudine potestatis suę secum unusquisque deliberat, an belli causam cum alio communem, vel pro reipub: tranquillitate abstinendi à bello rationem habeat, dum ab una parte voluntas eadem libera atque inconcussa in hoc negotio dominatur; post expressam verò voluntatem ab altera ut intra justitię terminos sese, saltem quoad neutralem, belligerantes vicini contineant, quorum ea potestas nunquam fuit, ut invitos populos liberos in se, vel in jura gentium non committentes, ad bella trahant. Quamvis non negem neutralitatem hanc firmiorem esse, quę ex placito neutralis concepta, postmodum auctoritate & assensu bella sibi invicem moventium nixa probatur; ut nimirum ex consensu Principum finitimorum hic imperium proprium tueatur, neutralis abstineat à bellis sociorum, & socij tui, qui præter te sibi invicem inimici sunt, teque tuosque nulla occasione per bella finitima offendant. Qua quidem ratione Lotharingi, Allobroges, Burgundia libera, pace ac tranquillitate floruerunt, quamdiu bellis finitimorum Principum, & quidem eorum consensu abstinerent. At cum primum Dux Allobrogum Hispanis sese adjunxisset, imperio ac potestate à Francis exutus est,

Licet

Licet non admodum frequenter illud accadat his qui ut neutrales, viribus alijs inferiores, quibus omiffa penitus omni solennitate post factum intentionis modestiæ suæ denunciationem ferè responderetur, secundum neutralium mores futuros, eodem habendos esse, ut si se indifferenter continuo gerant, nihil metuant, sin dolosè, pœnas doli expectent, & quemadmodum Galli ajunt: *que selon le comportement au futur, on leur traitera à l'advenant.*

Quamobrem cuncti prospiciant sibi ne ex veteratoria calliditate verbis nulli, re vera alteri per occulta suppetias ferant, cum fraus eorum diu latere vix possit; quo accidit ut tandem magis odiosi fiant socijs vel hostibus ipsis. Insuper etiam antè & post susceptam neutralitatē prudenter agendū ne offensio- nis occasio cuiquam detur. Antè bellum susceptū, ut conscius sibi quisque sit se fautorem differentia- rum nunquam extitisse, belli faces non accendisse; quippè hi dum sibi cavere, nec non in utramque partem fallere student, exitium sibi per eventum sæpius procurant. Undè Lipsius *vidimus & videmus, ita nunc est Europa status, eos quos ignavia aut prava cal- liditas, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas solvisse*. Post susceptam verò neu- tralitatem res tanti momenti non minori cura in- diget, ut scilicet indefinenter ab omni parte pro-
spi-

spiciat, ne publicè, vel privatim quidquam in detrimentum hujus vel illius partis fiat. Publicè enim si quidquam peragatur, dubio caret, quin rebus belli peractis lēsus illatę injurię vindictam quęrat. A privatis verò si peccatum in hac parte fuerit, supinam negligentiam augustus facilè prætender, quę ex rupto per iniquitatem admissam fœdere belli causam præbet, *gnarus irarum causas ad singula rerum momenta trahi.*

Quibus porrò neutralitas innoxia vel nociva esse possit nunc videamus, & in quavis repub: proprię fortune potius, quam exterorum fortis consideratio habeatur, secundum illud Curtij: *Suam quisque fortunam in consilio habeat, cum de aliena deliberat.* Ita tuto se neutralem fore quis profitetur, qui suis viribus potens; alterius potestatem, licet victoria superbientem, iusta nixus status sui ratione, metuere non habet necesse, aut quando extra teli jactum, etiam post ruinam vicinorum, tutus esse possit. In reliquis autem quando nec vincere nec vinci sine tuo periculo pars altera possit, magna eum prudentia esse oportet, qui non admodum potens, in ambiguitatis fortuna constitutus, sine clade & detrimento se tueri in bello, vel conservari in neutralitate sua desiderat, ubi penes ipsum quęstio movetur anceps, an uni, vel neutri sit adsistendum, & ab utraque con-

contententium parte pro cuiusq; utilitate urgetur, ut te potius huic quam illi jungere velis. Quo tamen casu politici omnes consentiunt tutius esse cum alterutra parte, quam neutra jungi, *ne diuturnitate belli*, ut inquit Besoldus, *velut granum inter duos molares ipse quoque atteratur*. Aut certè ab alterutro victore sine ullo gratiæ, dignitatisve respectu, tandem opprimatur, & sic quasi media inhabitans domo ab inferiorum fumo, à superiorum jactu, vel profusione infestetur, ac tandem neutrarum partium populus victoribus tanquam certissima præda cædat, dum mediam in hujusmodi rebus qui monstrat viam nullam monstrat, in quam pedem rectò figere liceat; quandoquidem alterutrum necessariò, socium aut hostem habere debeas. Et hi qui tali occasione fortunæ consilia sua applicantes, armis abstinuere, dum stultorum rationem eventum expectabant, nusquam gratia stabili reperti fuere; verum sæpius cum consilijs, & consiliarijs suis perijsse. Cum ea ferè belli natura sit, ut quisq; hostem communem judicet eum, qui suppetias ferre recusat; ita etiam ut qui amicus non sit, inimicus habeatur, nec inter hos media via detur quin periculosissima sit, & sæpius ruinam trahat. Sic Messeni cum duabus potentissimis civitatibus Græciæ finitimi essent, Arcadibus atque Lacedemonijs, bello inter eos

L. pen. ff. de injur.

Y y

orto,

orto, neutris se vel hostes, vel socios ostendebant, quamvis Lacedemonijs semper antè illud bellum inimici, Arcadibus fœdere, atque amicitia juncti fuissent. Quamobrem dictę civitates sibi invicem bella movebant, Messeni qujeta pace fruebantur, donec Lacedemonij pace cum ceteris facta, omnem impetum belli in Messenos converterent, cum neq; illi resistere per se potentię illorum, neque Arcadum auxilio amplius sese tueri possent. Et sic in deplorabilem servitutum cum conjugibus, liberisque è patria ab hostibus ejecti, grande documentum posteris dedere, quanto periculo fallantur qui finitimis duobus, pluribusve gravi bello implicitis, medios gerere se & ab utrorumque societate abstinere conantur, dum periculum quod declinare student plerumque incurrunt. Præterquam quod magna vicinorum belligerantium adversus partium neutralium tranquillitatem invidia semper existat, qua tacitè causas agunt, quibus status eorum maximè commoveatur, atque ex motu tam proprio quam externo in discrimen salutis, vel saltem ad fortunam minorem atteratur, dum sibi proponunt hunc populum tranquilla nunc pace adeò eminere, atque ex aliorum ruina suam civitatem admodum augere, ut sub imperium suum vicinas & bello fatigatas, si velit tandem subicere potestates possit.

Cum

§ Cum igitur in hac ambiguitate socius hic, ille hostis eligendus sit, potiores ejus tibi in pari causa partes videantur, qui potentia alterum superat.

*Fatis accede, Deisque,
Et cole felices.*

Quid enim te infirmis & miseris jungas? Aut si viribus pares sint, ad meliores potius inclina, nisi hi quondam inimici, æmuli tuæ potestatis & successus, aut infensissimi tibi hostes fuerint. Insuper (remota religionis tuendæ causa, quæ semper & ubique præcipua esse debet) locorum opportunitas, honestave alia utilitas profecto in hoc negotio attendi consuevit, quandoquidem illud accadat, ut hi qui in proximo habitant, & loci opportunitate sibi invicem quasi conjuncti sunt, licet non admodum potentes majorem tamen securitatem adferant, quam illi viribus majores vulgò habentur; hostium occasiones commodas ita sæpè destruant, ut qua parte bellum tibi, socijsve tuis inferendum sit, vix cognoscatur, quasi muris inviolabilibus circumcepti. Quare hoc casu maximè conveniet tunc situm & distantiam ditionis examinare, an vicina illa, vel continens, vel insula sit. Nec non & ille qui bello jam implicitus societatem alterius appetit, sibi prospiciat, num is quem huc invitat viribus polleat, & nervis, quibus per potestatem externam

Yyy 2

auc-

auctus ceptum jam bellum finiri possit. Ne in medijs alioquin periculis deferatur, & hosti magis tunc quam antè implacabili nudus quasi, & inermis diripendendus exponatur. Cæterum quoque animadversione dignum ne quis societatem potentiorum semper amplectatur, nisi post victoriam æqualitatem cum potentiore certam habiturus sit, quandoquidem historiæ omnium penè gentium nobis docent, quod plerumque potentiores ab imbecillioribus ad belli societatem invitati, socios tandem ipsos, viribus quia minores, oppresserint. Ac sæpè qui extranei ad partem duntaxat regionis defendendam invitati erant, insidiosè paulo post domini facti fuerint illius totius. Quod etiam ne fiat, prudenter admonetur, in urbibus aut præsidijs auxiliares copię ut non faciliè suscipiantur; verum statim adversus hostes ducantur, cum ut adventus eorum terrorem adversario incutiat, tum ne per otium quieta turbent in solo ipsis extero, & animum ad res tuas magis, quam hostium intendant. Nec non ut vestigio, bello finito, ad suos honestè dimittantur. Sunt & qui suadere audent exemplum Romanorum, ac denique etiam Venetorum sequendum esse, ut scilicet pro utilitate propria neutrarum partium quis, tanquam mars tertius, hostium amborum oppida, castella, munitiones invadat occupet &

& præfidijs suis firmat. Hoc remedio non laudem modo & existimationem ingentem comparari, sed cum regni sui tuitione, aut ad deponenda arma hostes adigi, aut brevi certe dignosci posse, cui potius parti adhærendum sit. Verum ejusmodi consultores maturè prospiciant, ne dum capere aliena student, ipsi statim compositis belli primum suscepti inter utrumque motibus, præda utriusq; communis fiant, dum amborum pluriumve viribus impares, ad repellendam offensorum vim minimè accedunt.

- 6 Causæ verò quæ ad conjunctionem hujus magis quam illius conducunt sunt, ut conjungens agnoscat eum cui se conjungit Deum socium habere. Causam ejus justam, alterius injustam existere. Pro fidei communis defensione hunc bella suscepisse, illum vero illata propellere. Et in consequentiam quando vicinus oppugnatur ex causa, quæ eadem contra te intactum tamen adhuc, quandoq; locum habere posset; ita ut si ambo incolumes esse velint, alteri belligerantium communem causam habenti necessario opem ferat. Cæterum quoque & hic sibi prospiciat qui exterum ad auxilia ferenda impellit, an ex propria tantum necessitate bellum, an verò ex ficta communi causa proveniat, cum dolus & insidiæ has sæpius comitare soleant.

Yyy 3

Itidem

Itidem cavendum ne socij qui aut tua tantum causa, vel etiam pro proprio interesse auxilia sua ad te transferunt præsidij suis, ac milite veterano te superent, viribus suis te potiores sint. Sic Romani Duces, non admodum credebant auxilijs externis, ut non plus sui roboris, viriumque in castris haberent. Et dum ab alijs adjuvarentur, curam gerebant, ut externas copias disciplinæ Romanæ, ac ducum Romanorum imperio submitterent; ne conjuncta potentia auxilij alieni, debilitatem propriæ potestatis adferret, nec tam ad libertatem conservandam, quam servitutem inducendam existeret gradus. Quod itidem his observandum qui bellis civilibus fatigati, exterorum auxilia petunt; quia ut plurimum externæ gentes in bellorum societatem, præsertim intestinorum ascitæ, pulsæ postea successoribus, ipsi sedes occupant, ac singulari artificio habent, per speciem alienæ fungendæ vicis, suas firmare opes, regna aliena per vim & astutiam ad suum imperium deducere. Quare maturius quisque perpendat, quid status sui conditio ferat, potensne an impotens post cladem acceptam adversus ambos futurus sit. Atque in ipso negotio si res alterutrius minuantur, alterius per bellum extollantur (dummodo adversarium nondum elegerit) initijs vicinæ potentia, nimium ac manifeste cres-

crescentis, in tempore occurrendum, ne vires unius per triumphos adeò augeantur, ut si libuerit, quovis momento te suppressere possit.

*Tecum prius ergo voluta
Hac animo antè tubas, galeatum sero duelli
Pœnitet.*

Et hoc dum libera eligendi potestate fulges cui te potius pro imperij conservatione jungere velis: Nisi foedere antecedenti conventum sit, ut hi qui nunc sibi invicem foederati sunt, amicos, socios, inimicos, adversarios omnes passim & ubique offendendo alter alteri adesse debeat. Nam tunc quod inter ipsos convenit, servari æquum est.

7 Caterum etiam cum & cunctis interfit, ut quidam sese neutros gerant, status horum examinandus nunc erit; qui ferè in eo consistit, ut dum omnium amicitiam, & gratiam ex æquo, sine cujusquam offensione, tuentur, sese rebus exteriorum directè indirectè non immisceant, intra proprios parietes sese neutrales perpetuò contineant. Et ut præclare inquit D. Grotius ^a: *Nihil faciant quo validior fiat is, qui improbam fovet causam, aut quo justum bellum gerentis motus impediantur.* Ita etiam ut pro re nata, si opus fuerit pro tranquillitate propria milites alant, ut per eos curetur, ne quid detrimenti per externos capiat respublica. Et hæc neutralitas sic con-

a Lib. 3. cap. 17. n. 3. de jur. bell. & pac.

considerata, non ineptè activa vocatur, quæ communia humanitatis officia utrisque exhibens, per se constat, intra limites proprios liberè agit, ab exterorum consensu, aut voluntate non dependet; sic etiam ut si hostium phalanges ad prælij discrimen pergant, neutralium turmæ in confinijs quoque adsint, ut sua defendant, & injusta quædam, aut nocitura si accidissent, auctoritatem suam interponant. Et sic T. Flamininus Attilio Consuli Ætolorum captas urbes vastare cupienti, restitit, cum diceret Ætolorum calamitates Philippo Regi Macedonię incrementum allaturas. Cum insuper passiva neutralitas sit, quam is qui intermedius aut belligerantibus proximusest, ex utriusque voluntate bello abstinens interim patitur. Quæ passio plurimum in eo consistit, ut uterque data occasione per territorium horum qui bello medij sunt transeat, commeatum legionibus præbeat, obsessis nullo modo succurrat, nihil quod uni conceditur, alteri non permittatur^a; vel si quid non mutuo admittatur, aut denegetur in hostium partibus sit, qui ad bellum necessaria (ut sunt pecunia, commeatus, arma, naves & quæ navibus adsunt) alteri subministrasse probatur^b. Et sic Corcyrenses apud Thucydidem, Atheniensium officij esse ajunt, extra partes esse velint, aut Corinthios prohibere, ne ex agro

^a Grot. d. lib.
3. cap. 17.
n. 3.

agro Attico militem conducant, aut idem sibi per-
mittere. Philippo Macedonū Regi objectum à Ro-
manis, dupliciter ab eo fœdus violatum, & quod so-
cijs populi Romani injurias fecerit, & quod hostes
auxilijs & pecunia juverit. Cum generaliter & is
hostis habeatur, qui id facit quod hosti placet, &
hostili exercitui subministrat, quę hosti ad bellum
profunt, aut usui esse possunt. Licet etiam postmo-
dum ad usum destinatū deducta non sint. Quemad-
modū L. Æmilius Prętor Tejos arguit quod com-
meatu classē hostium juvissent, vinum promississent:
addens ni eadem Romanę classi darent, se pro hos-
tibus eos habiturum. Attamen si transeundo, quis-
quam viam ordinariā sive Regiam deferens, in arva,
vineta, villas, pagosve neutraliū incidisset, restitui
hec omnia veris dominis deberi, constans & perpe-
tua lex est, ne adversus injustos Neutralium raptores
Verrina Ciceronis actio instituitur, *Oppida pacata so-*
ciorum, atq; amicorum diripienda ac vexanda curasti. Lex
divina egressa dicatur, quę inquit^a militibus, *Nemi-*^{a Luc. 3.}
nem concutite, neq; dolo opprimite: Et contenti estote stipen-^{vers. 14.}
dijs vestris. Ac demum id omne quod per damnum
injuria datum, impeditum, ereptum, illatumve erit,
is qui damnum per aggredientium culpā passus est,
justē à nocentium belli Duce repetat. Quandoqui-
dem ut est apud Vopiscum referente Grotio^b, *Nemo*^{b D. 17. n. 3.}
pallium

Z z z

pallium alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat, annona sua contentus sit. Et sic Rex quoq; qui quę debet militibus stipendia non solvit non tantum his tenetur, de damnis inde secutis, sed & subditis suis & vicinis ea omnia præstare, quę nisi hæc confusio suborta fuisset, læsi in oculis suis aut possessione habuissent; ac denuo contentos hos omnes reddere, quos inedia coacti milites male habuerunt. Quin imò ad damni dati recuperationē res auferentis læsus capiet, & dominiū earum sibi deberi, nisi res ablatae ilico restituantur, rectē contendet. Usque adeò ut licet nondū nocuerit, verum nocere voluerit, jura patiantur, ut rerum suarum retentione cogatur, obsidibus, pignoribus, vel alio modo, ne id fiat in futurum cavere, nisi ex continuata sæpius injustitia violenta, ex commisso, hostis pronunciari velit, ut tandē in hunc tanquam hostē animadver-
tatur. Et hoc quidem de statu & jure neutralitatis.

Sequitur porrò ut ejus commoda atque utilitates investigemus, quę ex causis internis, tranquilla scilicet populi pace maximè constant, cujus laudes ad æthera usque attolluntur. Sic Livius¹: *Pacem quod medios decet amicos optent: bello se non interponant.* Et Archidamus Spartę Rex brevibus scripsit Eleis, cum viderentur Arcadum partes fovere, *καλὸν ἡσυχίαν,*
bonum

bonum est quiescere. Itidem ut dum aliorum vires mutuo bello minuuntur, mercantium occasiones pereunt, cives ditionum commotarum loca potius tuta, quam periculosa quærunt, per alluvionem quasi, opibus, negotijs, atque incolarum numero hi intermedij augeantur. Externæ verò rationes pro exercenda neutralitate sunt, ut vicini contentes accepta clade semper certi sint, quorum transire & confugere victi cum suis possint. Tum etiam ut pacis mediatores non desint, quosdam neutrarum partium esse superis visum, ut nempe vicinos ad arma concurrentes, modis omnibus, tanquam boni viri, judices, vel arbitri Principum, Populorumve omnium communes ad concordiam mutuam revocent. Quippè si omnes omnium, vel sibi invicem hostes existerent, vel etiam sociali fœdere juncti essent, quisnam arbiter exortarum differentiarum prodiret? aut boni viri officio in causa tam ardua, ac sæpius periculo plena fungeretur? cum nihil humanis sit, quam belligerantium controversias amicorum, sociorumve communium sententijs, atque auctoritate, ex consensu, vel intercessione componi: præcipuè eorum qui opibus ac potentia cæteris præstant, ut tandem utroque populo afflicto salutem, & sibi securitatem summa cum laude procurent. Quod & pactis olim con-

ventum fuisse, nimirum ne Pontifex Romanus deinceps Gallos aut Francos tueretur, sed eadem utrosque amicitia complecteretur, Bodinus^a alibi affirmat. Undè plurimum distare eum constat, qui nec hostes habet, nec socios ab eo qui utrarumque partium communis est amicus, modo id fœderibus ritè initis comprehensum reperiatur. Atque honestè vulgò arbitratum, eum qui cæteris auctoritate, dignitate, sive etiam viribus superior est, etiamsi non convenerit inter Principes, & imbecilliores si ita stipulatum sit, neutrarum partium tranquillitatem propositam sibi habere. Tum (ut statim dixi) quod hoc communi omnium gentium salutis necessarium, tum etiam si controversiæ quædam inter amicos prorumpant, bella amicorum sociorumve communi intermedij, ac partium consensu finiantur, quæ alioquin exitu caruissent, vel rebus compositis, pacem non admodum firmam habuissent. Et magis ad concordiam modis omnibus coniti oportet si appareat eos qui bella diu inter se gesserunt acceptarum calamitatum tædio teneri. Quin imò & illud necessarium, ut pro bellorum pertæsis, quos pacem ab hostibus petere pudet, clandestinis consilijs neutrarum partium Principes sese interponant; cum nihil maiestate dignius sit, quam ut pro pace publica laboret.

Ni-

^a Lib. 5. de
Repub. c. 6.

Nihil magis optandum, quam bella, populorumve motus ex consensu per Principes exteros summa virtutis laude accinctos, justo arbitrio ut componantur. Sic Carolus quintus Francorum Rex contra Navarra Regem. Et Richardus Anglorum Rex contra Philippum Augustum, cum ad arma profuissent, ad Pontificem Romanum quasi ad arbitrium honorarium belli summam detulerunt. Et Fredericus II. Imp. Germaniæ, cum ipsi à Pontifice Romano Innocentio III. graves controversię moverentur, ad Francorum Senatum, summa virtutis ac justitiæ fama decoratum, differentiarum arbitria detulit. Quare etiam fœderibus inferi quandoque consuevit, quod populus hic vel ille justitia, viribus atque auctoritate quam plurimum præstans, sociorum, amicorumve arbiter futurus sit. Itidem & hoc fœderibus adjectum reperitur, ut sociorum splendidissimus, Princeps fœderis habeatur, ne aut bellum injustè fœderatis obveniat, vel inceptum si fuerit, in sua velut nativitate statim opprimatur. Quo placito & convento illud accidit, ut potentes minus, contra socios potentiores æqua lance subsistant, in territorio proprio omnia liberè agant, & si quid controversi inter eosdem sese extollat, fœderis Princeps justas cuique conditiones ex delato arbitrio offerat, augeat, minuatur.

recusantibus & ipse bellum indicat, ut tandem viribus potentioris sui perterriti, ab injurijs illatis, inferendis abstineant, rebusque per superiorem in fœdere compositis, tranquilla rursus pace fruantur.

Jam verò neutrarum partium fors quomodo finiat⁹ur occurrit, atque eam maximè finito exterorum bello, quo se neutros gesserant, finiri putem, cum nihil amplius supersit quo se neutros gerere generaliter possint, vel habeant necesse. Particulares actus hic excludo, qui omnibus alijs æquè communes sunt, quam his qui mutuo finitimum bello abstinuerunt; nisi ut proximè dixi, aliter fœdere conventum probaretur. Causæ insuper omnes, ex quibus alioquin bello locus esset, sufficientes conjunctim separatim sunt, ut per eas rumpatur neutralitas, cum minns in re tam ardua ac semper ferè per zelotypiam suspecta, socio aut amico, quin imò sese à bellis vicinorum abstinenti liceat, quam his qui socij non sunt, aut si in societatem recepti, à martis tamen conturbationibus longè remoti, à bellis sociorum sive exterorum non fœderatorum continuò abstinuerunt. Quamvis in hoc casu magis propriæ bellorum causæ sint, si uni auxilium tulerit, alteri denegaverit, telonia huic quam illi graviora imposuerit, subditos partis alte-

alterius continuò male habuerit, bona eorum iniuste rapuerit, publicè quod prohibuerit, clam in alterius detrimentum factum, sapius in re momentanea admonitus, non inquisivit, damnavitque. Ut Livius de Ætolis *Juventutem* inquit *adversus suos socios publica tantum auctoritate dempta, militare sinunt, & contrarie sæpè acies in utraque parte, Ætolica auxilia habent.* Quod tamen si mutuo fiat, nihil est quod bello causam offerat, nisi aliter pactis conventum esset. Et generaliter quotiescunque verbo quidem declarant se neutrarum partium esse, revera tamen faces utriusq; , partisve alterius ad bellum inflammandum suppeditant, bello locum dari, eoque neutralitatem finiri, omnes nostri superiorisve ævi Doctores communiter perhibent; Et maximè si milites ex sua ditione, in partes inimicorum quis transiri permittat: quia tunc fœdera pacis, societatis, ac neutralitatis per non prohibentem turbata videntur. Quippè & hinc insignis illa accusatio apud Thucydidem in primo, qua infimulantur, rupti fœderis Athenienses socij à Corinthijs, quod Corcyreis auxiliario milite adjuvamento fuissent. In majorem igitur tranquillitatis suę cautelam Principes aut Populi, qui se neutrales dici atque haberi desiderant, severissimis edictis cavent ne quovis modo ipsorum subditi in alteru-

tram:

tram Principum belligerantium partem transeant, ne cuiquam detur occasio non solum invadendi ditionem neutralem, ut nec sustinendi per non impeditum civium tuorum propositum perversum, ex eo alteri partium te conjunxisse, atque ita neutralitati tuæ te ipso facto renunciassse. Verum enimverò an ex eo quod is qui se neutralem profitetur, partium alteri auxilia fert, quibus non pars altera, verum hostis utriusque communis lēdi possit, an neutralium Princeps juramento alteri belligerantium devinctus, hunc armis adjuvando, protestantis populi sui neutralitatem intervertat, & denique an Princeps hic qui contra populi sui voluntatem partem hostium alteram in suo territorio fovet, dum idem populus oblata pecunia sortem suam deplorabilem liberat, neutralitatem omnimodam suo facto intervertat, bello justo causam præbeat, non equidem me hic interpono, brevitatis causa, per ea quæ superius in hanc finem allata sunt, & postmodum ad paragraphum finalem adhuc clarius producentur, aliorum arbitrio relinquo.

De

De his qui auctoritate, dignitate, omni
jure, viribus, pares impares habentur,
atque alijs boni viri præfunt.

CAP. LXVI.

DE POPULORUM DIVERSORUM
AVCTORITATE.

Introductio. 1. Varia variorum lectio. 2. Dignitatis origo ex facto est. 3. Auctoritatis ex dignitate. 4. Auctoritas civilis in jure consistit. 5. Extra se non agit. 6. Quomodo gentium auctoritas, dignitas major minor censeatur. 7. Vires nec divitiæ per se auctoritatem aut dignitatem inducunt. 8. Terræ spatium loci constitutio, urbium multitudo, subditorum multiplicatio quenquam per se majorem non faciunt. 9. Ex quibus causis Reges quidam prærogativam sustineant. 10. Potentia unius, alterius minus potentis libertatem per se non tollit, aut minuit. 11. Potestas pro defensione libertatis introducta. 12. Libertas fundamentum fœderis, auctoritatis & dignitatis est. 13. Contractus & merita ad tertium non pertinent.

Quod in lege nostra reliquum est, sequitur.
Postquam enim libertatē publicam J^C tus
Proculus, fœdera itidem æqualia & inæqua-
lia

A a a a

lia

lia cunctis, proposuisset, ad præcedentiarum jura Principum sanctum sanctorum, atque ipsam majestatis purpuram, ut ita loquar, arduas & difficiles, nunc Christiani orbis controversias, legem suam deducit. Qua occasione mihi legis intellectum penitus inspicienti opereprecium videtur hoc loco examinare illa quæ de magnatum diverforum auctoritatibus, dignitatibus à se invicem diversis, astruendis, vindicandis, Principum potiori jure, majoratu, prærogativa & præcedentia harmonicè inter se conservandis, vulgò per nobiliores tractantur; dummodo Principes divinæ majestatis imaginem in terris ut referunt, dignitatem acceptam quantum possibile accuratissimè, sibi suisque successoribus sanctam rectam conservare student; que-

a C. solite.

De major.

& obed. c.

ut debitus.

De appell.

c. ex ore.

De Privil.

L. honor. s.

gerendorū.

L. ut gra-

datim. ff.

De muner.

& honor.

tot. tit. C.

de dignit.

ord. serv.

madmodum dignitatum atque ordinum gradus exactissimè observari jure Pontificio simul & Cæfareo jubentur^a. Et licet hæc paulò latius à me repetantur, constat tamen JC^{tum} orationem suam ad solos Romani populi clientes extendisse, ut argumentum à minore quandoque etiam ad majus referatur, hoc modo, si clientes liberi sunt, multo magis & eos liberos esse, qui in fidem aliorum suscepti non probantur. Dum inquit *clientes* aliove populos alterius tutelæ commissos liberos nihilominus esse ac permanere, *Etiam si neque auctoritate*

neque

neque dignitate, neque omni jure, vel ut quidam, neque viribus nobis pares sunt, vel etiam ut alij volunt, Etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque boni viri nobis præsunt. Locus igitur hic corruptus quibusdam, multis diminutis, plurimis adauctus videtur. Sed parum est verba captare, si satis superq; de genuino legis sensu constet. DD^{rum} opiniones ad hæc verba referam, meamque adjungam, quia quandoque profuit variam, legis explicationem non ignorasse. Glossa repetitam vocem *neque* omittendam suadet, ut subnixa sententia Cuiacij legatur: *Etiam si auctoritate & dignitate viri boni nobis præsunt.* Hujus versiculi ambiguitatem sic explicans: *Licet clientes nostri non præsunt nobis, id est comparentur, nec subsint nobis ut boni viri, nec per amicitiam vel dignitatem, tamen liberi sunt.* Quidam etiam cancellari verba *boni viri volunt*, tanquam superflua, sive à mente legis aliena. Pandectæ autem Florentinæ habent, *Etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque juri omni nobis pares sunt, vel jure omni.* Gothofredus Holoandri fretus auctoritate pro verbis, *neque viri boni nobis præsunt*, scribendum censuit, *neque viribus nobis pares sunt.* Ex quibus mira diversitas ad hunc locum apparet. Quisquis nova verba, novam interpretationem hic adducere voluisse videtur, licet omnes ad unum eundemque

scopum tendisse conspicuum sit. Nam licet *jure omni, boni viri, viribus, impares, superiores, patroni, inferioribus, clientibus præsunt, liberi insuper populi, liberi clientes, & qui alterius majestatem comiter conservant liberi habentur, nulla habita circa libertatem propriam auctoritatis aut dignitatis inferioris superioris ratione*; hoc etenim comparatione cum externis gentibus demum obtinet, nempe ut extra regnum, ditionem, aut provinciam pacto vel jure gentium quis auctoritate dignitate major minorve sit, reverentiarum titulis, sessionibus atque alijs prærogativis inter se populi distinguantur, non autem libertate: quia libertas unius cum alterius libertate comparari non potest, quippe res spiritualis, incomprehensibilis, & quatenus incomprehensibilis, quoque incomparabilis. Quocirca etiam libertas in lege nostra absolutè atque indistinctè proponitur, *quod nullius alterius populi potestate subjecta sit*. Et in cæteris, quatenus populus populo superior inferior esse possit auctoritate, dignitate, viribus, alijsve qualitatibus libertati hujus vel illius magis minus adhærentibus salva libertate propria, jure in cives proprios æquali (ut dixi) inter se gentes comparantur, ut justa quadam proportionem hic se superiorem agnosci postulet, alter sese inferiorem superiori suo esse, liberè fateatur. Nec tamen

men ut per eandem confessionem inferioris libertas imminuatur, vel superior in subditos inferioris sui juris quidquam obtineat; non magis quam ut clientes nostros, qui pro defensione causarum suarum nos reverenter interpellant, idcirco ineptè liberos non esse diceremus. Quid enim auctoritas hujus ad libertatem alterius confert, nisi ut eam illustret? Quid dignitas unius ad introducendam alterius subjectionem? Nonne Principis qua homo eadem cuius præbei libertas est? Quin imò auctoritas fidem tantum conciliat, & nihil aliud est quam consensus quo id probatur quod ab alijs in præsentia agitur. Quare Curtius: *Nihil potestas regum valebit, nisi prius valuisset auctoritas.* Tacitus auctoritates suadendi, potestate imperandi priores facit. Dignitas quoq; reverentiam tantum desiderat, hic ut honore afficiatur, ille honorem præstet. Sic comiter alterius majestatem conservantes superiorem auctoritate dignitate agnoscunt, consilia in propriam superiorisve sui salutem à superiore prolata, amplectuntur. Clientes fide patronorum adstringuntur, ac pariter reverentiali munere erga defensorem obligantur, salva tamen libertate, citra ullam subjectionem. Dignitas hæc ab origine sic considerata ut potentiori plus honoris, inferiori plus auxilij deferatur, regulariter ex facto oritur, ac

plurimum auctoritati infervit, vocaturque honor alicui ob merita sua exhibitus, indultus, qualem huic præstare solemus qui nos ab hoste, vel periculo maximo liberavit; qualem huic naturaliter competere censemus qui se suaq; omnia pro patria conservanda exponit, qualem offerre consuevimus ijs qui meritis suis ad officia magnifica promoventur, quorum idcirco nos subjectos esse, nemo sapiens quidem cogitaverit. Auctoritas itidem à suo principio deducta, ut ex facto dignitas ex dignitate rursus oritur, absq; ea non acquiritur, quia præmium dignitatis est: quare admodum inhærere auctoritati dignitas dicitur, ut absque ea non consistat, prolapsa dignitate auctoritas omnis corruat, evanescat; quam ut Præses Provinciæ conservet, sum-

^a L. 19. §.
ult. ff. de
offic. Præsid.

matim ita jus reddet, inquit^a Callistratus, ut auctoritatem dignitatis ingenio suo augeat. Quocirca & heroës generosissimi ut inferiores suos præcellant, inter cives ex virtute præstita digniores habeantur, signis quibusdam ornari per maiestatem consuevere. Hinc honor dictus: *exhibitio reverentiae in testimonium virtutis.* Cui simile: *Honor est benefactoris gratiae indicium, vel etiam est cuiuslibet virtutis premium.* Sive etiam, honor est propriè reverentia vel dignitas quæ quavis ex causa exhibetur, in quam rem Virgilius:

Haud

Haud equidem tali me dignor honore.

- 4 Quippe auctoritatem integram, puta civilem, quod attinet eam in jure consistere, ac titulum justum habere, quo quis aliquid agat possideatve certum est, habilans insuper personam ad agendum contrahendumve; quemadmodum patrem jure suo in filios, maritum in uxorem suam, magistratum in cives, Principes in subditos suos uti cernimus, jure scilicet auctoritatis naturaliter aut civiliter commissæ, annexam dignitatem ab auctoritate inseparabilem habentis. Atque hinc est, cum aliquid sit factumve dicitur, qua auctoritate effectum sit, interrogemus; puta jussu Principis, mandato superioris, puta magistratus, patris, domini, & similibus. Et quoad id quod in commissâ auctoritate dignitas ab auctoritate individua retineri debeat, quadrat illud Ulpiani, ubi de postulando inquit^b: *Hunc titulum Prætor proposuit habende rationis causa, sueque dignitatis tuende, & decoris sui causa, ne sine defectu passim apud se postuletur.* Nec ejus naturæ auctoritas vel dignitas est, ut extra se agat coactivè, hoc est, extra mandatam provinciam, vel extra imperium proprium sese extendat, verum dum virtutis nomina auctoritas dignitas sunt, intra legitimos tramites sese contineant, eosdem non excedant, nec dignitate auctoritatis suæ sese aliorum rebus im-

^b L. l. in pr.
ff. de postu-
lando.

immisceant, ne illicita æquè ac injusta faciendo dignitatis suę splendorem minuant, protinus evertant, vel ad minimum sese exterorum ludibrio exponant, dum imperando non obsequuntur ab ijs, qui eos, qui imperant sequi necesse non habent, vel minimè imperatoribus illegitimis obedire tenentur. Ex notissima juris regula^a: *Extra territorium jus dicenti impune non paretur*. Præcipuè etiam cum jussio unius subjectionem non arguat alterius. Mandatum superioris contra libertatem inferioris invalidum sit, nihil operetur, nec auctoritatem suam extendat ulterius, nisi pacto foedere pro fœderis natura inter eos convenit, vel jure gentium in populorum liberorum conventu salva atque inconcussa cujusque libertate, observari consuevit. Nam & ordines in auctoritate dignitate majori 6
 minori servari, certum est, & ex verbis legis nostrę evincitur, cum inquit JC^{tus}: *Etiam si neque auctoritate, neque dignitate nobis pares sunt*. Pares etenim si non sint, impares eos esse constat, atque in ipsa imparitate generaliter vel saltem particulariter, hunc illo majorem superiorem. Quod ut pro subjecta materia accuratius examinemus, gentium auctoritas, dignitas, de quibus nobis quęstio est, in suo cujusque genere hoc nostro loco non conjunctim sed separatim consideratur; hoc est, seposita dignitate,
 de

de auctoritate tantum differitur; ita ut per auctoritatem intelligat JC^{tus} illam prerogativam, quam quis, licet legitima dignitate munitus, præter dignitatem, propria virtute, proprioque facto in alios, illæsa tamen aliorum in cives suos libertate, sibi acquisivit. Per dignitatem vero illam supereminentiam, quam quis ratione administrationis suæ, inter alios jure adeptus est. Ad primam igitur, nempe auctoritatem hanc quod attinet, dummodo ex facto proprio dignati adjuncto originem ducit, dicendum eam non civilem esse, (nimirum quia ad hanc vel illam Civitatem non pertinet, nec à civibus hujus vel illius ditionis propter civitatem vel cives constituta est) verum gentium quorundam liberorum, industria, fortitudine & audacia introductam, dum evenire solet, ut si quis opera sua, suisque viribus alios antecellat, potentia sua minus potentes suis armis constanter protegat ac defendat, majorem auctoritatem inter gentes habere dicatur; quemadmodum & hunc inter Theologos, Jurisconsultos, Medicos majoris auctoritatis esse credimus, qui studij atque eloquentiæ professione, probitate vitæ, jurisdictioni præcellentia, ordinandis morborum omnium remedijs justis, alios antecedunt, licet quoad ipsum Theologi, Jurisperiti, Medici gradum, omnes in suo quisque ordine pari

Bbbb

dig-

dignitate nitantur. Atque hinc ^a Cicero: *A vobis peto, ut si sequi minus videbitis orationem meam atque auctoritatem meam, benigne me tamen, ut fecistis, audiat.* Et summæ auctoritatis in advocatia armata Judæi atque Romani præter alios existere, cum per eos pro alijs res maximæ gererentur, remota ac simul procul habita ipsorum ambitione, totus penè mundus Romanorum patrociniū atque tutelam, amicitiam vel societatem amplecteretur; ita ut factō, in contractu & jure transeunte, tacitè expressè cito fœderum Principes Romani appellarentur. Claro testimonio potestatem, potestatisve supereminentis executionem justam, quam plurimum ad acquirendam inter gentes auctoritatem prodesse. Admodum etiam, ut non dubitarint alij ex divitijs, potentia, vel etiam ex terræ spatio, alijsve accidentijs prærogativæ quæstiones, populis antiquioribus, dignioribusque movere, quasi virium imparitas, juris & dignitatis imparitatem introducat, divitiarumve accidentia, qualitatem populi vel hominis quoque liberi, jure consistentem, afficiant. Quaitidem occasione quidam legum interpretes, ut superius monui, in his verbis: *Neque auctoritate, neque dignitate, neque omni jure nobis pares sunt, legi voluerint. Etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque ceteris nobis pares sunt: quasi vires, & quæ sub his* con-

continentur divitiæ, per se citra actiones illustres, quoque conferant ad majoritatem; ut quondam majoris notæ aulici pro Rege Hispano, contra alios quosdam populos, ac præcipuè Gallos sustinuerunt. Cum tamen in Repub: bene instituta mercatorem opibus apprimè instructum, nemo sanus dignitate supra Jurisconsultū Medicumve, licet pauperem, extollat. Rex Hispaniæ, Regibus Arabum, & Saba, ditioribus quamvis, cedere noller. Quin imò divitiæ cujuscunque sortis conditionisve tandem fuerint, nobilitatem & dignitatem per se non tribuunt possessoribus suis, non magis quam si quis ex emptione prædij nobilis, nobilitatem personalem ad se devolutam præsumat. Verum per vires pecunia constantes, facta virorum fortium, egregiæ in vicinos aliosve populos virtutes, tanquam per lumen quoddam, dignitates ea facientium illustrantur; ut respectu quodam his evenit qui pro superandis armorum atque belli molestijs, plus alijs contra hostem communem in ærarium publicum conferunt. Dum cæteri profitendo sese hisce opibus impares esse, alios divitijs superiores agnoscunt, non tamen exinde, nisi per consensum, præcedentiam admittunt. Potentia itidem alijs occasionem dedit, sustinendi secundum uniuscunque vim ac potestatem, potentior minus potenti in dig-

a C. legimus
23. dis-
tinct. 93.

nitare præferendum esse, licet non semper, quod potentius, idem dignius sit. Elephantes etenim equi & asini nobis fortiores sunt, nec tamen quisquam dixerit hæc animalia dignitatē quandam habere, vel nobis digniora esse. Et quoad potentiam, quoad divitias sic jure canonico constitutum: *Potentia divitiarum & paupertatis humilitas, vel sublimiorem vel inferiorem non facit.* Cum potentia qualitas sit à dignitate planè separata; & nisi effectus dignitatem illustrans potentiæ accedat, in terminis antiquis subsistens. Et sic citra egregium quoddam facinus in afflictos præstitum, frustra ad majorem gentium auctoritatem per semetipsos & ex proprio facto diversæ gentes aspirant. Nec terræ spatium discrimen dignitatis per se inducit, cum nec homo majora possidens terræ jugera obinde majoris minorisve qualitatis sit, majori minori auctoritate fulgeat. Quid etenim terra per se ad dignitatem, quid terræ spatium ad auctoritatem? Quin imò verum si fateamur, ex imperij latitudine, extensisve in alias regiones limitibus si prærogativa quædam introducenda esset, nunc Belgarum Provinciæ liberè omnibus, saltem quibusdam Christiani orbis regibus præmitterentur. Et hinc minus aptè etiam Hispanus, cum ab Anglis quæstio de sessionis prærogativa moveretur, argumento à terræ spatio.

spatio deductio, respondit: *Ineptum videri, unius atque alterius insulae dominum, tam potenti, longè latèque imperanti monarchæ hac in questione sese opposuisse. Ut & Vascuius alibi de sessione Principum agens inquit: Celebris disceptatio est Galli & Angli cum Hispano: Illi autem, inciviler aliquantum, Hispaniæ universæ, aliarumque potentissimarum Provinciarum in utroque orbe monarcham eo jure censent, ut tum fuit, cum Castiliæ angustijs concluderetur. Ad auctoritatem veram igitur inter populos obtinendam, virtutes super alios eminentes magis quam possessiones licet immensæ magnitudinis conducunt; & id quod præcipuum est, ex possessione præcedentiarum jura omnibus remotis accidentijs vulgò definiuntur. Neque etiam loci constitutio quidquam huic negotio operatur, dum non ex rebus corporalibus, eoque immobilibus, verum ex incorporalibus, spiritualibus (ut dignitates atque virtutes sunt) jura potiora deducuntur, licet per imaginationes quasdam & phantasias regnum aliud tanquam caput, aliud tanquam pharetra consideretur; cum proferunt Christum Galliæ regnum tanquam pharetram famori suo accommodasse, ut sagittæ in necem ac subjectionem gentium nefariarum hinc extrahantur. Porro nec urbium fortissimarum multitudo, nec subditorum multiplicatio aliquem auctoritate ma-*

jorem facit, accidere enim præter alias rationes potest, ut quis maximas fortissimasq; urbes absque usu possideat, multis absque obsequio imperet, aut saltem, non qualitate ac libertate ea, qua alius paucis. Nec revera ex fortunæ inconstantia auctoritatis dignitatis culmen metiendum, quia quas fortuna cedit hodie cras rursus opes aufert. Nec de divitijs hujus vel illius majoribus minoribus semper constat, dum secreta cujusque patrimonij vulgò lateant, nec ad easdem libera cunctis, ut non convenit, accessio permittatur; quæ tamen licet admitteretur, non nisi miram atque indies variabilem præcedentiâ secundum divitias auctas, diminutas, assignaret fortunam, quod in omnibus ac præcipuè quidem in causis sublimioribus evitandum, ne hinc nascatur injuriarum ac quærelarum occasio, undè ex jure certo, certior ordo expectari ac nasci debuerat. Nec omittendum auctoritatem super- 9
 eminentem inter alia multa argumenta per Gallos obtendi, quod Reges Gallorum (ut ait Honorius III.) sese continuo opposuerint tanquam murus expugnabilis pro populo Christiano. Et hinc Beatus Gregorius ad Childebertum regem:
Quanto ceteros homines regia dignitas antecellit, tanto ceterarum gentium regna, regni vestri culmen antecellit.
 Præcipuè etiam cum nulla Monarchia nullumve
 reg-

regnum constantia & subsistentia sui, Francorum fasces superaverit. Jam ultra mille & sexcentos & quadraginta nove annos perseverasse, nec inter regno interruptam regni coronam, nec unquam translatam fuisse in alium populum, nec in aliam nationem, nullum quoad jus succedendi similis regno Davidico extitisse constet. Quorum dignitas ex decreto Pape, Cardinalium, & maximo Pontificem omnium consensu, apparet ubi pronunciatum: Reges Francorum Ecclesiæ Romanæ patrocinium semper suscepisse. Atque Angli ex religione pura per eos introducta, auctoritatis supremæ palmam adjunctis & alijs adminiculis expostulant, cum ex relatione Historiarum appareat Anglos antiquissimos Christianos esse, per Anglos ac Scotos Christianam Religionem Germanis communicatam fuisse. Quibus accedit, Angliæ Reges, ex familia omnium nobilissima ortos esse; & quidem à Rege Cunobiline qui circa Salvatoris nostri natiuitatem imperavit, cujus etiam Regis adhuc, secundum auctores, ibidem numismata inveniuntur. Quibus alijsve qualitatibus Hispaniæ Rex præsentis longas ac grandes possessiones suas opponit, quasi in ejusmodi casibus secundum^a Bartholum respiciendum sit *non antiquum, sed præsens tempus*. Et in omnibus præponi debeant majores^b. Ex terræ spatio

^a In l. ex fac-
to. in pr. ff.
de vulgo &
pup. su. sit.
^b L. no. illo-
res Co. de
commenc.
& merc. ato.

spatio, ut superius dixi, prerogativam adversus alios suam deducens. Quam opinionem sarcasticè quondam excepit Franciscus I. Galliae Rex. Cum etenim Carolus V. pro ratione majestatis suae titulis imperialibus, Provinciarum & dominiorum suorum repetitione magnum chartae spatium implevisset, Rex Christianissimus in responso tantum spatij insumpsit repetitione Galliae, hoc modo: *Franciscus I. Rex Galliae, Galliae, Gallie, &c.* ut Galliae solius titulo tabulae implerentur. Innuens ejusmodi ostentationes extra imperiū ad Regē pari aut majori dignitate fulgentem, inutiles haberi, ac regia majestate indignas quasi existere. Vel ut alij volunt, unū suum Galliae regnum sufficere, omnibus Imperij atque regni sui Provinciis domandis. Et quemad- 10
modum terrae spatium, nec vires, per se generalem supereminentiam inducunt, sic nec quod hic alium viribus antecedit, illius libertatem tollit aut minuit cujus vires minores sunt, claro JC^{ti} nostri responso ubi inquit: *Etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque omni jure, sive ut alij legunt, neque vires pares sunt, sic eos qui majestatem nostram conservare debent, liberos esse intelligendum est, cum haec opum jugerumve accidenta à libertate planè separata, atque extra libertatem sint. Haec libertati tantum inserviant, ut auctoritate, dignitate, viribus in se*
atque

atque in alios sibi fœdere vel amicitia junctos, magis splendeant, magis tuti ab exterorum dolis ac protervia evadant. Cæterum quoque libertas per se subsistit. Ab alio non dependet. Per alium mutari nescia ab externis qualitatibus non movetur. Quin imò auctoritatis, dignitatis, sive etiam potentię augmentum per se privationem aut diminutionem alterius dignitatis (qualis etiam libertas est) non operatur. Quippè nec libertas in facto, aut ijs quę extrinsecus accedunt, consistit sed in jure; quod ut unicuique à Deo datum, per alterum sive qualitates alteri adjunctas, non est violandum. Et hinc Deus libertati publicę sese ingerens continuò eam providentia sua protegit ac defendit, non committens, secures imperio popularis, sive terrestris aurę: potestates infimas contra infidelium turmas enumerabiles sæpius divina sua virtute defendens. Inquit enim David: *Non timeo millia populi circum-*
dantis me^a. Inimici mei perierunt à facie tua^b. Pręcinxisti
me virtute ad bellum, depressisti insurgentes in me, subtus
me. Et inimicorum meorum dorsum dedisti mihi, atque
odientes me delevisti^c. Nec etenim ab equis bello aptis ac
preparatis victoria, sed à Deo est^d. Et similia. Etenim
si libertas per se viribus constaret, servi conjunc-
tim, separatim indies dominis suis imperarent,
animalia fortiora nobis pręessent, nunc autem quo-

^a Ps. 3. v. 7.

^b Ps. 9.

^c Ps. 18. v.

40. & seqq.

^d Proverb.

21. v. 31.

Cccc

niam

niam Deo aliter placuit, Deus providentia sua imperijs omnibus legitimis & absolutè summis præest, mandato servos regimus, in belluas imperium exercemus, ac divina favente gratia populi exigui contra fortes sæculi sui venatores subsistunt, eosdem & si summæ majestati sic visum, à parvis viribus subversos protinus, & pulveris instar dispersos reperimus. Porro potestas, sive vires unius ad sub- 11
jectionem alterius ordinatæ non sunt; sed ut blandè inter se conspirent, noxios destruant, suppressos defendant à Deo hominibus datæ. Sic Princeps gladio accingitur, nec frustra^a. *Merum imperium est habere gladij potestatem ad animadvertendum in facinorosos homines.* Absit ut Deus gladium inter justos & innocuos stringi velit. Et laudibus maximè afficiuntur, qui sese injurijs innocentium opponunt. Quibus cum non solum homines singuli, verum etiam collegia, universitas, Provinciæ, regna, populi liberi, afflicti aliorum & sæpius potentiorum injuria fuerunt, superfuit nihil, quam ut omnes qui propriam libertatem defendere contra externam vim, illatam, inferendam, minus validi reperirentur, intercedente fœdere æquali, inæquali, aliorum ope & auxilio uterentur; atque eum in modum hostem deterrerent, bellum averterent, aut si necessitas urgeat, junctis viribus eundem superarent; ut constet
po-

^a L. 3. ff.
de jurisdict.

potestatem omnem pro libertate introductam, & cum pro libertate introducta sit, citra peccatum mortale in necem multorum abutendum ea potestate non esse. Nec sustinendum (ut proximè dixi) libertatem potestati subjectam esse, quia per rerum naturam impossibile est, ut libertas in statu suo libertatis subjecta sit; sed saniori judicio hunc alio auctoritate dignitate viribus imparè, & dum impar est, & ab alijs oppressionem timet, alios in sui defensionem simpliciter, vel etiam certis legibus flagitare, ne aucipiti martis alea, sæpius etiam per moram ejus libertas in periculum trahatur, ac sic tandem ex fœdere libertatem defensam, & periculo liberatam habeat. Cujus consequentia, ut salva libertate nullum aliud inter eos discrimen existat, quam ut ex præstito beneficio hic quandoque minor, hic major auctoritate dignitate habeatur, hic superior in auctoritatis dignitatisve qualitatibus emineat, ille se inferiorem superiori, sive patrono suo, libens lubensque offerat ac fateatur. Nec citra aliam conventionem jus illum superiori in inferiorem, majori in minorem existere. Et licet hic potentiori suo viribus impar sit, tamen eundem, libertatē suam fartam tectam quaquaversum æquè apud se quam penes fœderatum retinere, & eadem ipsi fœderato superiori apud fœderatum inferiorem

contingere. Hoc solummodo observato, ut hujus auctoritas, dignitas major inter eos, quam illius sit, quod nec libertatem tollit, verum confirmare videtur; quandoquidem inter se comparari dignitates vel etiam auctoritates non possunt, nisi prius in confesso sit duas ad minimum auctoritates dignitates in libertate concurrere, nec de auctoritatibus & dignitatibus quidquā statui, priusquam plene constiterit, hos liberos esse de cujus auctoritate dignitate, minori majori contenditur. Liberi etenim si non essent, dignitate nulla fulgerent, quippè servis & subjectis dignitas nullo est. Cum civitatibus itidem liberis comparari non possent, cum passim jure privato vel civili servi, ut in jure publico subjecti, pro mortuis habeantur^a, eorum actiones in nihilum recidant, ut Philosophorū Schola: *Ex nihilo fit nihil, non entis qualitates nulla, nulli effectus sunt.* Qui tamen si liberi essent rectè inter se compararentur, huic non minus quam illi dignitas auctoritas competeret, quamvis hujus quam illius dignitas inter eos major esse posset. Quin imò auctoritatis dignitatis verba expressè legi nostræ inserta & adjecta sunt, ut exemplo à pari conditio populorum liberorum illustretur, superiores ab inferioribus auctoritate dignitate discernantur, in libertate sua prædictis qualitatibus, discretè comparentur.

Et

^a L. 209.
ff. de R. I.

- 12 Et hoc dum libertate pares sunt, ex qua auctoritate dignitate sibi invicem disparatè opponuntur. Neque enim sibi, rebus subjectis vel suis, dominus, Patronus inservire, patrocinari potest. Quod igitur ut fiat necessario requiritur, ut inter superiorem & inferiorem majorem & minorem, patronum & clientem identifica sive realis quædam convenientia & distinctio statuatur, quæ in hac materia publica ipsa libertas, & in libertate, gentium distinctio inter majores & minores populi auctoritates dignitates est, suo nempe libertatis fundamento prorsus inconcussas, ut dum inter partes contenditur, quisnam auctoritate dignitate superior sit, argumento infallibili evincatur, utrumque liberum esse: quia ut dixi ab omni honoris titulo subjecti de jure & facto excluduntur. Nec obinde potentior cuicumque patrocinium præstare tenetur, priusquam supplicantem non subjectum, juris sui liberumve agnoverit; adeò etiam ut si verè subjectus quisquam sit, injustè alterius patrocinium petat, injustè ei patrocinium offeratur, jura gentium in petitione atque oblatione ejusmodi offendantur: nisi atrocitas dominantis interpositionem alterius majestatis excitaverit. Cum tamen hi qui liberi sunt, jure ac merito desiderent, ut auxilio majoris potestatis per patronum, focium, vel amicum in

libertate sua defendantur. Quem tamen citra reatum patronus postmodum suppressere non poterit, nec ex præstito patrocínio subjectionem inferre; quia non ea natura patrocínij est, quod defensionis causa suscipitur. Contraria mens clientis semper apparuit, sic inter eos non convenit. Quamobrè & donec patronus liber, clientis sui liberi patrocínium suscepit, de jure eundem defendere, aut defendendum per se, vel per alios dimittere tenetur, quamvis de facto continuo sic observari affirmare non aulim.

- ^a Num. 13. Dixi ^a modo observari ut *hujus auctoritas dignitas* 13 *major inter eos quam illius sit*. Et hoc verum, dum breviter animadvertes, contractus & beneficia suos tenere auctores, neque extra eosdem sese extendere: exemplo enim perniciosum esset, ut ex facto alterius quis incommodum sentiret, vel ut consideratio meritorum in præjudicium tertij ^b operaretur: quare & hi omnes qui de majori, minori dignitate observanda inter se conveniunt, ut hic Princeps fœderis sit, illi comiter Principis sui majestatem observent, eos tantum tangit quibus ejusmodi pac-tiones pro cujusque reipub: statu saluberrimè videbuntur. Manentibus interim alijs, hoc fœdere non contentis, æquè dignis, quam & hic, cujus majestatem venerari inter se populi, quidam liberi statu-
- tue-

^b L. 3. C.
de dignit.

tuerunt. Verum enimverò, quandoquidem penes
foederis Principem major dignitas quam penes
alios observatur, hæc eadem dignitas aucta, per se
præsumptionem inducat, Principem foederis non
minori iustitia iustitiæque constantia, alios ante-
cellere, quam majori dignitate suos antecedit, hoc
idem factis commonstret; suppressos vel per in-
iustitiam supprimendos, libertati restituat, eosdem
defendat, atque adeò tanquam Deus in terris om-
nia pro salute ac tranquillitate generis humani
agat, quæ ab ipsa iustitia, matre æqui & boni omitti
non potuissent, dubitare non velim hunc alijs auc-
toritate rerum gestarum superiorem esse, ac præci-
pue auctoritatem ejusmodi Principis reverentè
agnosci per eos debere, quos virtutis indefessæ
constantia ad gratum libertatis lumen reduxit,
cum honorum augmenta non ambitione, sed la-
bore ad unumquemque devenire sit^c convenien-
tissimum.

^c L. 14. C.
de re milit.
lib. 12. M.
nob. 1. conf.
51. in pr.

CAP.

CAP. LXVII.

DE POPULORUM DIVERSORUM

DIGNITATE.

1. *Introductio.* 2. *In omnibus Deus dignitatis ordinem servari voluit.* 3. *Pro mundi conservatione.* 4. *Varia dignitatis significatio.* 5. *De Romani imperij quatuor dignitatum ordinibus, eorumque jure.* 6. *Majestatis est dignitatis nomina ordinare.* 7. *Dignitatis ordo non facile immutandus.* 8. *Dignitas individua est, & intransmissibilis.* 9. *A sola maiestate civilium dignitatum gradus dependent.* 10. *Quomodo dignitates distinguantur.* 11. *Summe potestates ordine tantum, non titulis distinguuntur.* 12. *Quomodo dignitatibus hæ potestates comparentur.* 13. *Ex ipsa imperij delatione.* 14. *Ex absoluto imperio.* 15. *Ex Principatus ipsius dignitate.* 16. *Liberum corpus præfertur membro corporis liberi.* 17. *Unctio nihil ad dignitatem.* 18. *Provectior ætas in majori dignitate est.* 19. *Dignitas major acquiritur tacite vel expresse.* 20. *Item lege.* 21. *Quo quis dignioribus præest eo dignior habetur.* 22. *Major dignitas consuetudine quomodo acquiratur.* 23. *Titulorum multitudo quomodo dignitatem augeat.* 24. *Quenam conjunctæ dignitates dicantur.* 25. *De cessionum ordine inter Christianos introducto.* 26. *Citra maiestatis cuius-*

cujusque naturam. 27. Quibus modis major dignitas probetur.

1 **S**equitur dignitas, dignitatisque cognitio, quæ cunctis hominibus, atque adeò melioribus admodum necessaria, ut sine ea bonus quidem civis vix in repub: existere possit. Quamobrem profundius dignitatis rationem intuenti, visum pauca & extrema justitiæ distributivæ monumenta, ex legis propositæ præscripto, huic meo operi subjungere, ut disparitates rerum personarumve cognoscantur; ac simul quomodo diversa mundi imperia salva cujusque in se suosque libertate, salvo singulorum jure, sine cujusquam læsione inter se justo ordine conserventur. Et constat Deum opt: max: ut causam efficientem, fontem & originem omnis boni in medio rerum naturalium, ac præcipuè humanarum necessitatum ordines certos constituisse, quorum vi atque imperio majori minori, summo vel subalterno, cuncta parium, dispariumve æqua dispositione, seposita omni confusione ad finem ordinatum deducerentur. Sic enim sursum ingenti methodo Cælos composuit, ordinem diversorum orbium, atque motuum & corpora stellarum varia, variæ formæ, actionibus, effectus, constituit, Planetus omnes à signis Cœlestibus, & hæc eadem

D d d d

à po

à potestatibus alijs, Thronis, Cherubin & Seraphin motu certo, proprio, perpetuis viribus, legibusque situ, ortu, occasu, multitudine, magnitudine distantia à terra, & à se invicem dignitatis ordine ac disparitate separavit. Deorsum in terrestribus aurum sua perfectione ceteris metallis præferri voluit, cui argentum dignitate succedit. Gemmas itidem alijs rebus virtute & splendore potiores fecit. In animalibus terrestribus, Leonibus, Draconibus, Elephantibus; In volatilibus Aquilæ, Struthioni; In maritimis Balenæ, & si qua alia creatura aliam magnitudinē, viribus, velocitate, pulchritudine, usu in medicis rebus superat, præminentiam dedit. Ita tamen ut hæc omnia homini inserviant, qui verè exclusis omnibus alijs creaturis, nobilitatis dignitatisve solus capax existit. Idque ob animam rationalem divinitus nobis à Deo datam. Quæ tanquam divinæ particula auræ, eoque dignior hoc nostro terrestri corpore in hominibus sanioribus primas partes agit. Et hæc generalia ut sunt, in particularibus homo rursus hominem virtute, ac facti excellentia vincit, ac superat. Atque in omnibus ferè quot mortales, tot diversas eorum virtutes singulares reperias, quibus hic alium constantia, fortitudine, temperantia, & similibus animi dotibus longè antecellere videtur. Unde rectè Wesembecius.

cius : *Deus auctor hujus ordinis, sua sapientia genus humanum sic consociavit; ut sicuti diversos vultus, diversaque ingenia, & naturæ multiplices varietates, variæque dona singulis attribuit: ita velit ex varietate simili compositum esse totum reipub: corpus, servarique diversos gradus officiorum; & functiones pro disparitate donorum cuique congruentium dispartiri.* In quorum omnium differentiis æqualitatem statuere, absurdissimum foret, quin imò iniquissimum; quia Deus tam in minimis quam maximis justitiæ distributiæ, ac dignitatis ex ea discendentis ordinem servans, hos illis secundum proportionem geometricam, generaliter, specialiter præficit, generalissimum suum imperium super omnes effundit, ut hoc ordine omnium dignitates conserventur^b, omnia per ordinem tanquam in centro suo subsistant, nec corruptæ naturæ vitio, ex perversa plurium opinione, honoris ambitu, dominandi libidine cuncta subvertantur. Et hoc quantum ad mundum, non quantum ad Deum, cum nostra causa ordo in terris cælo delapsus, deductivæ sit, ne alios alij consumamus confusione subvertamur. Quantum ad mundum inquam, quia licet alios alij dignitate commissa superamus, coram Deo tamen (tanquam creature ad imaginem ipsius condite) pari conditione, & æquales sumus. Quod & de potestatibus

*a tit. de just.
& jur. n. 12.*

*b Rom. 13.
Ephes. 4.
Corinth. 12.*

supraeminentibus, neminem supra se habentibus, absq; ullo intermedio Deum sequentibus, eundem solum judicem actionum suarum agnoscentibus, sic dicendum; ut scilicet omnes pari sorte in conspectu majestatis Divine versentur, quamvis quoad humani generis imperia, auctoritate, dignitate, majori, minori inter se gentes ac Principes, ex adjectis imperio qualitatibus, comparative secernantur. Verum priusquam progrediar singularia quædam dignitatis æquius hic adjungere mihi visum fuit.

Dignitas variæ accipitur, aliquando pro potentia à natura cuilibet tributa, aliquando dignitas & persona pro eodem sumuntur^a. Aliter etiam dignitas vocatur auctoritas, alicujus cultu, & verecundia & honore digna, interdum & pro fama^b ponitur, pro conditione^c, præeminentia, prærogativa, ac potestate, quia is qui potestatem gerit eam dignè gerere ipsaq; dignus esse debet. Licet etiam quædam dignitas sine potestate, id est, sine administratione sit, quæ vulgò in jure honoraria^d nuncupatur. Quandoque etiam dignitas dicitur omne id quod à Principe^e injungitur, ac magis propriè honor alicui propter merita specialiter Principis vel legis beneficio impensus, unde & ipsa dignitas ex latitudine vocabuli beneficium appellatur. Quasi omnes digni-

^a L. cognit. §. 1.

^b ff. de extra-ord. cognit.

^c ibi Gloss.

^b L. 3. ff. de re milit.

^c L. 1. ff. de offi. questor.

^d L. fin. C. de dignit.

^e l. fin. C. ut dignit.

ord. servet.

dignitates à Principe, vel lege, tanquam à fonte in personas inferiores defluant^a, nunquam ascendant, vel de inferioribus ad superiores transeant. Atque hæc civilis est, nec ulterius sese, extendit quam ad cives una eademque juris communione^c viventes, quatenus imperantes, quatenus obedientes confideres. Quibus utique in sua repub: suoque imperio liberum, eas dignitates inter cives proprios elargiri, quas unaqueque majestas sibi suisque saluberrimas esse duxerit. Sic in Romano imperio potissimum quatuor dignitatum ordines recensentur, Superillustrium, Illustrium, Spectabilium & Clarissimorum, quos Glossa^b his versiculis comprehendit:

*Illustris primus: medius Spectabilis: imus,
Ut lex testatur, Clarissimus esse probatur,
Et Superillustris præponitur omnibus istis.*

Superillustrium etenim ordini Consules, exactis Regibus, imperium administrantes, intererant. Quod legibus comprobatur^c, quibus eos lictores & solium eburneum, quo reges utebantur, habuisse constat. Senatores etiam Superillustrium titulo ex Romuli instituto comprehensos fuisse, cum ad eam dignitatem Centumviri eligerentur, qui totius rei-pub: curam haberent, Dionys: Halicarnascei testimonia^d, Divi Marci, & Cæsarum orationes ad

^a L. 1. ff. de ambitu.
^c 1. Quis dicatur Dux &c. In usus feudor.

^b Ad proem. Instit. in §. cumq. loc.

^c L. 1. & 2. C. de Cons. lib. 12.

^d Lib. 3. de antiq. Rom.

D d d d 3

Se-

status. ff. de
donat. inter
vir. & ux-
or. l. Divus
ff. de serv.
fugit. l. cū
bi ff. de
transact.

b L. 2. §. de
niq. 9 ff.
de O. R.

c L. precipi-
mus in pr.
C. de appell.

d ibid.

e L. vires C.
de pal. sacr.
largit. lib.
12. l. pen.

C. de offic.
præf. præf.

f l. 3. c. de of-
fic. præf. urb.

g L. inter §. 1.
ff. de interd.
& releg.

b Cujac. ad
sing. tit. cod.

i L. quisquis
C. ad l. jul.
majest. l.
fin. C. ubi
senat. vel
clariss.

l nov. 61. c. 1.

a L. fin. C.
ubi Senat.
& clariss.

Senatum habitæ, evincunt. Ut & illud: Quod in Senatu solenniter à Consulibus esset propositum, eorū auctoritate confirmaretur^a. Et Regibus ejec- tis Senatus auctoritatem auctam fuisse, inde liquet, quod LL. quæ Senatusconsulta dicta, Senatus tu- lerit, & quidquid Senatus constituisset, inviolabi- liter observaretur^b. Et sic Dictatores dictaturæ tempore Superillustrès perpetuò nuncupabantur.

Illustrium autem ordini Præfecti prætorio^c.

Quæstores Sacri Palatij^d intererant, quorum erat officium, Principis loco rescripta legere, emittere, atque iisdem his verbis: *Quæstor legi, subscribere*.

Illustrès & Præfecti urbium erant^e. His etenim

Impp: temporibus summa potestas erat^f. Adedò ut

& jure deportandi uterentur^g. Porro & Illustrès

Magister militum, Comes sacrarum largitionum,

Comes rerum privatarum^h, Principis Consiliarij

censebanturⁱ. Hoc jure, ut Illustrès propter digni-

tatis emipentiam in causis civilibus & criminalibus

per procuratores litigare cogerentur, cum omni-

bus, post Illustrès, litis propriæ exercitium conce-

deretur^l. Addito in criminalibus eorum causis

singulari privilegio, ut non nisi à summo Principe,

ejusque commissario judicarentur, ita ut ab hoc ab-

solvi, quidem, sed sine relatione ad Principem

condemnari non potuerint^a. A sententia item

Illus-

Illustrium Præfectorum prætorio non appellatur ^b,
 quod in Spectabilibus & Clarissimis secus ^c. Porro
 & Illustres Præfecti-Prætorio diœceses, universita-
 tes Provinciarum suo arbitrio regebant, & sub cura
 sua habebant defensores civitatum ^d. Præsides
 singulis Provincijs Præfectos, adeò ut indignos ab
 officio remove potuerint ^e. Sicut & promovendi
 potestas ipsis concedebatur ^f, & continuis promo-
 tionibus ciyes suos de studijs bene meritos afficie-
 bant. Spectabilium verò numero regulariter om-
 nes Duces ^l, Proconsules ^m, Præfectus Augustalis,
 Comes orientis, Phrygiæ ⁿ, Galatiæ, & alij inter-
 fuisse creduntur, utque etiam à D. Stam insigni
 } ^o recensentur. In clarissimorum denique classe
 erant Præsides & Rectores Provinciarum ^o, Præ-
 fectus annonæ & Præfectus vigilum, quibus Præ-
 tores Cujacius adjunxit, quamvis indifferenter
 Spectabiles dictos fuisse ex novellis constet ^p, illud
 idemque in persona Prætoris Thraciæ titulo con-
 firmetur ^q. Atque hi Spectabiles & Clarissimi
 usque ad decem librarum auri quantitatem appel-
 labant ^r. Verum de appellationibus Spectabi-
 lium una cum Præfecto-Prætorio cognoscebat
 Quæstor Sacri Palatii ^s. Præterea Spectabiles &
 Clarissimi quoque in causis civilibus & crimina-
 libus coram ipsis ordinarijs loci conveniebantur,
 justa-

^b L. 1. §. 11.ff. de offic.
præf. prætor.^c L. 2. C. de

temp. appell.

^d Nov. 15. c. 1^e l. 3. c. de ef.

fic. præf. prætor.

^f L. fin. C. ad

l. jul. repet.

^l L. si quando.

38. C. de

appell. Nov.

23. c. ult.

^m L. un. C.

ut omni. iud.

l. pen. C. de

procur.

ⁿ Nov. 7.

in fin. Nov.

26. c. ult.

Nov. 23. c. 3.

^o D. Nov. 7.

in fin. Nov.

15. c. 1.

^p D. Nov.

23. c. 3.

^q Nov. 26.

c. ult.

^r Nov. 23.

c. 3.

^s D. Nov.

23. c. ult.

l. præcipim.

c. de appell.

justaque eorum condemnatio executioni per eos mandabatur. ^t.

^t L. 1. & 2.
C. uli Se-
nat. & cla-
riss.

Atque hi quidem dignitatis ordines pro unius-
cujusque regiminis sive imperij placito inter se va-
riè distinguuntur, varijs nominum titulis afficiun-
tur, ut ex iisdem muneris qualitas, sive etiam ordo
fessionis in unaquaque repub: rectè discernatur; 6
licet non semper verum sit, ut idem nomen in alie-
na repub: eandem dignitatem obtineat, quando-
quidem hæc à mera majestatis voluntate depen-
dent, nempe ut dignitates constituat, dignitatibus
nomina certa adjungat, & secundum ea statuatur,
qualem dignitatem postponi præponive alterius
dignitati velit. Sic etenim si titulos pensitemus,
Dux alibi præfertur Marchioni, & hic Comiti, in

^a Besold. dif-
fert. jurid.

Polit. pag.
148.

^b L. non om-
nium ff. de
legib.

^c L. consue-
tudinis 2.

C. quæ sit
long. cons.

^d L. 1. § sed
& si serv.

13. ff. de
ventr. in-
spiciend.

Gallia verò Comes præcedit Marchionem. ^a Nec 7
facile quod semel pro salute ac tranquillitate rei-
pub: constitutum, conventumq; immutandum est;
cum quoad rationes quare eum in modum digni-
tates ordinatæ sunt, non omnibus succurrant ^b, tum
etiam quod consuetudinis, ususq; longève non vilis
sit auctoritas ^c; cujus ordinem si quisquam suspecte
novitatis desiderio ductus, intervertere conetur, ci-
tius introductæ novitatis spinas, quam nuper cor-
rectæ ut putaverat dignitatis rosas reperiet. Eoque
magis huic opinioni incumbendum, quia specia-
liter

8 liter de jure reipub: interest, ut ordinū dignitas salva, illeſa, individua, non tranſmiſſibilis eſſe poſſit. Et qua fieri poſſit ordo ſervetur, illaſa quia Imp: Julianus Aug. inquit^e. *Jus ſenatorum & auctoritatem ejus ordinis, in quo nos quoq; ipſos numeramus, neceſſe eſt ab omni injuria defendere.* Individua, quia quidquam perfectum dignitas atque incorporale eſt, quod per ſe niſi per unitatem ac ſimplicitatem, non conſtat, eoque dividi in plures partes ſalva ejus ſubſiſtentia non poteſt. Quod ſi tamen accidat, ut dignitas uni commiſſa, pluribus poſtmodum deferatur, non di- viſam, verum ſublata priori, novam ſive novas per Principem introductas dignitates, quiſquam recte dixerit. Intranſmiſſibiles quoque ſunt, quia de uno ad aliam perſonam tranſmitti eaſdem non patiuntur. Præcipuè non majores dignitates, quandoquidem cujuſque Reipub: fixa tanquam ſidera ex delatis officijs ſunt, quibus majeſtatis ſplendor circumdatur. Tanquam imagines reverendæ apparent, ex cauſa commiſſa, non verò ex eo quod ex propria natura, ſepoſita dignitate ſunt. In ijsdem ſingularis perſonarum induſtria electa eſſe videtur. Atque hinc etiam immortales factæ, ex perſona deſuncti per ſuccedentem in officio continuatæ dignitates habentur. Sic ut homines perpetuo his dignitatibus præſint, eas continuo ſequantur, earum

L. 8. C. de dignitat.

E e e e

cauſa,

causa, tanquam idonea Reipub: instrumenta, in medio humanarum necessitatum producti credantur. Ut ipsi dignitatibus, & non dignitates publice privatis inserviant, vel de iisdem secundum voluntatem privatam disponant; Cum id (ut dixi) 9 solius majestatis sit, à cujus subfellijs omnes subalternae potestates in subditos, benignè descendunt. Cujus denique continua sollicitudine pro repub: ac divinae inspirationis beneplacito, pro ordine conservando, dignitates omnes civiles suis gradibus tam concinnè distinguuntur, ut ex iisdem varia dignitatum genera, & quæ sub his, dignitatis species variæ continentur, dilucidè appareant. Ita tamen ut originem, ac splendorem suum omnes indistinctè ab Imperiali culmine deducant: quocirca & in his quæ alterius potestati subsunt, statuendum, dignitatis nomen generale esse, atque omnes honoris titulos à summa majestate usque ad infimos nobilitatis gradus nullis exceptis, in se continere. Secundum mandatam provinciam, ex munere commisso, non per se, sed per Principem, non sui, sed officij ratione, in Regno vel repub: hunc illo digniorem, atque ex commissa dignitate potius esse; siue honorem propter merita, specialiter Principis vel Legis, beneficio adeptus sit, siue ex paterna qualitate nobilitatem suam metiatur.

Ve-

10

Verum enimverò, cum in his dignitatibus magnæ sæpius reperiuntur differentiæ, dignitates aliæ ordinibus, aliæ ordinum gradibus distinguantur, animadversione tunc digna observatio est, an plures personæ sint ejusdem gradus in ordine diverso, an verò gradus diversi in ordine eodem. Personæ etenim quæ sunt gradus diversi in ordine eodem dignitate distant; quæ verò sunt ejusdem gradus, in ordine saltem diverso, ordine tantum distinguuntur, dignitate in se suosque pares sunt. Quam dignitatem nec nominis diversitas, nec ordo præcedentiæ immutant; quia realitatem potius, quam nuda rerum vocabula concernunt. Quæ ut apertius intelligamus, exemplis illustrabo; Et primum in civili compendio, ejusdem gradus in ordine diverso sunt Consules civitatum singularium, qui pari dignitate partes integrantes civitatis universalis habentur. Senatores item variarum Provinciarum, qui iisdem gradibus, in ordine saltem diverso à Principe quibusdam muneribus præpositi sunt, ordine tantum sibi invicem distant. Quod & in gentium dignitate, quæ in Rege Majestas, in populo Libertas dicitur, sic obtinet; nempe ut dum vulgò per se pari dignitate libertates, ac majestates omnes in se suosque excellunt, ex ordine diverso, hoc est, quod diversi ordinis sint, inter se distinguantur.

E e e 2

In

In cæteris vero pares sint, hoc est, in se suosque parem potestatem exercent, hæc ab illa non dependeat, licet titulis illustrioribus, alijsve accidentijs alter alterum antecedere videatur, quandoquidem revera unum idemq; sunt Rex & Majestas, Majestas & absolutum imperium, atq; omne illud quod per se summam divisionem non patiens, ablato minimo, summum esse definit. Quocirca etiam si Regem, Ducem, Comitem, Populum, Majestate præditos hos appelles, licet titulis longè differentibus, idem agis. Majestatem in his si concedat, agnosceve, ponis consummatum quid, ponis absolutum, quod cum in summo augmentum neque dominationem habet, ut habere non potest, nihili est quod ab accidentijs tanquam vanis corticibus, contra minorum gentium liberorum majestatem illæsam vulgò objicitur. Quippè liberi sunt nulli subiecti, liberos cum dicimus omnia diximus, admodum firma, ut qui sui juris, nulla in re alterius imperio obnoxius, nullis omnino titulis, nullis agnominibus, aut sublimius tolli aut de primi ipsius auctoritas, dignitas possit, nec splendoris quidquam aliunde mutuari. Cæterum majestates omnes indistinctè, pari dignitate per se decoratas esse, illud evincit, quod omnes à Deo pari sorte creati sint, parem potestatem in se suosque acceperint, termi-

terminis limitibusque suis potestates omnes Divina majestas separaverit, ne quisquam exterorum absolute imperantiū rebus esse ingerat. Suis limitibus contenti (cum nec aliorum imperij vim ac potestatem adimere possint) sese modestos gerant, ne invicem ab alijs injuria afficiantur; ac tandem beneficio vicariorum ministrorum, servorumque suorum, diverso ordine, diversis ordinibus subalternis præpositorum, cujusque majestatis cives Divinitus supereminentibus potestatibus commissorite regantur. Inaudita inter ipsos Dei vicarios corā Deo prærogativæ hujus vel illius altercatione. Interdicta itidem (ut dixi) licentia, ne quisquam sese territorio, civibus, rebusque aliorum, ad se non pertinentibus, immisceat. Sic nostra totiusque Belgicæ Comitia libera, ordines appellantur. Gradibus iisdem, ordine quisque suo, libero æquè ac diverso, in se suosque agit, potestate sua omnes respublice nostræ Regum non minori, ipsis ut regibus summo jure competenti, licet titulis pro libitu suo diversis, diversè utuntur, ita ut si tergeminos vel majores honores à suis velint, exigere eosdem contra cujusque offensionem justam possint. Inoffensa immotaque tamen dignitate, quæ tanquam externa, diverso ordine constat, diversi ordinis significatione continetur, ac proinde, ut & aliæ omnes potestates

summæ, non ambizioso majestatis regalis nomine discernitur; licet à majestatis titulo in mandatis suis vulgò abstineant, quoniam Respub: ferè omnes in amorem libertatis, atque odium effrenæ Regum dominationis à majestatis nomine abhorrent, dummodo non minori efficacia libertatis celsitudinis, præpotentis, sublimitatis ac serenitatis titulis ex solo ipsorum beneplacito amplectuntur, à suis sibi dari volunt. In quam rem optime D. Grafwinckelius Libertatis Venetæ patronus indefessus inquirens quare eadem Respub: majestatis nomen

a Tr. de jure
præced. cap.
15. p. 114.

non assumpserit, ait^a: *Non alia causa est, quam pertinax amor libertatis, omnibus Rebuspub: quodammodo peculiaris. Venetorum autem non pectoribus modo, sed & penitissimis fibris insculptus, immo inustus. Propria Venetorum libertas est, & ejus retinendæ studium quovis affectu flagrantius. Hinc fit ut ne regales quidem titulos omni jure Reipub: suæ debitos à suis patiantur usurpari. Quod ut certior quoque reddatur, inquit idem postmo-*

b D. tr. cap.
36.

dum^b, Fredericum III. Venetis Regale nomen obtulisse: quod & majestatis suæ conscij patres qui Rempub: latè Regem, nullo augmento assurgere posse scirent, & externo fulgore Reipublicæ tantæ accedere quicquam posse neminem credere vellent, invisumque libertati regale nomen averarentur, nova insuper atque insueta, suis contenti, admittere nequaquam sustinerent, magno animo recusarent, tanta

qui-

quidem omnium constantia, ut eidem annales nos doceant, repertum fuisse neminem, qui ad Senatum id referre voluerit, nedum probante calculo habere pro tali quod amplecti atque admittere è majestate Reipublicæ esset. Usque adeò Regum ac majestatis nomen hodie Rebuspub: omnibus non minus quam olim Romanis odiosum permanfit, ut dum nec Dynastas suos Regum titulo, verum alio quovis nomine vocari velint, eo ipso designent, abdicata nunquam plenaria libertate, se suos liberos permanfisse. Et quatenus liberarum gentium, Gubernatores, Principum, Ducum, Comitumve appellatione insigniuntur, hoc adjectum esse ut intelligatur, hos ipsos Reges non esse, verum Prefectos, verum Consules à consulendo Romanis dictos. Et Reges ut revera non sunt, Regum prærogativis non gaudere, populum in eos omne suum jus non transfuisse. Jura libertatis omnia retinuisse. Præter ea quæ expressè quidem & legitimè eis & in eos translata probantur. In cæteris Reginam suæ libertatis, Regnorumque omnium quibus absolute dominatur, Rempub: omnem permanfisse; dummodo insignia Regni admittere, repudiare, sibi habere velle aut nolle, in eo qui omnino liberam habet Rempub: ac regna sibi subjecta possidet, liberè facultatis est. Pone (inquit idem studiorum meorum Fauçtor & Institutor D. Graswinckelius)

non usum, quis jussit uti debere. Pone uti quibus antè noluerat, nunc demum velle, quis intercedat, aut velut insolentem, & nova indebitatve occupantem traducat. Vana igitur omnia ista sunt, quæ ex appellatione nuda consequentiæ ducuntur. Præcipuè cum tanta nostro sæculo titulorum confusio sit, ut qui ex illis deduci posse exempla infallibilia putet, quod qui ut est apud Comicum, rem quæ neque consilium neque modum in se habet ullum, consilio regere velit, ac tandem cum ratione insaniat. Et nisi majestatis, summæ potestatis, atque alia absoluti imperij nomina non nisi solis Regibus deberentur, non levis injuria sæpius in Regiam majestatem committeretur. Quam quæstionem ut nemo Principum hactenus sibi proposuit, apparet præter illorum potestatem & alias potestates existere in omnibus per se liberas, nulli subjectas, soli Deo, exemplo summorum Principalium subjectas.

Nunc autem quomodo in eodem ordine gradibus diversis quadam inter se differant, videamus. Et in ordine familiæ dignitatis gradu diverso, patrem familiæ uxori, filijs nepotibusque ejus omnibus præferri debere, jus naturæ & civilis ratio dicat. In civili ordine dignitatis gradu Præsidem Senatori ejusdem collegij, hunc alijs in eodem ordine minoribus rursus præferri certum est.

Quod

Quod ut simili quadam diversitate ad summas potestates referamus, confirmata prius omnium pari libertate ac dignitate, quam Deus statui atque observari inter gentes æqualiter voluit, in ipso dignitatis cacumine quædam consideranda sunt, ex quibus hujus quam illius majestas illustrior fieri, hæc illa potestas auctoritate, dignitate aliam antecellere consuevit; idque ex præscripto legis nostræ eruitur, ac probatur, ubi JC^{tus} inquit: *Etiam si neque auctoritate, neque dignitate nobis pares sunt.* Hic dignitatem supremam alterius populi agnoscit. Libertatem omnium supremarum potestatum æqualem in subditos proprios esse confirmat, ac tamen infert, dignitatem populi Romani majorem esse. Romani imperij fœderatos, ad dignitatem Romanorum non accedere. Hos neque auctoritate, neq; dignitate Romanis pares esse. Undè si jure gentium summa quædam dignitas, non ratione propriæ civitatis, non majori in suos, aliosve potestate, verum comparatione gentium inter se, alterius dignitati supremæ impar sit, imparitas hæc ab utraque vel plurium parte agnoscatur, sequitur easdem extra imperium proprium, eodem nempè gentium jure, conservato cujusque gentis honore, salva cujusque ordinis in se suosque dignitate, ex accidentijs sive qualitatibus majoribus minoribus rectè distingui.

F f f f

Que-

Quemadmodum rebus Romanorum ad summum dignitatis culmen deductis, omnes qui cum Romanis æquo fœdere in societatem venerant, ut Hædui Romanorum fœderati, ac liberi populi, æquales in fœdere, ac Fratres Romanorum dicebantur; dignitate tamen inferiores erant, dum Romani Principes fœderis, in Principum populorumve minorum consortio Dei Deorum appellarentur. Atque hæc distinctio extra imperium proprium comparatione exterarum gentium inter se præcipuè accidit, vel ex qualitate ejus qui dignitatem superiorem alteri detulit, ex ipsa imperij delatione, libertate continuò retenta, conventionem tacita vel expressa, lege, consuetudine, & similibus. Igitur ut dicamus quod res est, & rem terminemus. Ex qualitate ejus qui detulit, dicitur quis dignior 13 esse qui à digniori accepit dignitatem. Hinc in imperio Germaniæ Comites, Barones ac similes sortis illustrissimi homines Imp: creati, præferuntur Comitibus, Baronibus ab Archiduce Austriæ creatis, licet postmodum ab Imperatore dignitatem suam acquisierint. Sic & Doctor creatus per Imp: præfertur Doctoribus creatis ab inferioribus Imperatori subjectis. Qui militiam à Rege suscepit, magis
a L. fm. ff. de alb. scrib. est honorandus, quam qui à centurione ^a militaris disciplinæ insignibus ornatus probatur. Atque in spe-

specie feudi & jurisdictionis is nobilior existimatur, cui à majori concessio ea facta sit^b; modo si ejusdem gradus in diverso ordine sint. Undè observandum & Principem eo digniorem existere, si vel à sempiterno Deo immediate potestatem suam, vel intercedentibus alijs dominiū, imperiumve suum mediante populo susceperit. Quod ex Regiminum initijs vulgò eruitur.

*b C. 1. De
his qui feud.
dare poss. &
c. unic. quis
dicat. dux
vel marchio.*

- 14 Et delationem imperij quidquam, ad majorē dignitatem obtinendam prodesse constat, dummodo perpenditur an illud absolutè vel non absolutè delatum sit. Absolutū etenim dominium non absolutò semper prælatum fuisse, & ratio evidens, & jura evincunt. Idq; maximè ex eo quod Principes legibus Imperij adstricti, necessario potestatem suam absolutè atq; immediate à Deo non acceperint. Et si imperiū à populo regnive proceribus nacti fuerint, is tamen dignior habeatur, cujus arbitrio libero plura commissa reperiuntur. Quamvis & hoc personam ejus cui limitatum imperium delatum est, tantum concernat, ad dignitatem ipsius imperij, Regni sive Principatus realis non pertineat, cujus majestas ex administratione personæ electæ, severioribus, remissioribusque in conservationem imperij stipulationibus latis non augetur, non minuitur, immota remanet juris sui. Quare & ratione

Ffff 2

per-

l. Ocean. jur.
vol. 8. pag.
18. n. 8.

personarum Rempub: administrantium sustinetur, dignitatem absolutam majorem dignitate electiva existere atq; electivam omnē eam esse, quæ confirmationē requirit^l. Quocirca etiam si de majore dignitate quæstio inter supremas potestates oboriatur, prius inspiciendum an ex reali, an verò ex personali majestate agere hi omnes velint, hoc est, an dignitatem majorem intuitu Imperij, Regni, Ducatus, Principatus, dignitatem annexam habentibus prætendat, vel potius, ex personis eorum quibus imperij fasces delatę sunt. Sic in Ducum Florentini & Ferrariensis de cessione altercationibus, quærebat, an Florentia tempore suæ libertatis, fuerit Duci Ferrariæ præferenda. Etenim si ex rebus agatur, atque hæc illa superior probetur, sequitur rem potiore & per consequetiam rebus præfectam, inferioribus jure priorem censi debere. Si verò jure personali; disputatio longè difficilior ex personarum qualitatibus majoribus minoribus erumpit; nisi ut dixi ipsorum dignitas absoluta, imperium ipsorum absolutum sit, quo casu ex alijs argumentis primogenituræ scilicet, antiquitatis & contractus vulgò ejusmodi quæstiones deciduntur. In dubijs tamen ad res potius quam personas prærogatarum rationes deducuntur, quia in rerum æstimationibus minor differentia, quam in perso-

na-

narum qualitatibus esse solet; Eoque & justissima Tridentinorum patrum quondam decisio fuit: ut in honorum ordine collocando non tam personæ, atque familię ipsius, quam officij, & dignitatis, seu administrationis, quam quisque generat, ratio haberetur. Atque indistinctè etiam omnes in eo consentiunt ut liberum corpus membro corporis liberi præferatur; semper enim dignior liber eo est, quam qui alterius subditus existit. Quocirca & liberæ in nostro fœderato Belgio Provincię conjunctim & separatim, prætextu omnimodæ suæ libertatis, alijs Principibus, atq; adeò omnibus supra se quenquam præter Divinam majestatem non agnoscentibus, jure gentiũ præferri debere, justè semper sustinuerunt. Quo jure apud Gallos, Anglos, aliosve populos admissi, dignitatem suam abiq; ulla intermissione tuerentur. An verò ex eo quod quis à Papa Romano unctus sit vel non, major minorve dignitas inter gentes obtineat, aliquando ex oppositione Gallię Regis adversus Carolus V. dubitatum. Majori pondere hæc quęstio Israëlitarum tempore mota fuisset: Cum per Prophetas ex præcepto divino Reges Hebreorum inaugerentur. Jam verò quoniam pessimi temporis vitio viri divino spiritu ducti in terris esse desierint, per quos ut opus illud peractum semper fuit, etiamnum perageretur, nisi Imperij

F fff 3

leges.

leges vel consuetudines id necessario flagitaverint, non tanti momenti hanc quæstionem nostrarum gentium moribus esse putem, præsertim non in ijs Regionibus quæ Papam pro legitimo Divi Petri successore non agnoscunt, vel sese Imperio ipsius ecclesiastico subduxere. Atque obinde cum hæc unctio, quoad imperij dignitatem, minoris ponderis sit, unaquæque Respub: per se subsistat, ex statu proprio quisq; populus liber dignitatem suam metiatur, Germaniæ Impp: ab eo tempore in hunc usque diem, accipere unctionem, quamvis à Pontifice oblatam, recusarunt, neque eo dignitate minores, dignitatis suæ jura perpetuò conservarunt, locum in cessionibus primum continuo sibi in Germania retinuerunt.

Et cum nobilitas ex antiquitate maximè commendetur, antiquior dignitas potior nova censeatur^a, & hæc eadem dignitate consistat, non ineptè quidam Principatum (licet supra nobilitatem constitutum, eoque nihil ad majestatem populi conferentem) ab omni, vel maximo tempore liberum, præferendum his dignitate voluerunt, qui postmodum ad imperium liberum pervenere, cum prior tempore potior jure sit^b, inter pares dignitates palmam ferat, provectior ætas^c. In parī dignitatis ordine is qui primo eandem acquisivit, omnibus post

^a L. 1. ff. de Censib. l. providend. C. de veter. jur. enucl.

^b L. 1. C. 2. C. de pref. prætor.

^c L. 1. C. de consul.

post eum sequentibus præferatur; Idque exemplo Augusti Imp: qui prout quæque Respub: antiquitate superior extitit, ita dignitate voluit esse priorem. Maximè dum venerationem ætatis observari debere in omnibus rebus quas morum honestas & disciplina hominum introduxit, divinæ placuit majestati; utque etiam non violanda antiquitatis jura esse, jure divino, naturali, gentium, civili, canonico, docemur, dummodo proprijs subsistentiæ suæ viribus consistunt, ac nisi aliqua singularis dignitas, aliave dignitatis adminicula juniorem decorant^d, quibus adauctus præcedentiarum prærogativam sustineat. Quemadmodum Burgundus olim tanquam Decanus, & primus Parium curiæ sæcularium in Gallia, cedere noluit fratri suo Andegavensium Duci, ætate priori. Et quoad majestatem supereminentem, veram ac perfectam, illud nuperrimè ex illustri D. Graswinckelij responso certior, factum. Dignitatem hujus vel illius majorem minorem, præcedentem, subsequenter ad tractum vel intervallum temporis non pertinere, verum à bonorum omnium fonte Deo tantum, qui ut pro sacrosancto justitiæ & misericordiæ suæ placito ex ergastulo, & starquilinio majestatem Regemve suscitatur, sic quoque dignitatis conditionem superiorem elargitur, interdictis omnibus alijs.

*d L. 2. C. de
de offic. præ-
fekt. prætor.*

alijs ne ad hujusmodi honores aspirent, verum in statu supra alios eminentiori hunc conservent, conseruari quovis modo faciant & honorent, notum verò illud : *Et serviant tibi populi, & adorent tribus :*

*a Genes. 27.
vers. 29.*

Esto dominus fratrum tuorum, & incumventur antè te filij matris tuæ: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixit tibi benedictibus repleatur. Minimè verò ut majestas, Dei gratia superioris, quæ ut nascitur, absolvitur, ullo tempore indigeat ad firmandum jus suum. Hinc summopere divinam majestatem admirans, Poëta exclamat :

Hinc sata mejestas, mundum quæ temperat omnem.

Quoque die partu est edita, magna fuit.

Et de auctoritatis dignitatisve supereminentis instantia pro exemplo idem D. Grafwinckelius inquit : *Burgundia quæ Reges olim tulit, Regni nomine hoc tempore haud venit, ut nec Burgundiorum Reges horum sæculorum annales nobis exhibent. Intra Duces comitesque subsistunt, insigni documento ejusmodi honorum ac dignitatem prerogativas gentibus haud perpetuo ita durare; sed illas utpotè augmenti & detrimenti capaces tali æstimo cencendas esse, qualem aut temporum conditio deposcit, aut fert beneplacitum illius qui plus potest.* Sic ut argumentum antiquioris notæ non semper æquè ponderosum sit, & non sequatur infallibiliter, ut qui prius dignitatem Regalem vel Principalem nactus est, sub-

subsequentibus omnibus præferatur, cum sæpius in comitijs primas sedes occuparint, qui postmodum ad majestatis munera pervenissent. Galli tamen propter imperij sui antiquitatem, majorem dignitatem sibi à Christianis deberi de se præsumunt, dummodo Carolus Molyneus recenset nullam monarchiam, nullumque Regnum Francorum Regno vetustate æqualem existere. Quippè olim & Ferrarienses in suborta de sessionibus prærogativis litè, adversus Florentinos urgebant; ut licet Ferrarienses de consuetudine vel jure singulari, Respub: Florentina dum libera esset, debuisset Ferrariæ Duci præferri, attamen per constitutionem Ducis à Carolo V. factam, extinctam fuisse Rempub: Florentinam, ejusque libertatem sublatam, vel saltem ita immutatum ipsius statum, ut nova Reipub: forma censeretur deberet; Atque adeò sublatas videri eorum dignitates, honorumve prærogativas, antiquo sed mutato jure competentes, ut admitti amplius ad
 19 loca consueta non paterentur. Præterea & præ-
 eminentia dignitatis acquiritur si de eadem tacitè
 vel expressè convenerit. Tacitè quidem, si ex fœ-
 dere inæquali appareat hunc illi superiorem infe-
 riorem in fœdere esse, hanc insuper mentem con-
 trahentium fuisse, ut hic superior agnosci voluerit,
 ille se inferiorem esse liberè æquè ac libenter fatea-

*Tr. de
 Monarch.
 Francor.*

G g g g

tur;

tur; quod in his accidere solet qui patronum agnoscunt, fidem alterius sequuntur, fidelitatis jramento sese dominis suis obstringunt. Et generaliter, quoties patrociniū alterius Principis, aut clientela quēritur, aut offensionibus acceptis tributum solvendum à victoribus imperatur, victi dignitatis pręrogativam amisisse videntur. Licet etiam antea superiores in fœdere exstitissent: *quia non est æquum* (ut inquit Bodinus^a) *ut qui jura majestatis ac dignitatem sine diminutione servavit illeso statu, ei, qui antea superior post accepta clade in alterius clientelam concessit, aut tributum solvere cogitur, dignitate cedat.* Quare continuo præminentiarum sortem omnes Reges ac Principes tacitè abdicasse, cum Romanorum clientelam appeterent, atq; etiamnum omnes eos à principali præcedentiarum contentione recedere, qui sese alterius curæ vel tutelæ commiserint, indubitatę opinionis est. Expresse verò ista suprema dignitas illustratur, si exemplo nostrę legis stipuletur, *ut hic populus alterius populi Majestatem comiter conservaret.* Etenim si hæc fœderi adjecta sunt, non dubium quin promittens in eum cui promisit, dignitate impar atque adeò minor sit, eique cedere in dignitatis limitibus, ac pręrogativis debeat, quemadmodum ex ijs quę superioribus paginis à me prolata sunt, sic satis apparuit. Insuper quoq; lege dignitas 20
illus-

^a De Repub.
n. 143. ut
in fin.

- illustrior redditur, ut si convocatis ad negotium publicū populis varijs, interrogante digniore quovis è populo eum in finem ordinato, num sibi Principem fœderis velint, gentes se velle respondeant. Num dignitate hujus se impares confiteantur? Proferant, se hujus dignitatem majorem agnoscere, & velle ut in perpetuum pro tali agnoscatur. Ac proculdubio ejus dignitas & alia ratione major erit, nempè eo quod populis liberis præsit. Etenim quo quis dignioribus præest, ut superius dixi, eo & ipse dignior habetur^a, cum ex dignitate inferiorum, dignitatis præeminentia dignoscatur; quemadmodum in Germania quidam sic satis inhumanè Imperatoris Maximiliani, nomine, proferebant Regem Hispaniæ esse Regem Hominum, Galliæ esse Regem Asinorum, Britannum esse Regem Diabolorum, Imperatorem verò solum esse Regem Regum, scilicet Principum Germaniæ pro Regibus habitorum. Quale Caroli V. judicium quoque fuisse repertum, qui de alijs sibi subditis Regnis palam profitebatur, in illis mancipijs & servis, at in
- 22 Germania liberis & Regibus se imperare. Sub lege quoq; consuetudinem, quæ tacita lex est, & vim legis^b habet comprehendo, ut si ex usu, institutoq; majorem, & observantia longissima, appareat clientelari observantia hunc illi honorem obtulisse,

^a Nov. 15.
in fin. pref.

^b L. 32. ff.
de legibus.

opera & auxilio alteri continuò adfuisse, mandata accepisse, implevisseque hinc inferatur hos dignitate externa sibi invicem impares esse. Verum non usque adeò ut per actus hujusmodi simpliciter, vel per patientiam familiarem alterius juri quidquam derogetur, cum urbanitas & modestia obligationem non inducant^a, maximè dum prælatio in dignitatibus non à voluntate partis unius, sed vel ex jure communi, ex consuetudine generali, vel partium conventionem, ac similibus dependeat. Nec honor ad honoratum sed honorantem recurrat.

^a Arg. l. opor-
tis. 31. ff.
de oper. li-
bertor.

Sunt & qui ex titulorum multitudine, ac nobi- 23
lioribus insignibus dignitatem majorem metian-
tur. Ego omiſſa insignium materia quæ civilis est,
& pro uniuscujusque civitatis libero arbitrio con-
tinuari, augeri, mutarive potest, in titulorum dig-
nitatem, tanquam majoribus fundamentis nixam,
eoque magis receptam, animadvertens, ex pluribus
dignitatibus existimarim honorem potiore de-
duci posse, quia pluralitas titulorum sive dignita-
tum majus quoddam jus inducit, & ex auctis digni-
tatibus nobilior, eoque dignior quis existimatur. ^b
Quæ tamen regula pro hoc nostro subjecto sic limi-
tatur, ut quælibet illarum dignitatum per se suffi-
ciens esse debeat, ut exinde majestas probari possit.
Atq; insuper, ut ea dignitatum qualitas in eandem
per-

^a L. decurio-
nibus in pr.
C. de silent.
lib. 12. l. 1.
C. de primi-
cer. lib. 12.

personam non electivè, sed copulativè concurret, hoc est, ut minor per majorem dignitatem augeatur, vel ut plures habens dignitates ei præferatur, qui minoribus vel paucioribus nixus dignitatibus probaretur. Ut quondam ^b pro Duce Burgundiæ ^b Anno. 1471. cum sexies Dux, quindecies Comes fuisset, atque aliis adhuc dignitatibus clarus existeret, in consilio Basiliensi dicisum ^c. Et fortasse prudentius judicassent, si ex dignitatum qualitatibus supereminentibus prorsus, quam dignitatum pluralitate indifferenter, rem decidendam arbitrati fuissent. Undè ²⁴ quæstio non ignobilis emergit, an dignitas major ex duabus pluribusve composita dignitatibus, una tantum dignitas censeatur. Examinandū reor num dignitas una cum altera unita, naturam consumat ejus dignitatis cum qua unitur, quo facto ex duabus dignitatibus unam fieri, & re vera hoc casu unam tantum esse dignitatem, ac secundum eandem tam cives transeuntis, quam ejus in quem dignitas transfertur, indistinctè unius civitatis cives quasi fieri existimarim. Ita ut quævis civitas tanquā communis conjunctorum patria sit, cives unius sint cives alterius civitatis, atq; indifferenter juris universi communione ad jura negotiaque communia admittantur. Alio verò casu, quando neutra dignitas alteri unitur, verum similiter ab utraque parte uniuntur,

Gggg 3

ita

ita ut dignitas unius alterius dignitatem non consumat vel obumbret, vix ut in totum utriusque dignitas alterius dignitati cedat; quandoquidem consuetudines & privilegia sua quæ meliora & humaniora sunt, quisq; retinet, sic tamen ut & unita dignitas his ferè sortiatur. In quam conjunctionem evenit, ut licet in unam dignitatem non transeant, cum dignitates plures absque confusione permaneant, illustrior tamen una per alteram fiat; quemadmodum in luminibus accidere solet, quæ ut in locum unum deponuntur, non lumen vicinorum luminum minuere, vel tollere, verum adaugere, & radijs conjunctis magis illustrare per experientiam quotidianam consuevere. Tandem etiam quando una dignitas sese alterius dignitati submittit, aded ut jura sua transferat, vel ipsa unione perimatur, consuetudines & privilegia acquirat, ejus dignitatis cui unitur, assumendo itidem alterius dignitatis naturam, non gravatè dixerim accessoriam hanc dignitatem, nomine Principalis, atque aded majoris contineri, sic ut non amplius dux, sed tantum una dignitas post unionem ab altera parte sese submittentem, haberi debeat.

Verum enimverò cum præcedentiarum quæstiones nec modum nec terminum habeant; adinventæ magis videntur, ut præsumpta ex comparatione inju-

injuria per magnates vindicetur, quam ut ex amore pacis publicæ Principum differentia justis rationibus componantur, pro Christiani orbis tranquillitate jure gentium, & gentium Christianorum quasi contractu, vel tacito consensu introductum, ut in sessionibus Imperator Germaniæ, deinde Reges, tandem Respublicæ, populi liberi, civitates omnes liberæ subsequantur, in ordinem suum unusquisque sese retinet, Imperator præcedat, inter Reges, Rex Galliæ agmen Regum ducat, Venetorum præcessionem Respublicæ liberæ ferant; Quinimo Imperatores omnes cum Imperatoribus, Reges cum Regibus, civitates liberæ cum alijs civitatibus pari dignitate generaliter habeantur, ordine tandem distinguantur. Quamvis Romani pro reipublicæ suæ libertate nunquam cedere Regibus, licet maximus, voluerint. Etenim cum inter Q. Marcium Philippum Romanorum legatum, atque inter ipsum Perseum Regem honoris quondam contentio existeret, uter flumen, amborum confinis proximum, transfiret prius, Perseus, quod Rex esset Legatum populi Romani adire recusavit. Marcius hac verborum urbanitate Perseum pellexit. *Major ad minorem, Perseus ad Philippum.* Erat enim Marcius statura longissimus, Perseus brevissimus. Perseus arridens flumen trajecit, Marcius sociorum

ac

ac foederatorum legatis qui secum erant, id à se factum aiebat, ut intelligerent Romanos dignitate superiores esse. Et cum omnes uno eodemque 26 loco simul per rerum naturam esse non possint, alius alium necessario præcedere aut sequi debeat, absit ut quisquam præsumat loca superiora, inferiora, eum in finem adinventum, ut cuiquam in dignitate sua honoris jacturam vel præjudicium adferant; sed potius ut exinde diversi ordines à se invicem magis secernantur, quilibet de loco suo certus sit, ac tandem etiam favore publico ordines dignitatum supremarum servantur, ut dum hic illi præferri non tentat, sed quilibet suum servat locum atque ordinem, interim societas humana in pace & concordia conservetur. *f. C. ult. distinct. 89.* Quemadmodum nobis hac de re dilucida in Cœlesti Sphæra, Angelorumve choris exempla occurrunt. In his enim ordine diverso intra limites proprios (si quidquam Astrologis credimus) Mercurius Lunam, Venus Mercurium, Sol Venerem, Mars Solem, Jupiter Martem, Saturnus Jovem, Cœlum stellatum Saturnum, primum mobile Cœlum, altitudine & magnitudine antecedunt. Sic tamen ut dum pari potestate quisque sui ordinis commissæ gerit, nec extra mandatum terminum sese extendit, nemo eorum excentricus unquam evaserit, qui vel ad majores honores

nores aspirare, vel sese vicinorum ordini immisceri voluerit. Et Dionisio Astrologo si fidem adhibeamus, creavit Deus supra hanc Sphæram novem Angelorum choros, quos ita disjunxit; supremum & excelsissimū tenent Seraphin, hinc Cherubin, insequuntur deinde Throni, ab ijs dominatores, mox virtutes, proximè potestates, succedunt Principatus, deinde Archangeli, tandem & Angeli infimo Cœlestium ordine, solius superioritatis & ordinis respectu, non autem gradus & dignitatis alicujus majoris intuitu collocantur. Et his omnibus secundum providentiam sempiternam Deus verbo suo præscriptum certis limitibus finem, pulchrumq; ordinem dedit, quem transgredi ac commisceri prohibuit, manente quovis in circulo suo, externis se minimè negotijs ingerens. Usque adeò ut qui inferiores sunt, superioribus quæstionis aleam nunquā moveat, quisq; beatam sortem suis finibus contineri credit, qua tandem, continuò enarrantes gloriam Dei ad officia divina evocentur, laudes ferre Deo *sanctus, sanctus, sanctus*, possunt & majestatem ejus è longinquo intueri ipsa quasi natura à majoris potentia appetitu abhorrentes. Quorum exemplis si & presumptuosi mortales nostri insisterent, si viscera sua intus purgare niterentur, in externis non adeò curiosi essent, suis contenti, strenuè

H h h h

non

non admodum alios in rebus nullius momenti oppugnarent, mandatum regimen, in honorem solius Dei & salutem populi administrarent, ut convenit administrare & haberent :

Plus dapis, & rixæ multo minus, invidiæque ;

Suos in officio continerent, amorem sibi conciliarent. Nec de priori inferiorive loco majori minorive dignitate acquirenda, tantæ molis quæstio agigaretur, cum loca dignitatem per se non tribuant, verum pro ordine servando potius introducta sint, ut dum uno loco vix omnes simul esse possint, varijs sedibus ad perficiendum negotium aptè disponantur. Sic igitur statuendum ex ordine sessionis priori, eminentem quidem metiri dignitatem, non verò insequentes imperium aut subjectionem. Aliud etenim Prioritas, aliud Superioritas est, sive id ex quo subiectio contra naturam introducta probatur, & quoad ordinem superiorem ex allegatis apparuit hunc inferiori in suo ordine non officere, ac licet ordine differant, dignitate tamen pares esse posse, cum ejusdem gradus in ordine diverso sint. Nec eo quod quis foedere superior est, libertas inferioris tollitur, cum JC^{tus} in L. nostra respondeat, posse aliquem populum superiorem alio populo, vel Principe dici, non potestatis sed reverentiæ & comis observantiæ respectu. Quæ reverentia licet
id

id efficiat, ut quis dignior dicatur, non tamen per se operatur, ut foedere inferior majestatem libertatemve suam non æquè ut is qui superior est, retineat ac conservet, dummodo Proculus inquit: *Et eos qui majestatem nostram comiter conservare debent, neque auctoritate, neque dignitate, neque jure omni nobis pares sunt, liberos esse intelligendum est.*

27 Jam autem quibus modis hæc dignitas probetur, cum paria sint non esse digniorem vel dignior jus non apparere^a. Et dignitas sit qualitas quædam intrinseca seu adventitia, quæ non natura sed ex accidenti est, nunc eruam. Et probatur vulgò per instrumenta dignitatis majoris qualitatem ac concessionem continentia, quod nempe digniorem se ubique gesserit, testibus ad minimum duobus. Per Chronica seu documenta in publicis archivis minorum reperta, Præscriptionem immemorabilem, communem patriæ & gentium existimationem, apertam rei evidentiam. Famam. Quod in varijs minorum causis arbiter exstiterit, à minoribus pro majori judicatus fuerit, ac denique si vel majores honores semper, vel actus quosdam majoris dignitatis possessorios præsentem & non ignorante minori exercuerit. Et hæc omnia vel maxima alteri eorum si concurrant, non dubium quin major dignitas plenè probata haberi debeat.

H h h h 2

Plu-

^a Arg. l. duo sunt. 30. ff. de testam. tutel. l. in lege. 77. ff. de contr. empt. l. si fuerit. 10. ff. de reb. cred.

Plura de præsumptionibus majoris dignitatis & hic adjici possent, ut quomodo ex ordine scripturæ, præcessione, & similibus jura potiora deducantur. Sed quoniam meliori ordine, ac fructu sequenti titulo hæc peragentur, ubi de juris gentium prærogativis egerim, ea his persequi desino. Absoluta auctoritatis dignitatis imparitate, ad jura quibus dignior minus digno, vel etiam pares sibi invicem ordinis solius gratia cedunt, transeo

CAP. LXVIII.

DE POPULORUM INTER SE

JURE DIVERSO.

1. *Verborum explicatio.* 2. *De præcedentia graves semper quæstiones motæ.* 3. *Honor consistit in reverentia.* 4. *De reverentia ordinis.* 5. *De reverentia superiori debita.* 6. *De ordine in Collegiis.* 7. *Inter summas potestates servato.* 8. *De ordinis prærogativa.* 9. *De jure superioris dignitatis.* 10. *Quid si æquo majorem honorem superior exigit?* 11. *Inferior superioris arbiter vix esse potest.* 12. *Judicem alteri esse non posse libertatem non minuit.* 13. *Bonus vir pro judice vel arbitro accipitur.* 14. *Inferior superiori suo arbiter esse non potest.* 15. *Neque hoc libertati officit.* 16. *Superior*

rior rectè inferiori præst. 17. Clientibus interest ut patronis suis non præsent. 18. Ut quis non teneatur alterius judicem esse libertatem auget. 19. De jure sessionum eorum qui inter se fœdere inferiores sunt. 20. De sessione legati, si exteri Principes adsint. 21. Prærogativæ argumentum maximum consuetudine est. 22. Ex dignitate adauctæ sessionis prærogativa acquiritur. 23. Ex loco etiam honor debetur. 24. Major in minoris domo minori reverentiam debet. 25. De Præsumptionibus superioritatis. 26. De ordine servando. 27. Loco moderatè tuendo. 28. Media & remedia quibus supremarum potestatum dignitates servantur.

Inquit JC^{tus}, *Neque omni jure nobis pares sunt.* Hęc verba si ritè expendimus, duo potissimum nobis occurrent, dignitas & jus dignitatis. Postquam enim de auctoritate & dignitate JC^{tus} Proculus egerit, insuper designat, quibus in rebus auctoritas dignitas hæc consistat, quæ earum effecta sint, nempe jura quædam quibus hic, alium varijs modis antecedit, atq; alij, alijs pares impares esse dicuntur. Idque illæso cujusque in se, suosque jure, cum non imparitatem libertatis, verum alterius auctoritati dignitati prærogativam, alterius cujusvis auctoritatis dignitatis tantum opponat, ut per minorem, majoris conditio illustretur, atque ex diversis ordi-

H h h h 3

nibus,

nibus, tanquam è fonte jura quædam deducantur, quæ licet alterius dignitatem non tollant nec minuant, alterius libertatem non intervertant, id tamen efficiunt, ut in omnibus sessionibus, priori posteriori loco atque ordine, in gentium colloquijs aliquis collocetur. Atque adeò omnes dignitates supremæ, priorem sequentes, jure ac merito dicantur, se illi, quem suo ordine sequuntur, neque auctoritate, neque dignitate, neque omni jure pares esse; verum hoc sessionis jure minores, quamvis libertate pares sint, nec in eorum cætu quisquam admittatur, qui proprio vel aliorum nomine superillustri Majestatis dignitate non sit decoratus.

Et quoniam subtilissima superioritatis materia est, eoque indefinito methodo à justis simul & injustis justitiæ velamento indefinenter agitur, graves de jure præminentie semper quæstiones existere. Ab initio enim ex zelotypia præcedentiæ fratrem frater interemit, Jacob & Esau sedes diversas petierunt. Et ut Poëta de Romulo & Rhemo:

^a C. 9. vers.

33. & 34.

^b L. inter

claras. ult.

C. de summ.

trinit. l.

decernim.

16. C. de

ss. Eccles.

Fraterno primum maduerunt sanguine muri.

Inter Apostolos itidem contentionem de præcedentia discipulorum Christi, Marcus consignavit^a.

Deinde inter Romanam & Orientalem Ecclesiam de præcedentia magna quæstio itidem mota^b, ut & nunc inter Imperatores Orientalem & Occidentalem,

lem, Reges Gallia, Hispania, Anglia, atque alios
Europæ Reges & Principes, quin imò populos ipsos
de sessionis jure lis immortalis vertitur: Quin imò
nulla unquam majore animorum contentione con-
troversia effusa, quam ea quæ est de sessionis præro-
gativa, ita ut multi totum vitæ suæ curriculum in
hac lite consumpserint. Et hoc, quia perpetuò sum-
mi honoris thronum præcedentiæ blandimentum
circumvolitat. Adulantium, & non nisi major aspi-
rantium infaustos halitus patitur, quovis modo ju-
dicium magnæ existimationis, in & extra impe-
rium quærens. Quamobrem difficile admodum
existimarim, eam decisionis perfecto constringere
nodo, cum tutius fortè sit piaculum committere &
religionis violare ceremoniam, quam in levissima
confusione peccare. Illud tamen certissimum erit,
illustratis dignitatibus, dignitatum supremarum
prærogativas & jura hic repetere. Illa quantum pos-
sibile, & ut in futurum prodesse possint, præteritarum
rerum exemplis, ubi opus fuerit, illustrare. Quo-
modo eadem ex consuetudine servantur perscrutari.
Et si quid in his controvertatur, facili methodo
delineare, quibus modis, medijsque his provideri
in tempore soleat.

3 Cum igitur digniores præferendi sint minus dig-
nis, dignitas & honor maximè in præeminentiæ

&

& reverentia consistat. Hæc vera majoris dignitatis acquisitæ effecta sint, ut jure præcedendi, ac superiorem locum tenendi quis alios antecellat; utraque hæc prærogativa ex iisdem principijs & regulis dependeat, ita ut cui præcedentia, eidem & sessionis præeminentia competat, nisi aliter conventum fuerit; proximè de honore, ejus natura, & varijs ejus effectis ordine differens, existimavi generaliter, *honorem esse præminentiam quandam, quæ alteri propter aliquam excellentiam, seu præminentiam debetur. Quandam* dico, quia licet omnes priorem sequentes priori reverentiam debeant, multum tamen interest qua necessitate Ordinis, superioritatis, an subjectionis, id præstetur. Etenim si ordinis tantum ratione quis præcedat, vel in sessionibus præferatur, non autem, gradus, aut dignitatis alicujus majoris intuitu, certum est præcedentiæ vel ordinis respectum ejus momenti per se non esse, ut vel superioritatem, vel majorem dignitatem inducat, aut operetur; verum præcedentiam tantum, atq; ut humanitatis gratia in hunc qui ordine prior est, non coactè, sed liberè ab his qui eum insequuntur, beneficium reverentiæ conferatur. Quibus & is qui ordine prior est, quasi per retributionem, eundem, vel similem honorem, ex oblata reverentia, præstare tenebitur. Atque hoc indistinctè de omni-

omnibus supremis potestatibus statuendum, qui nullo nisi ordinis jure, Principi supremam sedem tenenti, ex propria voluntate, non coactivè obstricti sunt. Adeò ut omnibus Principibus, non Clientibus, non Vasallis, aliove modosubjectis, liberum sit, vel per se, vel per alium de priori loco concertare; vel suo jure, ne quidem in ordine, superiorem agnoscere; quod his omnibus accidit qui à gentium conventionibus abesse, quam inconvenienti pro dignitate sua loco collocari maluerint. Vel etiam, dum aliorum honoris tituli pro indubitatis habentur, honor ipsis debitus, adhuc tamen incertus, penes externos imprudenter inani cavillatione, atque anxietate laborat, quibus post conventionum populorum enormiter lèdi non offendenda dignitas & auctoritas possit. Atque omnes populos plenariè liberos, per se semper superiores, nunquam pares, multo minus inferiores, nisi per consensum esse, illa legis nostræ verba evincunt, ubi inquit *ICtus, sive fœdere comprehensum est, ut his populus alterius populi majestatem comiter conservaret.* Quo non subsequito, nec aliud quippiam unde superior, inferiorve jus elici possit, indubitatum est, quin juris sui, incomparabilis, superiorem in magnis minimisque non agnoscens populus, liber continuò permaneat. In cessionibus alijsq; dignitatū, prærogativis ceteris

l i i i

licet

licet terræ spatio, divitiarum acervis, potestate excellentiori abundantibus, citra consensum postponi non possit. Alia longè ratio ejus est, qui eo quod fœdere superior, eoque dignior, inferiorem sive non æquè dignum, antecedit; quo casu & ordinis & dignitatis jure dicitur superiori inferior cedere. Quod his accidit, qui generaliter fœdere inæquali, expressè vel tacitè superioritatem alterius populi agnoscunt; sive reverentiali observantia, clientelari ac vasallij jure, sive alio quovis modo, superioritatem quandam inducente, in alterius amicitiam venerint. Undè tunc superior in fœdere dignior, atque adeò inferiori suo potior quodam jure habetur. Præcedendi ac superiorem locum tenendi, jus non per se, sed fœderis inæqualis ratione irrevocabiliter superiori tribuit, ita ut pacto ejusmodi fœdere, sibi invicem, ut inquit JC^{tus}, *neque auctoritate, neque dignitate, neque omni jure amplius pares sint, verum impares*, dum hic reverentiam & honorem desiderat, alter ex fœdere eundem honorem superiori suo præstat, salva tamen (ut sæpius secundum legem nostram dixi) inferioris libertate, cum reverentialis observantia, *adjiciatur, ut intelligamus alterum superiorem esse, non ut intelligamus alterum non esse liberum*, ita etiam ut sæpius superiores salva libertate inferiorum, de ordine inter eos servando legem ferant.

ferant. Ac certe quidem Augustus pater in tribuen-
dis honoribus ijs, qui in Romanorum societatem
aut clientelam venerant, eoque Romana dignita-
tem inferiores erant, valde se religiosum ac diffi-
lem præbuit. Tetrarchus quidem Etnarchis, hos
Regibus inferiores; & ut quæq; respub: antiquitate
superior exstitit, ita dignitate voluit esse priorem.
Subjectionem ac reverentiam ex subjectione or-
tam quod attinet, quoniam eadem extra materiam
liberam est, ad liberorum populorum congregatio-
nem minimè pertinet, ulterius persequi desino.
Ad ordinem quæ ratione solius ordinis in omnibus
6 observatur revertor.

Et hunc in collegijs, civilibus liberorum popu-
lorum comitijs obtinere non dubitatur. De col-
legijs autem Decurionum alibi per Ulpianum ^{a L. i. ff. de}
sic cautum. *Decuriones in albo ita scriptos esse oportet,* ^{Alb. scrib.}
*ut lege municipali præcipitur. Sed si lex cessat, tunc digni-
tates erunt spectandæ, ut scribantur eo ordine quo quis-
que eorum maximo honore in municipio functus est,*
puta qui Duumviratum gesserunt, si sic honor præcellat,
& inter Duumvires antiquissimus quisque prior is,
deinde qui secundo post Duumviratum honore in repub:
functi sunt. Post eos qui tertio, & deinceps hi qui
nullo honore in repub: functi sunt, prout quisque eorum in
ordinem venit. Et quæ plura de dignitatum ordine
liiii 2 custo-

a L. 2. C. ut
dignit. ord.
servet.

custodiendo per Theodosium & Valentinianum^a,
aliosve Imperatores edicuntur.

De populorum sive Principū Comitijis idem ne- 7
cessitate sic exigente expresse, vel tacite introduc-
tum, ut ex imperiorum accidentijs, conjunctisve
dignitatibus, alter alteri ordine prior esset, ex inve-
terata & longa consuetudine quisquis antiquam loci
possessionem defenderet. Ordo autem Regum,
Principumque Christianorum, referente Besoldo
ex Mercurio Gallico olim sub Papa Julio II. talis
erat: Imperator Cæsar, Rex Romanorum, Franciæ,
Hispaniæ, Arragoniæ, Portugalliæ, Angliæ, (dis-
cors cum tribus prædictis) Siciliæ (discors cum
Rege Portugalliæ) Scotiæ, Ungariæ, Navarræ (qui
tres inter se sunt discordes) Cypri, Bohemiæ, Po-
loniæ, Daniæ. Dux Britannia, Burgundiæ, Bavarie,
Comes Palatinus, Saxoniæ, Marchio Brandebur-
gensis, Dux Austriæ, Sabaudia, Mediolani, Vene-
tiarum, Bavaria, Lotharingiæ, Bertonia, Aurelia-
nensis, Januæ, Ferrariæ. Qui rectus an perversus in
totum an ex partibus quibusdam fuerit, pro tenera
ætate mea, & parvo in studijs publicis progressu, tum
etiam quod non relatè, verum absolute Legem *non*
dubito tractandum susceperim, non equidè definio.
Verum utilius (cum JC^{tus} dicat hos qui *auctoritate* 8
dignitate alios antecellunt, *neque jure omni pares esse*)
repe-

repetere qualè illud jus sit, quod ex solo ordine priori, atque illud quod ex auctoritate, dignitate majori, superiori, per posteriores, minores, vel inferiores debetur. Et pro ordinis prærogativa tantum, existimarim hunc in eundo & sedendo maxime consistere, nisi ex populorum coeuntium consensu, ordinibus diversis, diversa alia jura præscripta probentur, quibus inter se salva cujusq; dignitate uti velint; ut nempe hic proponat, alter voces colligat, tertius concludat, penes quartum communia instrumenta deponantur, conserventur, & quæ plura vel alia potiora vel minora in hunc aptius quam in illum conferre ipsis populis jura placuerit. Quandoquidem hæc res non ab unius, sed omnium simul Principum ac populorum voluntate libera dependet, quibus omnibus in re ad omnes pertinenti, liberum ea omnia inter se statuere, quæ ipsorum atque adeò salutis generis humani convenire videbuntur, remota auctoritatis dignitatis superioris imperiosa licentia, quæ ab hoc consortio Principum liberorum, nihil nisi libertatem spirantium, subjectionem, subjectionisve umbram detestantium, abesse debet. Si autem sæculis superioribus quidquam ijs de rebus vel inter eos, vel etiam alios conventum appareat, ea servari, emendari, vel in totum rescindi poterunt prout ipsis

præsentibus visum fuerit. Quantum ab his differant qui auctoritate dignitate superiori pares non sunt, nunc videamus. Imparitas hæc rursus in jure consistit, inquit enim JC^{tus} *neque omni jure pares sint*. Et jura quæ ratione majoris dignitatis competunt sic distinguo, ut quædam sint quæ suo jure superior, ut superior consideratus, habeat, alia verò quæ per inferiorem ut inferiorem superiori debentur. Jura quæ superior præter eundi sedendique ^a prærogativam exercet inter cætera sunt, ut prius loquatur, si velit. Hos qui comiter ipsius majestatem conservare tenentur, ut placuerit convocet, admittat, dimittatve, agenda omittendave proponat, sententias & vota singulorum colligat, primariam denique comitiorum auctoritatem sustineat. Et variorum liberorum populorum Principes, vel legati, si ex consensu congregentur, hi qui superiori inferiores sunt, in his gentium conventionibus non principaliter adsint, verum superiorem dignioremve sequantur, vota libera per semet ipsos in consilio populorum publico non habeant, superiorem consensus, inferiorum assensum necessarium trahat, ut quamvis inferiori damosus sit, de ipsius tamen consensu pleno præsumatur. In expeditionibus porro superior se ducem belli gerat, ut pro foederis Principe agnoscatur, & quæ plura pro reverentiali alte-

^a Genes. 41.
vers. 40.

alterius majestatis observantia salva libertate, ipsi inferiori injunguntur, faciat. Sed ne ex his quæ libertati omnimodæ officiunt, majestas facilius consentientis, ictusve procorum adulantium patientis, pro parte, vel deinde etiam in totum per actus officiales, sive reverentiales, potentiorum vel etiam imperia majora desiderantium libidini exponatur, cautius agat populus liber superiorem non agnoscens, jura sua, majestatemque suam liberam, illæfam nulliusve alterius majestatis umbra rectam involutamque ut conservet, ne facilius tandem ex officio præstito ad servitutem, vel subjectionem, quam de summa libertate ad comem alterius majestatis observantiam prolabatur. Illa insuper quæ per inferiorem superiori vulgò debentur, in his ferè consistunt, ut superioris nomen præcedat, inferior superiorem comiter salutet, patienter audiat, ei reverenter respondeat, donec loquatur, taceat. Digniori assurgat, digniorem locum tribuat, ei in via obvius cædat, viam liberam relinquat, quandoque etiam ut equo defiliat, obstringatur. Ita apud Dionem Pompejus per lictorem descendere equo Tigranem Regem jussit. Et de Philippo Burgundioni, cui Boni cognomentum, Sabaudie Duce tanquam admiratione digna res, refertur: eundem Imperatori Frederico III. obviam factum, equo non

Lib. 36.

non defiluisse, sed corpore in honorem transeuntis incurvato, sat Imperatori venerationis exhibuisse. In mari fluminibusque obuius, superioris præsidia maritima, portus vel fortalitia transiens, præteriensve, vela inferior dimittat. Advocatus veniat, superiore ut libuerit comitetur. Quin imò, ut stans consilio ejus intersit, aperto capite superioris majestatem veneretur, quæ postrema plurimum ad honorem pertinent. Sic enim Esajas ^a: *Vidi dominum sedentem, & postea Sepaphin stabant &c.* Et Johannes in Apocalypsi ^b: *Cum gloriam & honorem darent illa quatuor animalia sedenti super thronum, viginti quatuor Seniores deponebant coronas.* Ac Seneca ^c: *Si Consulem videro, aut Praetorem, omnia quibus honor haberi solet, faciam: Equo defiliam, caput adaperiam, semita cedam.* Verum an libertate digna hæc sint, valde dubitatur. Cum eisdem ad indignationem stare vel detectos esse, vix conveniat. Honor iste nulli per liberum Populum, Principemve liberum quam Divinæ majestati, cui omnia in omnibus obediunt, ex multorum opinione præstari debeat. Quamvis ¹⁰ liberè id fieri possit, ut pro beneficijs in inferiorem collatis, inferior superiori suo stans & aperto capite adesse velit. Ceterum si ex mandato id fieret aliter consulendum arbitrarer. Sed quid si sub verbo *comiter* hæc atque alia comprehendere, ac tacitè inesse. supe-

superior respondeat. Perpendenda conditio superioris atque inferioris erit, ut si tam indigna hæc sibi non videantur, quin indubitata commoda à superiore præstanda majora sint, superioris ope & auxilio minus, quam integritate ista carere possit, patienter ferat, quidquid corrigere esset nefas.

- 11 Porro inter jura superioris dignitatis, & illud multis visum, ut inferior superiori suo arbiter vix esse possit; quamobrem cum verba hujus paragraphi finalia, in his quæ dicuntur, quosdam *neque auctoritate, neque dignitate, neq; omni jure* Populo Romano *pares esse*, multorum ingenia quam maximè torquerent, multi pro restituendo, ut putabant, genuino legis sensu (inter quos etiam Gothefredus optimus juris ac legum Interpres fuisse videtur) legendum existimabat, *Etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque viri boni nobis præsunt*, quemadmodum sub titulo de populorum auctoritate me monuisse memini; quæ ut hoc loco nunc sese offerunt, tacitè ea prætereunda esse non existimavi. Verum levi quasi pollicea quodammodo illustrare, ut ad Comem observantiam quoque reducantur. Sic igitur ex opinione eorum lege, Inferiores liberos
- 12 esse, *Etiam si, neque auctoritate, neque dignitate, neque boni viri nobis præsunt*, hoc est, licet majestas inferior superiori in fœdere judex esse non possit, nec

K k k k

arbi-

arbitrio boni viri clientes Romanis, vel populo Romano jus dicere, hoc tamen ipso libertatem inferiorum non minui aut tolli: quia generaliter nemo in pari libertate constitutus, habilis per se est, ut parem judicet, vel de eo qui sibi par est, jus dicat. Et ad rem ut accedam jurisdictioni facultas in extraneos nihil per se ad libertatem, sive publicam, sive privatam facit, cum Cives & Prætorum Romanum, quatenus ambo homines sunt, licet hic jurisdictioni potestate utatur, ille à jurisdictione abstineat, libertas tamen reddat æquales. *Bonum virum* hic atque alibi in jure pro judice, sive arbitro haberi, Ulpiani verba elegantissima nobis commonstrant, ubi inquit: ^a *Quoniam quasi viro potius bono ei commissum est, non in meram voluntatem heredis collatum.* Et alibi: ^b *Ubi semel quis in se recepit arbitrium, ad curam & sollicitudinem suam hanc rem pertinere Prætor putat, nec debent decipi qui eum quasi virum bonum, disceptatorem inter se elegerunt.* Ita ut dubium nullum sit, quin pro viro bono hic arbiter intelligatur, atque eo quod cliens arbiter patrono suo esse non possit, liberum tamen existere, licet boni viri arbitrio superiori suo non præsit, & hoc inde, quod hic superior alter inferior sit, accidat; cum vulgò ita observetur, ut quæ inferiora sint, superioribus obediant; quæ obedientia hoc casu in clientibus restrin-

^a L. 75. in
pr. ff. leg.

1.

^b L. 3. §. 1.
ff. de recept.
qui arbitr.

restringitur, ut in iis quæ ex plena clientis libertate ad superiorem deducta delatave sunt, superior vel patronus jus dicat; non verò ut ejusmodi delationem à superiore accipere teneatur, vel possit; nimirum quia inferior, nec activa parendi jurisdictione armatus. Ut in illo Dion: Halicarnasseus: *Verè scripisse fatemur universali ac sempiterna lege natura esse receptum, ut inferiores pareant præstantioribus.* Sic Gallina pullos tegit, ac defendit. Pupilli, adolescentes, qui ex impotentia, semetipsos suaque regere
15 nequiunt, alterius ope & auxilio reguntur. Nec est quod clientibus in sua libertate hæc opinio officiat, quandoquidem præter ea quæ jam dicta sunt, judicium arbitrorum ordinarium non est, nec aliter quam ex consensu partium constituitur, quibus liberum hunc rebus suis admittere, dissentionibus obortis præponere, illum eadem libertate ac facilitate specialiter, generaliter, respuere, repudiare, prout consultum unicuique videbitur; quemadmodum secundum prædictam lectionem Clientes suos omnes à judicio in patronos suos ferendo; generaliter Romani removisse probantur; quamvis
16 se arbitros in Clientum suorum causis futuros, si velint inferiores, non recusent, ut pro recepta in eos tutela sese ab ejusmodi arbitrio excusare non possunt. In quam sententiam dictio *presunt*, huic

Kkkk 2

legi

legi non inconcinne apponitur; quippe præesse propriè de his dicitur, qui aliis potestate Superiores sunt, jurisdictioni præcellentia alios antecedunt. Sic præesse dicuntur in Provinciis, qui Provincias regunt, quales sunt Proconsules, Præsides, quod aliis præsint, sic appellati. Et Pomponius^a: *Augescente civitate, & qui præerant, agendi genera composuere*. Et sic præsunt patroni, qui in jure clientis sui causas agunt, cui vice versa si cliens in jure publico arbitrio boni viri præesse vellet, non minus absonum rationi foret, quam si cliens, vel rusticus in foro judiciali jus patrono expostulatum iret. Quin imò verbum *præesse*, semper & in quovis negotio auctoritatem, dignitatem atque præeminentiam significare, illa P. Mutii Scævola prolata evincunt, ubi ait: ^b *Id nisi in tuo regno essemus, non tulissemus, multisque præessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex jure manu consertum vocarent*. Ita ut dilucidè appareat, superiores quidem inferioribus præesse, subesse autem citra everfionem superioritatis, auctoritatis, dignitatis, nullo modo, tempore nullo posse. Et ne præsint, nulli magis quam 17 ipsis clientibus interest, quibus tranquillitas status sui summoperè curæ esse debet. Nam illud proculdubio accideret, ut clientis judicatum, ridiculum potentiori, offensivum patrono, suspectum adversario.

^a L. 2. ff. de
Orig. jur.

^b Lib. de
Orat. 1.

fario esset, ludibrio haberetur; quia jurisdictio sine
coërcitione nulla est, ac

vana sine viribus ira.

Aut enim dilemmate quadam, pro patrono suo
judicaret, aut pro superioris sui adversario. Utrum-
que periculo, vulnere ipso peiori, laborat. Etenim
si pro patroni sui adversario causam deciderit, pœ-
nas judicij prolati judex expectabit, tanquam per-
jurus, infidelis habebitur, quasi majestatem supe-
rioris comiter non solum non conservaverit, sed
diminuerit. Si patronus, sive superior palmam fe-
rat, adversarius vindictam quæret, judicatum non
implebit, bello causam dabit. Alterius majesta-
tem comiter conservasse; fidei datæ juramentum
inferior implevisse, non jus dixisse æstimabitur.
Quibus igitur dissentionibus tollendis magis fuit,
per hanc legem nostram (si ita placeat) maturè ut
provideretur. Imp: Jurisconsulti Proculi respon-
sione illustri applaudens, pro minorum utilitate, ac
tranquillitate statueret, in futurum minores pote-
states, sive etiam Clientes tali judicio periculoso
18 salva eorum libertate ut abstinerent. Salva ipsorum
libertate dico, quia exteros superioris, sive alterius
populi judices esse non posse, libertatem non mi-
nuit, nec aufert, verum auget, quandoquidem li-
bertas plurimum consistit in eo quod quis facere

Kkkk 3

hoc

hoc vel illud non teneatur. Quinimò secundum naturam libertatis, potestates pares extra Provinciam propriam fasces non dirigunt, cum par in parem per se nullum imperium habeat, nec justè exerceat. Et sic eos, quos in fidem populus Romanus recepit, quamvis recepti *neque auctoritate, neque dignitate, viribus, omni jure pares non sunt, neque boni viri nobis*, inquit Imp: Romanus, *præsunt, liberos tamen eos esse intelligendum est.*

Ceterum quo tandem jure inter se censerī debeant, qui pariter superiorem in fœdere agnoscunt, nunc prodit; & rationi non absolum duxerim, si pari gradu omnes in ordine diverso sint, ut ex diversis eorum qualitatibus, magis elucētes minoribus præferantur. Verum cum hæc magnis, ac sæpissimè cruentis etiam scateant disputationibus, ita ut alter alteri cedere nolit, hæc per superiorem, sive fœderis Principem, quem variorum quasi imperiorum Deum habent, vel ex auctoritate, ut superius dixi, vel quod æquius, ex delato jure vulgò componuntur. Submiscè cum M. Terentio equite Romano dicendo: *Non est nostrum æstimare Tiberi Cæsar, quem supra cæteros, & quibus de causis extollas: Tibi summum rerum judicium Di dedere, nobis obsequendi gloria relicta est.* Quamvis & accadat, ut jure partium integro, dilatorie, vel per compositiones, medio alter-

Tacit. lib. 4.

alternativo, interdum planè & definitivè per alios
 (cum tamen plena superioris cognitione) decidan-
 tur. Et in Imperio Germanico inter Electores cer-
 ta sedendi ratio à Carolo IV. ex consensu speciali
 adinventata est. Qua primo loco post Imperatorem
 & Regem Romanorum Moguntinus, deinde Tre-
 virensis, Coloniensis, Rex Bohemiæ, Comes Pala-
 tinus Rheni, Dux Saxonix, Marchio Brandebur-
 gensis collocetur, cum speciatim ad Imperatorem,
 sive etiam fœderis Principem pertineat certum ses-
 20 sionum, dignitatumque ordinem definire^a. Quæ-
 ritur porrò an Legatis, idem qui ipsis Legantibus
 proprius est, locus competat. Et quantum de jure
 gentium observatur, licet legati ex eorum personis
 honore afficiantur, quorum vices gerunt^b, tamen
 aliter hæc obtinere certum est, quando in uno con-
 sortio varij Principes liberi concurrunt; Nisi citra
 cujusquam præjudicium id fieri possit, & sic in Im-
 perii Germaniæ conventibus, si Electores, Palati-
 nus & Brandenburgicus non adsint, tunc quidem ip-
 forum legati locum dominorum suorum occupant,
 quia uterque in extremo loco constitutus est, ille à
 21 subselliarum dextris, hic à sinistris. Nec præjudi-
 cium quoddam illud progenerat, cum vel locus
 personaliter absentium apertus relinquatur, vel
 animo sedem suam Principes absentes retineant;
 sic

^a Tot. Tit.
C. ut dign.
ord. servet.

^b L. I. C. de
offic. vicar.

fic ut proximo conventu eundem suo jure iterum, occupare possint, atque ordinis sui prerogativam ex possessione, & consuetudine defendere, quandoquidem ex veteri observantia, possessionisque actibus, & usu, hæc jura rectius deducuntur, ut qui aliquando prælatus, alteri præferendus & hodie^a sit.

^a *L. fin. C. de offic. pref. urb. c. cum olim X. de consuet.*

^b *L. 76. ff. de Rei vendic.*

^c *L. 24. l. 20. ff. de probat. l. 2. 15. 16. 24 C. eod. c. sepe de restitut. spoliat.*

Quo fundamento olim Galliæ legatus in Consilio Tridentino nitebatur contra Mendozam Hispaniæ Legatum. Quod & jure maximè consentaneum, cum eadem in dubio pro possessore præsumant^b, onusque contrarium probandi in adversarium conijciant^c. Quin imò multorum opinio est, licet veterata consuetudo repugnaret juri communi, quæ ex prætenfa prioritate dignitatis, titulorum plurium concurrentia, vel alio quodam argumento obtendi posset, tamen ab instituto majorum, & observantia longissima recedendum non esse; nisi illa consuetudo, seu possessio præcedentiæ esset turbativa, ut ajunt, vel violenta, tunc enim vitiosa foret, & nihil suffragaretur. Utque etiam si notoriè contra jus, & contra rationem inducta probaretur, veluti si fœderis Princeps infra eos quorum ex fœdere Princeps est, collocaretur; quo casu talis consuetudo pro corruptela haberetur, Princeps idem. vel alias dignitate superior, ex persona sua locum dignissimum æstimare poterit, vel pro libitu atque arbitrio libero

bero sedem suam in alium locum transferre ; cum
alioquin inter pares in actibus possessionis, vel qua-
si ex ultimo actu sessionis prerogativa judicetur ^{d.}

*d. C. cum
Ecclesia
Sutrina.
X. de caus.
poss. &
propriet.*

Quod & Helvetiorum moribus comprobatur, pe-
nes quos longissimo temporis tractu observatum,
Tigurinos, quamvis potentia inferiores, ordine ta-
men & dignitate præcipua quadam antiquitatis ve-
neratione, cæteris præferri. Et continuo Germaniæ
Principes in Comitijis de hoc jure contendentes,
pro antiquæ sessionis præeminentia conservanda,
possessorium judicium amplectuntur, ut eodem
probetur nec vi, nec clam, nec precario hinc inde

22

actus quosdam exercitos fuisse. Verum enim verò
cum præter ordinem temporis, maximè ordo qua-
litis, dignitatis, seu majoritatis attendatur, atque
hic potior sit primo ; quia ubi locum habet ordo
qualitatis, de ordine temporis, sive vetustatis non
curatur^a ; idcirco hic admonere consulto duxi, ut
si ex foedere quis superior postmodum evadat, hunc
jure dignitatis supra alios majoris, his omnibus
præponendum esse, licet antè pactum foedus, ordi-
ne tantum differens, non superiori, verum medio,
vel etiam infimo loco constitutus fuisset. Quando-
quidem in honorum ordine collocando, ac præci-
puè in casu prædicto, non tam antiquitatis seu con-
suetudinis, quam dignitatis majoris ratio habetur.

*a L. i. C.
Consul.*

LIII.

Et

Et ex loco præferentiam ac prærogativam, tam in 23
ordine, quam dignitate deberi existimarim; ita ut
si quis extra Imperium proprium ejusdem gradus,
in ordine diverso, inferior sessione sit, in proprio
tamen territorio omnes alios dignitate pares, ante-
cedat, quia ibidem absque ulla intermissione Ma-
jestas, & in ordine, & in dignitate prima ac summa
esse debet. Neminem quovis modo, ne quidem in
minimis, supra se, nisi divinam majestatem agnos-
cat, per quem est id quod est, & quem in adminis-
tratione regni sui, in regali suo folio constitutus, ita
sequitur, ut ne intermedium quoddam, sive ordi-
nis, sive superioris dignitatis, ne quidem cogita-
tione, admittatur. Multò minus, ut inter majesta-
tem divinam & humanam, in imperii officio exis-
tentem, & Dei gregem pascentem ordo superior,
dignitas quædam illustrior coronæ, sceptræ, fascis
aliorum Dignitatem Supremam liberi populi ob-
umbrantes, summū jus tollentes intercedant. Maxi-
me etiam quia Principes omnes extra ditionē, qua-
tenus extra imperii administrationem, & non am-
plius in officio sunt pro privatis ^a habentur, dum
^a *L. 3. ff. de offic. præsid.* alter imperij sui fascis in cives & externos dirigit,
atque adeò omnes qui in suo territorio sunt inde-
fessa jurisdictione ab opprobrijs defendit, quorum
numero cum & hi Principes extranei continean-
tur.

tur, haud absurdum, verum juri omni consentaneum erit ut quis major habeatur, qui alios in defensionem suam recepit eoque jure prærogativam ordinis & dignitatis tanquam in imperio suo superior obtineat, cum inferiores à majoribus, privati à publica auctoritate, dignitate defendantur. Quod nec fieri posset, nisi in proprio imperio ejus auctoritas dignitas summa agnosceretur. Ipsius majestas tanquam sol meridionalis supra omnes eluceret. Quod ex nobilitatis ordinibus in vario Regno introductis etiam apparet; nam Anglus licet extra Regnum in ordine Gallorum Regi cedat, tamen in Stemmatum ordine citra controversiam ullam in Angliæ regno præfertur. Ubi mortua Maria Anglorum Regina cum in confessu Equitem ordinis Anglici pridie D. Gregorij, de honoribus cuique tribuendis, ageretur, pro Collegio decretum est; *Placere stemmata Regis Francorum ceteris omnibus post Principem ordine potiora esse; & eo loco constitui, ubi antea Regis Hispani stemmata fuissent, cum Philippus Hispanus Anglorum Rex esset.* Et sic die sequenti, qui dies Equestri Ordinis festus est, sedem Regi Francorum ad dextram proximè Principem reservari placuit, sinistra Hispano Regi post Imperatoris sedem vacuam concessa.

24 Quin imò & hoc suis nititur fundamentis, ut

LIII 2

ratione

ratione loci, in majori dignitate constitutus post-
ponatur minori, si in proprio, & non alieno terri-
torio minor sit; ex quo Viri illustres dignitatis
gradu quamvis Superiores, civitatum vel urbium,
Decuriones, Consules, & Scabinos in loco, ubi
Scabini sunt, honorant. Secundum illud: *Major*

*a C. duo ista
caus. 23. q.*

4.

*b In l. apud
eum ff. de
manumiss.
vindict.*

c Part. II.

confid. 13.

in Catal.

glor. mund.

d L. 4. C. V.

Palatin.

*glossa^b, quod inter duos aequales, qui est in suo territorio,
altero sit major. Et ut inquit Chassaneus^c, Archiepis-
copus, vel Cardinalis in terram Episcopi veniens, Episco-
pum debeat honorare. Quod & his verbis expresse*

*Impp: Gratian: Valent: & Theodos: innuunt, d Nihil
omnino ullis judicibus cum palatinis nostræ clementiæ, qui-
cunque à Comitibus diriguntur, sit commune atq; conjunc-
tum: Sed excepta reverentia, quæ non solum ab inferio-
ribus, sed etiam à majoribus, & in Provincia degentibus,
rektoribus Provinciarum debetur atq; deferitur, suis quis-
que necessitatibus obsecundet. Quemadmodum etiam
Electores Imperij, in Imperio Regibus si adsint,
cedere iisdem recusant. Verum cum hospitij & ci-
vilitatis jure hæc aliter vulgò observentur, nempe
ut hospiti dignior locus tribuatur; & ut inquit D.*

*Tr. de jure
precedent.
cap. 35.*

*Grafwinckelius, Nihil tam frequens ac tralatitium hu-
manitatis lex inter gentes fecit, quam ut domi quisque suæ
superior, honoris ergo, etiam inferiorem sibi antelocet. Per-
peram*

peram quis sibi persuaferit hæc in futurum jus ac necessitatem inducere, cum honor ille, honorantis non honorati sit, in jure, non in facto consistat. Atq; ejusmodi honoris oblationes ab ejus agendi facultate libera tantum dependeant, qui eas quovis tempore, quavis occasione omittere posset, ac jure suo debitum sibi honorem exigere, postquam animadvertere parem, vel externam majestatem, humanitatē hanc reverentialē, non tanquam humanitatem, verum necessitatem excipere, ut postmodum etiam à nolentibus & invitis pro debito exigeretur, ac deinceps per acta possessoria tales honores in juris consequentiam deducerentur.

25 Ceterum etiam quandoque facti controversia oritur, quisnam ordine vel dignitate superior sit, vel in proximis Comitibus fuerit. Atq; illud, vel ex dicta præcedentia deducitur, cum is dignior præsumatur qui præcessit, vel ex ordine scripture, quando dispositio dignitatum ordinis, aut personarum expressè eo continetur^d, & sic qui prius scripsit in multis dignior facti præsumptione habetur, licet de jure ex ordine scripture nulla colligatur judicaturve prærogativa, cum non subsignatio ibidem spectetur, sed potius id quod agi inter eos placuerit^e, nec ordo scripture impediatur causam juris, & voluntatis f. Quippè feminæ alibi prioris loco ponuntur,

*d L. 1. in præ-
ff. de alb.
scrib.*

*e L. 6. ff. de
solut.*

*f L. cum
pater 77.*

*§ fidei tua
12. de Le-
gat. II.*

*g § Fin. in-
stit. Qui
testam. tuto*

L III 3 tur,

b s. cum ex tur, æs, & argentum antè aurum constituitur. *b.*
aliena ma- Mare cœlo prius nominatur ⁱ. Eruitur etiam major
teria Inst. ordinis vel dignitatis suspicio, ex eo quod quis
de rer. di- alium adiisse probatur, quia plerumque is qui mi-
vis. nor est superiorem adire solet, quod tamen & suis
i § Fere bes- laborat exceptionibus, cum accidere possit, ut quis
tie. Instit. alium ex proprio commodo, vel lucri captandi gra-
eod. tia adeat, quo casu æquum est, ut eum accedat à quo
 commodum petit. Insuper & alij alios, ut quadam
 pręrogativa gaudeant, adeunt; hi rursus ad quos
 devenitur, molestia transmigrations in alterius
 imperium liberati, accedentem pręrogativa hono-
 rent, quemadmodum Ducatus Geldrię Legati ad
 nos deveniunt ac sessionis pręrogativa fruuntur.

Nunc ad partem finalem hujus tituli accedo, 26
 quæ de loco servando, eodem moderatè tuendo,
 ac tandem mediis, si alter alteri cedere nolit, adhi-
 bendis, instituitur. De loco servando quoad offen-
 dentes, sic ^a Imp: *Si quis indebitum sibi locum usurpa-*
verit nulla se ignorantia defendat, adhibita sacrilegij
 pœna, si quis populorum hac in re leges & consue-
 tudines, tanquam divina præcepta, neglexerit.
 Quandoquidè in omnibus rebus, & maximè qui-
 dem in majoribus, è quibus per confusionem peri-
 cula acriora imminerent, ordo servandus est; &
 sic jure cautum, ut pręrogativa honoris & officio-
 rum

^a L. I. C.
 ut dig. ord.
 serv.

rum præcedentiæ non turbentur, dignitatum ordo
servetur; ut qui aliis digniores sunt, honestiore
loco stent, sedeant, progrediantur^b, ac præcipuè
in Principum sessionibus series publica non offen-
datur^c. Quippè quæ sine alterius contumelia non
accidat, aut sine honoris aut famæ læsione non fiat.
Generosos spiritus, quidvis potius quam inju-
riam patientes. Quamobrem & hinc inexorabi-
les iras ac controversias ortas fuisse, præteriti tem-
poris eventus docuerunt, nec non periculosum
esse, Magnatibus veteris dignitatis terminos dispu-
tare aut invertere, cum illis quasi ingenitum sit, cir-
ca honoris sui prærogativam certissimè versari, nec
ullius rei jacturam gravius quam ejusdem immi-
nutionem ferre. Atque hinc ne juri suo præjudica-
retur inter Galliæ Regem olim & Germaniæ Imp:
de sessionis prærogativa lites exitere. Papa Roma-
nus præferri Imperatori voluit; Inter Galliæ &
Hispaniæ reges acerrimè disputatum. Angli cum
Hispanis de præcedentia etiamnum contendunt.
Et Henricus II. Rex Francorum, cum motam de
prærogativa loci cum Hispano quæstionem intel-
lexisset, rescripsit tanti ponderis esse Regni sui præ-
rogativam, ut nihil in eo genere à legato suo fieri
aut dici debuerit, nisi quod expressè in mandatis
habuisset. Nec ad seculares Principes tantum ve-

*b L. 1. & 2.**ff. de alb.**scrib. l.**Consulta.**C. de test.**& tot tit.**C. ut dign.**ord. servet.**c Arg. ult.**C. de primi-
cer.*

rum,

rum, & ad Ecclesiasticos controversiæ devolutæ. Inter Ministros enim Moguntini & Abbatis Fuldenfis, teste D. Arumæo celeberrimo juris publici perscrutatore, tam acris olim de loco exorta fuit contentio, ut à verbis ad verbera procedentes, jura è vagina derivantes, templum humano sanguine fœdarint. Quo factò eos debitam Ecclesiæ modestiam excedisse, atque ultra fas decusve hanc causam defendisse, præcipuè in Imperio, ubi per Imp: hæc quæstio decidi commodè pro utriusque dignitate potuisset, facillè apparet. Cum non armis verum rationibus de his atque aliis prærogativis, tanquam juris distributivi partibus, dimicandum sit. non tumultuosè, sed moderatè, ita ut personam & rerum perpenfa auctoritate utriusque dignitas in ipsa quidem controversia conservetur, publicæ utilitatis ac salutis præcipua interim ratio habeatur. Unde heroica virtus Wurtembergiæ quondam Ducis Ulrici summoperè laudatur, quod disputatione de ordine, seu loco in conventu Principum mota, responderit; *Collocetis me sanè post fornacem, dummodo efficiamus id cujus gratia congregati sumus.* Interim tamen ut ratio ordinis, egregio dignitatis atque humilitatis inter se temperamento conservetur, secundum humilitatem, ex qua summi Principes maximam laudem sibi conscivere, & quæ Deo gra-

27

gra-

gratissima est, non prædant ea quæ per se injusta sunt, sese non supra alios elevent, ab alijs si indubito vel consueto ordine impedianur, ijsdem secundum humanitatem, ne occasio majoris tumultis aut belli inter gentes detur, pro tempore, non coactè, sed liberè cædant. Secundum verò dignitatem quam in terris obtinent, ac tueri tenentur, juris & consuetudinis medijs atque remedijs, pro cuiusque juris prærogativa conservanda introductis, utantur. Quæ vulgò sunt, ut contententes, sive pars læsa, anomalam sessionem extra ordinem cæterorum capiat. Quod in Consilio Tridentino accidit; Cum enim Gallorum Legati, eo quod Mendozam Hispaniæ legatum non præcederent, collegio vellent discedere, Mendoza callido commento respondisset, *se nolle quidem præcedere, interim nec cogi posse ut sequeretur*, peculiarem locum in sessione nactus est. Sic inter Venetum & Sabaudum quondam Romæ disceptum fuit. Sic quoque in Comitibus Ratisbonnensibus Caroli Burgundiæ Ducis Legati, Electoribus de sessionis loco controversiam moverunt, nec ab incepto destiterunt priusquam alternis subellijs ad frontem Cæsaris, inter Oratores Regios locarentur. Tunc demum & ipsi auxisse Principis sui dignitatem, quod in ordine absentium Regum sederent, & electores servasse

Anno 1564.

M m m m

existi-

*a L. i. ff. de
alb. scrib.*

existimationem suam putabant, quod exclusi à primis subselliis Burgundi essent, ex quo apparet, & alternativa sessione, ut qui hodie fortassis prior, posterior deinde sedeat, eorum qui de loci prerogativa contendunt, jus integrum conservari posse. Atque ita Wormatia & Lubeca in Comitibus Imperij Germaniæ alternis vicibus præminencia sessionis decorati. Alii ne de his prerogativis rixæ oborian-
tur, quando dignitates non admodum inter se^a differunt, promiscuis sessionibus utuntur, ut nullo sedendi servato ordine certo, quisquis sibi locum, quem velit, capiat. Quod sæpissimè in Germania observatum, atque ibidem saluberrimum remedium, contra pertinaces de præcedentia contentiones habetur, iisque maximè observandum, qui conventionibus præsumunt, si modo citra moram salutis publicæ prospectum velint. Quod si res integra sit, pro tempore quidam prerogativam inducunt, ut qui prior in regno, ubi conveniendum appareat, potior eo tempore in præcedendi jure sit; non tamen ut exinde consequentia in futurum ducatur, cum tempus per se non sit modus augendæ, diminuendæve dignitatis, nec ad dignitatem hujus, vel illius pertineat, si prius vel posterius adfuerit, nec ne. Quemadmodum etiam Senatus Poloniæ, sollicitus qui aliis anteferendi, vel vicibus alternis ad
loca

loca digniora admittendi essent, de legatis in universum censuit, uti quisque pro eo consortio prior Poloniæ fines ingressus esset, ita dicendi ordine priorem futurum. In Consilio Tridentino inter Gallos & Hispanos (quovis congressu, ut videtur, sibi invicem, vel legatorum fide, vel naturæ utriusque populi differentia obstantes) prærogativæ discrimina, ex Patrum placito decisæ, ut Theologorum quisque, habita illius temporis ratione, quoad doctoratus aut magisterij gradum promotus fuisset, prior responderet, ac de his rebus, absque impedimento sententiam liberè ferret, quæ ibidem iusto ordine proponerentur. Quidam & sessionis controversiam taxillis, sive aleis terminari, vel fortis iudicio honestè decidi posse arbitrarunt, quod si continuum sit, vel extra tempus, vel negotium præsens sese extendat, præter legatorum negotium, maiestate indignum videtur; quandoquidem ea quæ in iure, factum præjudiciabile pro futuro annexum habente, consistunt, non facilè, vel minus aptè, per sortem componuntur. Nec ibidem sortis remedium fallax admittitur, nisi si omnes consentiant, ad quos negotium illud pertinere principaliter probatur; Ita etiam ut omnino iudicio sortis locus non sit, si unus tantum eorum dissentiendo constanter asserat, sessionis controversiam sorte non

M m m m 2

esse

*Menoch. de
arb. jud. lib.
2. cap. 5.
cas. 442. n.
11.*

esse dirimendam. Alio rursus modo Alexander Magnus, ex causarum quas quisque Legatus ferebat pondere, Legatos prius, posterius admisit; verum hoc in audientiarum, ut ajunt, concessione, pro cuiusq; Legati proposito, qui de rebus civitatis sue, & non de communi gentium tranquillitate, Imperatorem, ut superiorem suum, adibant, sic observatum fuisse verius putem. Non verò ut tali ordine Principes, Populosve liberrimos, nulla ratione ipsius imperio addictos, collocaret, cum hoc, ut superius dixi, non à quovis Principe, sed ab omnium convenientium libero consensu dependeat. Supra memoratis mediis, ac remediis qui se contentos non gerunt, aut modestè discedere à Comitibus, aut protestatione expressa jus sibi integrum, explosa armorum libidine, reservare solent^a; ita tamè ut facta protestatione, locum inferiorem non capiant, verum alibi, extra ordinem legatorum communem, sedes figant, ne protestatio actui contraria appareat, vel actus subsequatur, qui protestationis vim minuatur, aut tollat, quemadmodum nec protestationibus, nec alternis sedendi juribus in Germania contenti, in abstemiorum castra concedunt, ac sic tandem Auctoritatem, Dignitatem, Majestatis suæ jura, dignè tuentur. Ad Paragraphum finalem nunc transeo.

^a L. Nescimus, 34. ff. de neg. gest. l. 4. §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. l. pro herede, 20. §. 1. ff. de acq. her.

At

At Fiunt apud nos rei

EX

CIVITATIBVS

FOEDERATIS,

Et in eos damnatos animadvertimus.

CAP. LXIX.

FIUNT FACTO REI.

1. Paragraphi finalis explicatio. 2. Lex extra Provinciam invalida. 3. Variis modis rei ex Civitatibus foederatis fiunt. 4. Stipulatione. 5. Haec majestatem nullam tribuit socio in socium. 6. Ex actione mota fiunt rei. 7. Item ex commissio. 8. In civitate nemo sibi jus dicere potest. 9. Laeso in ledentem naturaliter jus competit. 10. Et sic antiquitus observatum. 11. Puniens justitia superior esse debet. 12. Quis superior sit. 13. Oportet ut puniens adversus puniendum non peccaverit. 14. A poena omnis absit ultro speculativa. 15. Etiam in publica ultione. 16. Omnia delicta armis vindicanda non sunt. 17. Delictorum quae sponte contra-

Mmm m 3 hun-

huntur distinctio. 18. Quinam præter fœdus delinquant. 19. Privatè. 20. Quando delictum privatum publicum fiat. 21. Majestate indignum ex privato delicto totam Rempubl: puniri. 22. Publicè quando committatur. 23. Ultio commissi, in Majestatem divinam. 24. In Majestatem humanam. 25. Quando populus ex delicto Principis puniatur. 26. Delinquitur patientia, & qualis ea sit. 27. Etiam receptione delinquitur, & qualis ea sit. 28. Unusquisque in loco delicti puniendus. 29. Quomodo in territorio delinquens, extra territorium reus fiat. 30. Quis contra fœdus faciat, & ejus pœna. 31. De his quæ contra, vel in fraudem fœderis fiunt. 32. De his qui extra territorium, supra fœdus committunt. 33. De litteris requisitoriis, atque edictali citatione.

Inquit J^C^{tus}, *At fiunt apud nos rei ex Civitatibus fœderatis, & in eos damnatos animadvertimus. Quasi dicat, Licet protector jus nullum habeat in subditos clientis, sive in res eorum, Societas par, sive impar non misceat, nec conturbet societatis jura, inter quos est societas; tamè apud nos Romanos qui jure, auctoritate, dignitate, viribus nulli cedimus, Superiores nullos agnoscimus, æquali fœdere, multos, fidei nostræ plurimos populos adstrictos habemus, Fiunt etiam rei ex Civitatibus fœderatis, Fœderati*

derati penes nos se in reatu constituunt. Quæ verba legi nostræ addita creduntur, quod Romanis Magistratibus in liberos populos jus dicere regulariter non licebat; Quare Cicero de L. Pisone loquens, in Oratione de Provincijs Consularibus: *Omitto, inquit, jurisdictionem in libera Civitate, contra Leges Senatusque consulta.* Et paulò inferius: *Emisti grandi pecunia à fœdissimo Tribuno plebis, ut tibi de pecunis creditis dicere liceret jus in liberos populos, contra Senatusconsulta, & contra Legem generi tui.* Tanquam si omnes Ordines intra suos fines, suasque functiones contineri, & jurisdictiones omnes suis finibus & territoriis concludi jura voluerint, ut in corpore humano anima vitalis continetur; quippè si egredi eadem voluerit, vis ejus omnis cassa & irrita est. In quam rem egregia Jurisconsultorum responsa sunt. *Extra territorium jus dicenti impune non paretur. Idem est, & si supra jurisdictionem suam velit jus dicere^a.* Nemo impune fascium potestatem extollat extra metas propriæ Civitatis^b. Quandoquidem Principes, Magistratus omnes, ac cuncti judices extra territorium suum sunt privati^c, quibus nullam jurisdictionem per se competere, nemo ignorat. Idque ideò à Deo constitutum, ut diligenter per plures justitiæ inserviri possit. Ne commixtio jurisdictionum, & ex commixtione confusio oriretur. certus ordo jurisdictionis

^a L. fin. ff. de jurisd.

^b L. 53. C. de decurion.

^c L. 3. ff. de offic. presid.

nis exstaret. Quippè & hinc evenit, ut nemo extra limites suæ jurisdictioni, positos quidquā agat, agere audeat. Alter alterius fines non invadat. Quo autem jure possit quis judicis thronum conscendere ad se minimè pertinentem? Si enim mos iste invaluerit, & liceat cuilibet alienas Provincias arripere, easque longè dissitas, remove & ejicere quas voluerit, ac pro libidine omnia agere, certum foret, omnia, periisse. Huic igitur confusione ut occurratur, Magistratuum edicta extra Provinciam se minimè extendunt, & quæ à Principe, vel iudicibus cum potestate jurisdictioni ab iisdem constitutis extra territorium suum, sive in personalibus, sive in realibus decernuntur, nullius momenti ducuntur. Et quamvis jussio quædam alterius potentia generalis videri possit, tamen ulterius sese non extendit, quam Princeps, jubensve iudex jurisdictionem exercet, aitenim *Justus, Is qui possidere jubetur, eo loco jussus videtur, cujus cura ad jubentem pertinet.* Et non ulterius. Sic Chrysostomus, *Romanorum Imperator Persis dare leges non potest, nec Persarum Rex Romanis.* Nec etiam leges Superioris in fœdere, fœderatos socios, aut eos qui sunt in ejus patrocinio, ligant, aut jure ullo unquam ad eos pertinere, nisi populi fundi essent, hoc est, legis ferendi potestatem in alium transtulissent. De qua re Cicero
pro

pro L. Cornelio Balbo: *Quid enim potuit dici imperitius, quam fœderatos populos dici fundos oportere? Nam id non magis proprium est fœderatorum, quam omnium liberorum. Sed totum in ea fuit positum semper ratione atque sententia, ut cum iussisset P. R. aliquid; si id adscribissent populi Socij ac Latini, & ea lex quam nos haberemus eadem in populo aliquo, tanquam in fundo residisset; ut tum eadem lege is populus uteretur; non ut de nostro jure aliquid minueretur, sed ut illi populi, aut jure eo quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. Quin imò lege Oppia cum esset cautum, ne qua mulier plus femuncia auri haberet, Vestimento verficolori non uteretur, nec juncto vehiculo in urbe oppidove veheretur; Ea lex ad Socios Latini nominis non pertinuit. Sic enim ex Oratione L. Valerii tribuni plebis, legis abrogationem suadentis, ait Livius, *At herculè universis dolor & indignatio est, cum Sociorum Latini nominis uxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi adempta sunt; cum insignes eas esse auro & purpura, cum illas vehi per urbem, se pedibus sequi, tanquam in illarum Civitatibus, & in sua imperium sit.* Et Justinianus Imp: eam legem quam adversus hæreticos constituebat, ad Gothos fœderatos non pertinere expressè demonstravit^b. Ut nec statuta super crimine, super delictis puniendis facta, non extenduntur ad contraventiones, ad delicta extra terri-*

^b L. 12. C.
de heret. &
manich.

N n n n

torium

torium commissa; nisi hoc specialiter fuerit expressum, ab eo qui diversorum populorum regiminis habenas moderatur. Ab eo inquam, qui legis generalis in exteras Provincias condendi facultatem in se recepit; Unde quoque si in pluribus Principatibus bona sita sunt; si sub discretis Parliamentis hereditatis bona reperiantur, judicium earum ad diversos diversi Parlamenti judices pertinet. Et hæc tam in Ecclesiasticis, quam Prophanis obtinent; ut nempè diæceses & paræsiæ quoque distinctæ sint; & jura sua, sua etiam veluti territoria habeant distincta. Episcopus alterius Diæcesi subiectos, neque anathemate ferire, neq; censuræ Ecclesiasticæ subjicere, nec excommunicationis vinculo solvere possit.

Verum enim verò, licet hæc regulariter, ut dixi, ita observentur, *fiunt* tamen, ut inquit Jurisconsultus, *Rei ex Civitatibus fœderatis*, idque citra præjudicium Libertatis, Facto quidem, & jure. Facto, nempè, concessione, commisso. Jure, ex facto orto, proveniente ex natura fœderis, æquitate, consuetudine, & præscriptione. Concessio hæc, vel ex prorogatione stipulata, vel actione in alieno territorio mota est, ne alioquin, ut accidere solet, controversiæ inter Reges populosve obortæ, Martem arbitrum habeant. Prorogatione in exterum jus dici-

dicitur, si jurisdictioni alterius se quis sponte sub-
jiciat: nam eo casu accidit ut alterius sententiæ in
ipsum latæ obedientiam præstare teneatur, juxta il-
lud; *Est receptum, eoque jure utimur, ut si quis se sub-*

jiciat jurisdictioni alterius, possit ei & adversus eum jus di-
ci.^a *Et dicendum est, Prætorum quidem in Prætorum, vel*^a *L. 14. ff.*
Consulem in Consulibus nullum imperium habere, sed si ju-
risdictioni se subjiciant, solet Prætor in eos jus dicere^b. *b* *L. 13. §.*

Non tamen ratione subjectionis, sed prorogatio-
nis voluntariæ. Non ex potestate propria privativa
& intrinseca, sed vi & in sequelam delatæ jurisdic-
tionis, in qua voluntas, ex voluntate jus, ex jure ne-
cessitas, ex omnibus potestas, etiam in invitos ani-
madvertendi, jus dicendi, damnandi perpenditur;
minimè ut ex facta prorogatione detrimentum
quoddam libertas patiat: Nam, inquit Impera-

tor: Nec si volens scripsisses te servum esse non liberum,
præjudicium aliquod juri tuo comparasti^c. *c* *L. 2. C. de*
Jura nostra nolle cuiquam præjudicium generare circa con-
ditionem, neque ex scriptura neque ex confessionibus, nisi
etiam ex alijs argumentis aliquod accesserit incrementum;
& sequitur, Sancimus solam confessionem vel aliquam
quancunque scripturam ad hoc minimè sufficere, nec ad-
scriptitiam conditionem cuiquam inferre, ea ratione quod
indecorum sit, solis confessionibus aut scripturis homines
fortè liberos detrahi ad deteriore fortunam^d. *d* *L. cum*
scimus C. de agric.
& censit.

nus ut facta prorogatione, vi ejusdem prorogationis, præter jurisdictioni præcellentiam, adversus libertatem alterius quidquam obtendatur. Hinc Cicero officiorum secundo, sanctiora illa Romanorum tempora illustrans, *Patrocinium Sociorum ait penes eos fuisse non imperium*. Cuiusmodi illud Scipionis Africani Majoris: *Populum Romanum beneficio quam metu obligare homines malle, exterarumque gentes fide ac societate junctas habere, quam tristi subiectas servitio*^a; Et sic in, & pro libertate eorum jus dicere, quam jurisdictione, præter prorogationis intentionem, ipsorum libertati præjudicare.

Stipulatu quoque alter populus alterius jurisdictioni subicitur, cum nihil tam congruum sit naturali æquitati, quam voluntatem eorum qui inter se contrahunt ratam haberi. *Nec dubium*, inquit Imp:

^b §. 1. Instit.
de Societ.

Quin valeat conventio si duo inter se pacti sunt^b. Quocirca etiam ex pacto controversiæ æqualium Fœderatorum ad conventum Sociorum, tanquam ad iudices conventionales, bonos viros, arbitrosve deferri solent. Sic Jacob: *Quod invenisti de cuncta substantia domus tuæ? Pone hic coram fratribus meis, & fratribus tuis, & iudicent inter te, & me*. Ut per eos quos

^c Genes. 31.
vers. 37.

scilicet ea res non tangit, ab unaquaque ditione exsequatur, quod ab iisdem promissum est^d. Et hoc Germanis, Latinis ac Græcis olim tralatitium fuit,

^d L. 12. C.
de an non.
& tribut.

ut

ut & Principem fœderis sibi arbitrum inferiores, decidendis suis litibus discordiisve publicis eligerent; vel etiam superior, inferioribus inter se dissentientibus, ex placito eorum, arbitros constitueret.

Sic Superiori sæculo ^a Germaniæ Imp: inter Venetos & Archiducem Ferdinandum Austriæ Ducem controversias ortas, quod quædam loca quæ sibi Ferdinandus deberi prætendebat, Veneti ex adverso ad se pertinere affirmabant, à Venetis habebantur, non ex plenitudine potestatis, sed per arbitros componi curavit; idque ex consensu partis utriusque, salva itidem contendendum libertate, quæ stipulatione de iuredicundo, non magis quam prorogatione jurisdictionis delata, absumitur. Quandoquidem & Reges apud iudices à se constitutos iudicio contendunt, litemve motam eorum sententiis submittere consuevère, de quibus nihilominus constat sui juris, liberos, non subjectos permanere. Nec est quod quis præsumat hoc stipulatu majestate aliqua fœderatis jus dicentes, inter fœderatos jus patientes jubendo, vetando, puniendo, restituendo, intercedendo pro aliis, excellere; quia hoc cognoscendi jus de rebus socii, sociiive subditos nullum est, sed tantum quatenus in futurum vel præsens quæstiones inter fœderatos diversos exoriri possent, vel etiamnum oboriuntur, ut ista juris

a Anno
1533.

Nnn 3 æqua-

æqualis communione, pro ipsius fœderis tabulis, & non ultra, tanquam arbitrio boni viri componantur. Quamobrem Scipio cum Romæ à Carthaginiensium quibusdam Annibal accusaretur, dixit: *Non oportere se Patres Conscriptos Reipubl: Carthaginiensium interponere*. Consonum Socratis responsione egregia, dum distinguendo inquit, *Societatem à Civitate differre, quod sociis curæ sit, ne injuria in ipsos committatur*. Et ideò cum Herodes quædam adversus liberos ad Augustum sua sponte transferret, dixerunt liberi: *Poterat de nobis supplicium sumere, tuo jure, tum qua Pater, tum qua Rex*.

6
 Actione etiam in alieno territorio mota jurisdictionis fundata dicitur: *Nam si agant*, inquit Ulpianus, *compelluntur se adversus omnes defendere*^a. Et Paulus Jurisconsultus, *Qui non cogitur in alieno loco judicium pati, si ipse ibi agat, cogitur excipere actiones, & ad eundem judicem mitti*^b. Quod tamen de omni actione mota intelligendum nō est, veluti, si injuriā suam, furtum vel damnum suum quis persequatur: Alioquin, ut & Julianus eleganter ait^c: *Aut impunè contumelijs & damnis adficiuntur, aut erit in potestate cujusq; pulsando eos, subicere ipsos jurisdictioni, dum se vindicant*. Igitur ut ex actione mota quis se alterius jurisdictioni subiciat, oportet eam ex motu proprio, non ex damno, injuria, rapina, alteri illato, institutam fuisse.

Porro

^a L. 2. §. 5.
 vers. sed &
 si ff. de jud.

^b L. 22.
 ff. eod.

^c D. §. 5.
 vers. sed
 & ff.

- 7 Porro & hæc potestas fœderatorum extra se, salva Regum Populorumve Majestate, Libertate tam communione poenarum, quam juris & beneficiorum mutua observatione constat, dum commissio, puta delinquendo in territorio fœderati, quasi contractu per delictum, ratione territori in quo reperiuntur, fœderis lege præcisa domum revocandi libertate, gentium jure, in alterius injuriam quidquam egisse probantur. Nam cum civitates libere variæ sint, diversis limitibus distinctæ, jure proprio in cives suos utentes, de jure gentium necessario requisitum fuit, extra rationem juris civilis, quandoque cives alterius jurisdictionis puniri, quandoque exterorum petitionibus puniendos transmitti. Quæ ut ad paragraphum nostrum finalem applicentur, accuratius repetere libet, quatenus exteri citra prorogationem, stipulatum, actionem motam adversus externos committant, & ex commissio puniantur. Verbum hoc fiunt quid fieri solitum sit nos docet, inquit JCtus, *Fiunt apud nos rei. Apud nos*, hoc est Romanos, qui magna tunc temporis auctoritate, dignitate præditi, à multis tutores potestatum minorum recepti, alijs ex consensu, ex voluntate jus dicebant, sed num citra hunc consensum vel quasi id justè fieri possit hic quæritur. Et in civili conversatione, ubi judices causis decidendis con-
- con-

constituti sunt, invaluit, neminem sibi jus dicere, facereve posse. Magistratui ac sublimiori potestati id competere, quibus animę inferiores omnes subiectę sunt. Et inquit Imp: Honor. & Theodos. Idcirco judiciorum vigor jurisque publici tutela in medio constituta, ne quisquam sibi ipsi permittere valeat propriam ultionem^a. Cum impetu atque arbitrio suo quemq; judicium, de injurijs illatis exercere, legibus & consuetudinibus populorum absonum sit. Quare Tertullianus rectę, *Injurie compensatio non solum juri ini-*
mica sed paci. Est enim lex, forum, judex, nisi quem jure
vindicari pudet. Et Rex Theodoricus^b: *Hinc est quod*
legum, reperta est Sacra reverentia, ut nihil manu, nihil
proprio ageretur impulsu. Atque hoc quoad civitatem ipsam, in qua civibus ordinario sive extraordinario judicio jus dicitur, à Deo eum in finem ordinato, constituto. Cæterum si populus populum exterum læserit; homo qui civis non est, nec unquam fuit, alterum hominem non civem, vi, injuria, damno, affecerit, atque adeò nullius judicio, nisi solius Dei suppositus est, quo jure determinari ipforum controversiæ debeant, hic quæstionis aleam subit. Et pro antiqua libertate respondendum, duco, ut, ubi ex conventionem judices inter duos pluresve constituti non sunt, ex jure naturę repetitio læsionum proprio aliorumve auxilio, justę non mi-

nus

nus quam licite, jure, factove fiat. Jus enim naturæ ab omni injuria abhorrens, injustitiæ contrarium, læso jus in lædentem tribuit quovis modo repetendi, vindicandi ea quæ ipsi non jure ablata, debita non soluta sunt. Et hoc jure animalia irrationalia quoque uti certum est, dum cernimus sepositis animalibus fortioribus, quorum natura ferocior est, canem aggredi eum qui prædam ipsius ipsi auferre conabitur, Gallinam nidum tueri, appropinquantes juxta depellere, passerulum imbellem alis rostroque vindicare, quod contra naturalem æquitatem ipsi illatum est. Antiquam libertatem quod attinet, constat priscis temporibus, hominibus nondum in formam civitatis reductis, vel moribus quibusdam & consuetudinibus tantum conjunctis, ultores sibi proprios extitisse, insuper existimantes omnes socios pro ulciscenda injuria promptos esse debere. Ex qua fonte certamina singularia & qui in iis socii adducuntur, originem ducunt. Quam ultionem cum Romani judicio moderarentur, teste Vellejo Paterculo, ^a Germani in admirationem ducti, quod Romanæ jurisdictionis forma injurias justitia finiret, solita armis discerni, jure determinarentur. Atque etiamnum inter homines incerta sede extra formam Reipubl: huc illuc vagantes, dummodo judicem nullum agnoscunt,

O o o o

^a Lib. 2.

*b L. 3. ff. de
justit. &
jure.*

cunt, observatur ut quisque sibi proprius iudex existat, proprio arbitrio illatam injuriam per se, vel per alios separatim, conjunctim ulciscatur, quandoquidem jure naturæ hominem homini insidiare nefas est ^b. Homo suo jure sua exequi potest, ac hominē ab homine conservari, adjuvari, naturæ consentaneum est; quare & hanc vindictam Cicero definit: *Per quam vim atque contumeliam defendendo propulsamus, à nobis ac nostris qui nobis cari esse debent, & per quam peccata punimus*. Et dicitur ipsa ratio maleficum puniri posse, cum ex damno dato delictum oriatur, si qua malitia notabilior accesserit, & ex delicto jus ei qui damnum passus probatur, contra eum qui damnum intulit, damnive occasionem dedit; quasi contractu quodam sese altero obligasset. Et hinc poena, generali significatione, ex præscripto magnifici Viri D. Hugonis Grotij, nihil aliud esse dicitur, quam malum passionis, quod infligitur ob malum actionis. Malum illud appellans culpam omnem, sive in faciendo, sive in non faciendo, pugnans cum eo, quod aut homines communiter, aut pro ratione certæ qualitatis facere debent; quam si admiserint, sequitur obligationem ex ea naturaliter oriri, si damnum datum est, nempe ut id resarciatur, restituatur, si non civiliter saltem naturaliter quod prius iis injuria ablatum doce-

docetur. Sic manentibus prisci juris reliquiis ac vestigiis, & quidem in ipsa Hebræorum Republ: Fratres Simeon & Levi ab Sororis Dinæ violatam pudicitiam, Hemorem ac Sichem ejus filium, atque urbis cives universos interemerunt^a. Et inquit ^a *Genes. 34.* Moses, *hæc dicit D. Deus Israël: Ponat vir gladium super femur suum; ite & redite de porta usque ad portam, per medium castrorum & occidat unusquisque fratrem & amicum & proximum suum*^b. Atque alibi: *Si quisquam tibi dixerit, eamus, servias Diis alienis, quos ignoras tu. Non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miseriaris & occultes eum, sed statim interficies, sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur*^c. Sic ^c *Deut. 13. vers. 6. 7. 8. 9. & 10.* Moses ultionem privatam Israëlitis commisit, dicendo: *Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beel Phegor*^d. Et hac consuetudine observata ^d *Numer. 25. vers. 5. & seqq.* facile liquet, priscis temporibus, ac quidem in regno & populari regimine, ultiones proprias, tanquã juri naturæ consentaneas; sic satis familiares fuisse; nec dum apud alios populos penitus extirpatas esse. Cum & hinc Jugurtha penes Salustium, cum de insidiatore vitæ suæ quæreretur, efferat populum Romanum, *neque pro bono, neque pro recto facturum si ab jure gentium, id est ultione, se prohibuerit.* Exemplo sit Stephanus lapidibus obrutus^e. ^e *Actor. 7. vers. 27.* Conjuratio

*Actor. 23.
vers. 13.*

in Paulum^e, simileſve de ſæculo in ſæculum proſecutiones inſtitutæ. Et apud Moſchos damni illati repetitio, poſtquam judicem aliquoties læſus fruſtra adierit, nec ille quærelis mederi curaverit, etiamnum obtineat. Quin imò ipſo jure civili, deſiciente judice, quibuſdam caſibus propria cuique ultio permittitur^a. Quarum cauſas ac neceſſitates inveſtigare, mei hic inſtituti non eſt.

*b Tot. tit.
C. Quan-
do lic. unic.
ſine jud. ſe
vind.*

Firmata igitur ultione privata ejus qui nullius alterius juriſdictioni ſubeſt, nec in alium per ſe, ſed ex factò orto jus habet, non ſufficit læſum modo, ſed inſuper punientem, ei qui pœnam patietur, juſtitia ſuperiorem eſſe, factò quod effici debebat, non factò quod omittendum erat in cauſa ejus qui contrarium facere auſus fuerit. Idque ipſa quidem naturæ rationalis lege, qua is jure ſuperior exiſtit, qui alium probitate vitæ, illæſa exiſtimatione, antecellit. Inferior verò qui maleſicio ſe omnibus ſubjicit, ut perversa ratio, veræ rationi paret, quaſi eo ipſo ſe quovis alio pejorem fecerit, in ſubjectio- nis ſervitio conſtituerit, ex homine rationali, irra- tionalis factus ſit, orbata ratione beſtiarum inſtar, ſeſe homini juſto, rationali, tanquam ſuperiori juſtitia ſe ſubmiſerit. In quam rem David exclamat: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui ingreditur ſine macula & operatur juſtitiam. Qui loquitur veritatem*

in

in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum & opprobrium. Non accepit adversus proximos suos^a.

Psal. 15.

Qui rectè faciet, non qui dominatur erit Rex.

Et hinc delinquendo subiectus fit unusquisque ei, qui non deliquit. Ipso delicto quilibet præsumitur, tanquam tacitè contrahendo, alterius jurisdictioni se subjecisse, ut iustas impietatis suæ pœnas luat. Ipso delicto propria voluntate videtur se obligasse pœnæ, & ut Impp: Severus & Anthoninus Afclepiadi rescripserunt, *se pœnæ subjecisse^b*. A punientis verò parte, jus repetendi versatur quod ei debetur. Nam ut quis puniat, ac rectè puniat, jus debet habere ad puniendum, quod ei delictum præstat.

^b L. 39. ff. de iure Fisci. ci. l. ult. C. ad l. Iul. Majest.

Requiritur præterea ut puniens ipse non peccaverit, vel saltem adversus puniendum nihil commiserit. Et sic innocentes nocentes reprehendere posse, ac contra, vitiorum maculis aspersos in vitiosos peccatores nullum jus competere, verba christianissima commonstrant, *Qui vestrum sine peccato est primum lapidem mittat^b*. Et Seneca: *Non potest ullam^c auctoritatem habere sententia, ubi qui damnatus est, damnat.* Atque hinc est, quod sæpissimè jurisdictioni, sententiæque judicum à plebe reprehenduntur, spernuntur, quorum probatam fidem ex perversis eorum moribus non habent. Cæterum jus illud ani-

^c Iob. 8. T.

O o o o 3 mad-

madvertendi in maledicos & facinorosos admodum inhærere justis propè & bonis hominibus videtur, ut nisi vitiosos corrigant, adversus omnipotentis Dei legem fecisse existimentur, qua dicitur: *Frater tuus si malè egerit, solus eum reprehendas.* Quod si ab incepto non destiterit, adhibitis tui consortij viris eum denuò admonito. Et adhuc verbis tuis ac monitis si parere recuset, coram Ecclesia ipsum venire jubeto ^a. Et Lactantius ^b, *Jubet Deus ut manus nostras super minores semper habeamus, hoc est, ut peccantes eos assiduè verberibus corrigamus, ne amore inutili & indulgentia nimia educentur ad malum, & ad vitia nutriantur.* Plautus in Trinum:

^a Matth. c.

18. v. 15.

16. & 17.

^b Lib. 6.

Amicum castigare ob meritam noxiam

Immune est facinus, verum in etate utile.

Modo illud pro admissi qualitate cum modamine quadam intentetur, hoc est, recta intentione, absque nocendi cupiditate remota ulciscendi perversa crudelitate, placido ac placabili animo cuncta fiant, exploso dissentienti desiderio, dominandi libidine, & similibus minus rectæ intentionis excrementis, ne medicina fortè plusquam ipse morbus suis vitiis laboret.

Quod reliquum est, pro emendatione, non ob 14
sumendam vindictam, delinquentem læsus puniat.
Eoque puniens honestum atque utile propositum
habeat,

habeat, videlicet ut eum quem punit meliorem reddat. Explosa omni speculativa, seu vindicativa ultione, quæ propè mater injustitiæ atque iniquitatis est, nec à contumelia, nisi ordine distat, & ipsa injuria pejor est; quoniam illata injuria tantum legem impetu violat, vindicta verò omnem legis auctoritatem consulto spernit. Quamobrem à levibus solum ingeniis, impetum suum regere non valentibus, amplecti, ab hominibus fortioribus doctrinæ studiis imbutis, rectè aspernari consuevit. Audi Juvenalem ea de re differentem:

At vindicta bonum vita jucundius ipsa.

Nempè hoc indocti, quorum praeordia nullis

Interdum, aut levibus videas flagrantia causis:

Quantulacunque adeò est occasio, sufficit ira.

Chrysippus non dicet idem, nec mite Thaletis

Ingenium, dulcique Senex vicinus Hymetto,

Qui partem acceptæ se va inter vincla sicutæ

Accusatori nollet dare. Plurima felix

Paulatim vitia atque errores exiit omnes,

Prima docet rectum sapientia: Quippè minuti

Semper & infirmi est animi, exiguique voluptas

Ultio: continuo sic collige, quod vindicta

Nemo magis gaudet quam femina.

Quin imò, in vindicanda injuria se æqualem quis constituit ei, cui antè vindictam non facti justitia

in-

inæqualis, sive superior erat. Ac proinde per delicti æqualitatem, eum qui deliquit (ut proximè dixi) punire nemo potest, ne facilè vindicta, veneficorum instar, exitium pejus sortiatur, quam malum erat quo alium delinquens afficere conabatur. Ut igitur alium quis rectè puniat, ab hujusmodi agresti vindicationis injuria alienus esse debet, cum non conveniat humanitati, quidquam facere quod homini noceat, nisi bonum aliquod sibi proponat, quo melior alter evadat, vel efficiat ne in futurum damnum tale patiatur; ex quo & pœna dicitur mali retributio, quæ ad agentis utilitatem refertur, seculsa occasione ne in futurum nocere possit. Estque nec ea minima justitiæ pars ei in quem jus habes, injuriarum ac peccandi licentiam adimere. Et sic justa vindicatio etiam in privatis adinittitur, nec illicita est. Quod cum de dominis in servos, parentibus in liberos sperabatur, Gentium jura illibata vitæ & necis olim potestatem, nunc modicam tantum coërcitionem his concesserunt, cum ex constitutione D. Hadriani personis sublimioribus interfit, ne auxilium contra sævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam denegetur iis, qui justè deprecantur. ^a

^a § Fin. Instit. de his qui sui vel alien. jur.

Atque hæc de naturali jurisdictioni præcellentia dixisse sufficiat, ex qua, argumento nunc ad causas publi-

publicas ducto, nempe Reges, Populos, ceterosve alterius potestati nos subiectos, certo statuendum delicto reos etiam ex civitatibus foederatis fieri, & in eos damnatos animadverti. Nam in his ad sumendam ultionem ab eo, iisve, qui peccarunt, sufficit, ut sublimi potestate insignitus, jure suo pati vim, damnum, injuriam non teneatur, & quatenus majestate decoratus, ipse ei qui peccavit, subditus non sit. *Sic recordatus Iudas est malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum, & in scandalum insidiantes ei in via, & conclusi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus qui in ijs erant*^a. Sic Augustus urbium quasdam foederatas, sed ad exitium licentia praecipites, libertate privavit^b. Nec est quod hoc exercitium ex jure civili, vires acquisivisse ququam praesumat, sed potius ex jure naturali, diuturnis utentium moribus jure Gentium confirmato. Et velut antè Civitates institutas hoc jus invaluit, atque etiamnum viget quibus in locis homines degunt, sic proculdubio, apud omnes gentes obtinet, qui Monarchicè, Aristocraticè, Democraticè, mixtè, inque modum familiae reguntur, vel etiamnum dissolutè vivunt.

^a 1. Mach.
cap. 5. v. 4.
& 5.
^b Sueton. in
August.

16 Non tamen omnia delicta indistinctè armis vindicanda sunt: Nam oportet ea quæ minora sunt &

P p p p

vul-

vulgaria, dissimulari, non vindicari, ne quæ ad poenam exigendam bella suscipiuntur, suspecta injustitiæ fiant. Quæ autem atrocissima simul & manifestissima scelera sunt, læsi juris exercitio persequuntur, dum ex ipso maleficio eo processum, ut aut certum malum sequutum jam sit, aut nisi impeditum fuisset, fœderato aut extero alio quolibet, injuria dolo malo evenisset, explosa eorum sententia qui voluntatem simplicem in his quoque puniri atrociter voluerunt, quia non omne delictum poenæ locum facit, & dum voluntatem retentam ad actum, vel actionem actui proximam quis nondum produxit, antè ipsum actum liberè poenitere potuit, ac per consequentiam propositi tædio, à poena liberari.

Est & in ipso maleficio distinguendum, num 17
præter, contra, supra fœdus, contra fœderatos, privatè, publicè, ex patientia, ex receptione, in, vel extra territorium delictum perpetratum sit, priusquam rei damnari, & ex damnatione præcedenti in eos animadverti possit.

Et præter fœdus deliquisse dicuntur hi, qui cum 18
nullius amicitiam susceperunt, alium tamen læserunt; vel dum fœderati sunt, id fecerunt quod juri bonæ fidei, naturæ, Gentium, Divino contrarium est, licet de eo in fœdere nihil expressum sit. Et in his

his tenendum, quod quoties ex delicto exterus non
foederatus puniri possit, etiam foederatum ex eodem
delicto rectè puniri, cum in hoc exercitio poena in-
fligenda, non pactum foedus, sed ipsum delictum
pro objecto habeat, per quod non minus rei fiunt ex
Civitatibus foederatis, quam qui nullo jure nobis
juncti sunt. Idque ne detrimenti quidquam Res-
publ: ex nociva clementia capiat, in quam rem Ta-
citus: *Consuleret Civitati justa ultione.* Quod tam de
auctoritate & dignitate læsa, quam offensa alterius
populi libertate, sive alio jure læso, intelligendum
est, sive privatè, sive publicè, ex patientia, ex re-
ceptione, scelus commissum sit. Nam eos qui pri-
vatè præter, vel contra foedus commiserunt, ex de-
licto suo reos alterius populi fieri, modo eundem
populum, vel Cives eorum damno vel injuria affe-
cerint, ex eo constat, quod rex aut populus eum qui
socium vel exterum quendam verbis aut facto gra-
viter nocuit, aut punire, aut ei cui damnum injuria
datum est, dedere puniendum tenetur. Exemplum
magis probabile, quam justum in Nicanore est.
Qui cum ad maximum & sanctissimum templum
venisset, *Sacerdotibus solitas hostias efferentibus iussit, sibi
tradi virum; quibus cum juramento dicentibus nescire se
ubi esset, qui quarebatur; extendens manum ad templum,
juravit; dicens: Nisi Iudam mihi vinctum tradideritis,*

P p p p 2

illud

illud Dei Planum in planitiem deducam & altare effo-
 2. Machab. diam, & templum hoc Baccho patri consecrabo. Et hoc 20
 cap. 14.
 v. 31. 32.
 & 33. nisi regnum, populus, civitas ex facto singulorum,
 civisque sui ex privata injuria alteri populo illata,
 teneri velit. Quod rati habitione publica privati
 delicti accidit. Sic scelus Paridis, injustè rapientis
 alterius conjugem, & hospitii jura violentis, in cau-
 sa fuit, quod Priami regnum deleteretur. Cum acce-
 dente publica Procerum facti approbatione, animi
 Græcorum incenderentur ad vindictam. Quippè
 cum Menelaus raptam conjugem sine armis reci-
 pere non valebat, oriebatur hac occasione bellum
 diuturnum inter Græcos & Trojanos, non Trojanis
 tantum, verum aliis quoq; populis Asiæ & Europæ.
 Quod & juris gentium.

Nec solos tangit Atridas

Iste dolor, solisque licet rapere arma Mycenis.

Alioquin verò indignum majestate foret, ex in- 21
 juria unius, populum universum, illatam injuriam
 omnino detestantem, damna pati; Ex privata causa
 publicum commodum in discrimen trahi, cui ni-
 hil vitiosi inhæret. Sic & iram Dei Israëlitarum timen-
 tes, Benjamitis inquirunt: *Tradite Homines de Habaa,*
 6 Judic. 20. *qui hoc flagitium perpetrarunt, & moriantur, & aufera-*
 v. 13. *tur malum ab Israël^b.* Et cum Seba, levasset manum
 contra regem David, ait Joab: *Tradite illum solum*
 &

Et recedemus à Civitate. Et ait Mulier ad Ioab: Ecce caput ejus mittetur ad te per murum. Ingressa est ergo ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: qui abscissum caput Sebæ projecerunt ad Ioab. Et ille cecinit tuba, & recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernaculo suo ^a. Et sic pro Magnetibus apud T. Quintium, per Legatos qui aderant, flendo ex postulatum, dictumve, ait Livius ^b: Ne unius amentiam Civitati assignarent, suo quemque periculo furere. Ac Rhodij, concinnè Senatui indicarunt: Nullam esse Civitatem, quæ non improbos Cives aliquando, & imperitam multitudinem semper habeat. Quibus omnibus cum antè delictum iudices adesse non possint, ne quidquam mali adversus externos fiat, iniquum esset, ex delicto nocentium, innocentes puniri, cum nec dominus ex delicto servi sui teneatur, sed servus si ei dominus directè vel indirectè non præceperit, ipse sua voluntate scelus admiserit, ex Sabini sententia noxali iudicio non dominum, sed seipsum submittat ^c. Cum delicta suos tantum teneant auctores.

^a 2. Sam. c.
20. v. 21.
& 22.

^b Lib. 64.

^c I. furtum
7. §. quod
fi. 5. ff. de
arb. furt.
Cesar.

22 Publicè autem qui committunt, hoc est, si rex vel populus fœderatus jura conventi fœderis transfilerit, sive etiam præter fœdus, vel non fœderatus in divina, humanaque Gentium, naturalia jura atrociter, idque in contemptum divinæ Majestatis, in contumeliam alterius populi deliquerit,

Pppp 3 æquè

æquè dicendum vindicandi jus, secundum ea quæ ritè præponerentur, læso competere, donec illata injuria calumniæ tédio, revocatione debita, conventionem per arbitros, vel proprio exercitio in lædentes, componatur, refarciatur.

De contumelia divinæ majestati illata nihil re- 23
peto, quia *ejus spreta religio*, secundum Imp. Alex-
andrum^a *Satis Deum ultorem habet*, qui ut cordibus
^{a L. 2. C. de reb. cred.} potentiorum præsidet, Reges in nominis sui hono-
rem erigit, eadem facilitate ex idololatria factos
reos, deprimit. Sic adversus Salomonem ad Idola
deficientē, Deus multos hostes excitavit, regnum-
^{b I. Reg. c. 11.} que ejus in partes divisit^b. Achia, excidium do-
mus Jeroboam, ex filii ejus mortem prædixit, quod
Deos alienos conflatile fecisset, ut Deum ad ira-
^{c I. Reg. c. 14. vers. 9.} cundiam provocaret^c: *Deus concitatus super gentem
suam propter arreptam religionem pravam, præcepit regibus
Chaldaeorum, ut occiderent juvenes eorum, Semibus, Vir-
ginibus, Adolescentibus, nullis exceptis, omniaque Domini
vasa sacra, regales Apothecas in Babyloniam referrent d.*
^{d 3. Esdræ, c. 1. v. 52. 53. 54. 55. & 26.} In Majestatem humanam, & humanę majestatis 24
subjectos qui publico nomine commiserere, ex com-
misso ad refarciendam injuriam impelli, vel manu
forti, ita vocamus, de his ultionem sumi, præter al-
legatas superius rationes, innumera nobis exempla
passim suppeditantur. Nam quibus propria marte
ab

ab injuriis alteri inferendis desistere animus non est, nec restituere quod injustè extero illatum, ablatumve deprehenditur, omni jure convenit per alias ad officium suum cogantur, factive ignominiosi pœnas patiantur. Sic locutus Dominus ad Moſen: *Hostes vos sentiant Medianitæ, & percutite eos, quia illi hostiliter egerunt contra vos, & decipere insidiis, per idolum Phogor^a.* Cum cuivis etiam ad quos publica hæc res pertinere minimè videtur, de jure divino, gentium; naturali interſit, ne delicta adversus libertatem, libertatifve publicę dependentiam commiſſa, maneant impunita, ne peccandi impunitas ſcleris incentivum pariat. In quam opinionem, ſapientiæ publicæ ſummi antiſtitis illuſtr: Viri H. Grotii verba ſunt, ubi inquit; *Sciendum quoque eſt Reges & qui par regibus jus obtinent jus habere pœnas poſcendi, non tantum ob injurias in ſe aut ſubditos ſuos commiſſas, ſed & ob eas quę ipſos peculiariter non tangunt, ſed in quibuſdam perſonis jus naturæ, aut gentium immaniter violent. Nam libertas humane ſocietati per pœnas conſulendi, quæ initio penes ſingulos fuerat, Civitatibus ac judiciis inſtitutis penes ſummas poteſtates reſedit, non proprie qua aliis imperant, ſed qua nemini parent. Nam ſubjectio aliis jus abſtulit^b.* Adeo etiam ut honeſtius ferè ſit, damna aliena, quam propria incommoda vindicare, quod in rebus noſtris plerumque animo

^a Num. 25.
v. 17. & 18.

^b Lib. 2.
cap. 20. n.
40. in pr.
de jure bel-
li.

animo seducamur. In exteriorum causis restituendi magis, quam concupiscendi desiderio teneri videamur. Unde generaliter quoties pro defensione injurię propositæ, exactione ejus quod nostrum, sociorumve nostrorum est, vel quod nobis illisve debetur, vel ex pœna præstanda quidquam petitur, bello justo locus videatur, modo res tanti sit, ut ex atroci injuria, damno gravi, jure gentium digna bello causa habeatur.

Verum enim verò licet communiter sic obtineat, ut à summa potestate sæpius in subditos culpa transeat, eosve ex culpa Magistratuum pœna maneat: Et

Quidquid delirant Reges plectuntur Achivi;

Tamen illud intelligendum, si populus civesque factò non factò, expressè, tacitè consenserint exemplo quod proximè dixi, Principem Populumve ex delicto privati non puniri, nisi consentiendo, re, factò, consilio, opera alteri noxia illata sit. Et sic Græcis incumbibat Agamemnonem cogere ut sacerdotis filiam redderet. Trojanis Priamo legem imponere, ut raptam Helenam restitueret. Multò minus, ut pœnæ subjecti jure fiant, qui contrariam fovendo opinionem in aliorum sententiam non ex consilii libertate, sed suffragii violentia, tanquam multitudine plurium opinionum victi, acquiescere

re

re coacti fuere. Cæterum tamen si Rex , tanquam indistinctum populi caput, graviter peccet , etiam subiectos suos, hoc est , quorum regimen in se pleno jure recepit , pœnæ obnoxios reddere, Davidis peccatum commonstrat. Quæ vindictio licet vera non minus, quam justissima fuerit , ob perversam nostram naturam, Deo tamen sola, competit, divinæ majestati tantum reservatur ; quandoquidem humana imbecillitas hanc ultionem in justitiæ suæ puncto comprehendere vix potest, vel si eam comprehendere videatur ob animi inconstantiam, ac perversæ naturæ vitium , justè eam exercere minimè valet . Quocirca consultius ab ejusmodi vindicta omnibus & singulis , ac præsertim nobis Christianis abstinendum , ne condemnando alios, nosmetipsos acriori pœnæ subjiciamus.

- 26 Ad publicum delictum porrò & patientia, & receptio referuntur. Patientiam hic non intelligo, qua quis ea quæ ipsi molesta sunt æquo animo fert, sed eam qua quis se in culpa constituit , dum scit delinqui, nec tamen prohibet, cum prohibere possit, ac teneatur, ut Cicero in Pisonem : *Neque verò multum interest, præsertim in Consule, utrum ipse perniciosus legibus, improbis concionibus rempubl: vexet, an alios vexare patiatur.* In quibus tria potissimum notanda sunt; Scientiam nempè , potestatem prohibendi,

Q q q q

&

& dum potestate ea præditus, non prohibuerit. Nam scientia si non adfuerit, prohiberi nihil potuit, si autem sciverit, nec prohibere potuit, itidem culpa caret^a. Sed si sciverit, nec delinquenti impedimento fuerit, ne ea faceret, cum impedire potuisset ne faceretur, communi Doctorum sententia legibus apertissimis vallata, creditur, cum ipso delinquente peccasse, quandoquidē ei non prohibendo vires audacię subministrasse, consensum suo silentio adhibuisse videtur. Et quod verius est, eo actui sese non opposuisse, cui se opponere per necessitatem debuerat. Quod adeo certum, ut ex ipsa non prohibitione, cum prohibere potueris, ipsa scientia probetur. Quippē inquit Paulus in hac nostra quæstione: *Rectius itaque dicitur, scientiam ejus accipiendam qui prohibere potuit, & hoc in toto Edicto accipiendum est, de scientiæ verbo*^b. Cujus etiam Edicti verba confirmatoria sunt. *Si servus sciente domino occidit, in solidum Dominum obligat, ipse enim videtur Dominus occidisse*^c. Et Imp. noster cum patre suo sic constituit, *in eo qui cum possit abducere prostitutam ancillam pecunia accepta, manus injectionem vendidit, ut libera esset, nihil enim interesse, ipse abducas & prostituas, an patiaris prostitutam esse pretio accepto, cum possis eximere*^d, sic ut passim patientia pro scientia sumatur, ut qui prohibere potuit, teneatur, si non fecerit^e. Modo is qui fecit

^a L. 50. ff. de reg. jur. l. 109. ff. cod.

^b L. 4. ff. de noxal. act.

^c L. 2. ff. cod.

^d L. 7. ff. qui sine manumiss.

^e L. 45. in pr. ff. ad L. Aquil.

fecit in potestate sit ejus qui prohibere potuit: nam si ejus imperio subjectus non sit, indebitè reatus non prohibitionis ei infligitur. Et sic pater ex delicto filij quem in potestate non habet, non tenetur. Inquit enim Edictum: *Cui de ea re statuendi potestas fuit*^a. Et leges: *Quem, quamve in potestate habet*^b. Quod & de summis potestatibus sic collige, nempe eos, non nisi pari ratione ex facto subditorum suorum teneri.

^a L. 1. ff. his qui notant infam.
^b L. 13. §. 1. l. 19. ff. eod.

- 27 Receptio verò ea est, qua quis delinquentem transfugam ex aliena Civitate, in suo territorio recepit, de qua constat; Neminem pœnam, delinquenti infligendam, impedire debere. Civitatem omnem in qua nocens degit, aut delinquentem punire, aut permittere arbitrio interpellantis debere, cum secundum eximium H. Grotium, *non conveniat ut Civitas altera armata intra fines suos pœnæ expetendæ nomine intrat, neque id expediat*. Quod si tamen hæc deditio negata fuerit, ex sententia Quintiliani, *Proximi transfugis existimantur à quibus transfugæ recipiuntur*. Quin imò Fabritius quondam magna virtutis specie Pirrhum, qui armis vinci non poterat, superavit, prodens ei medicum vitæ ejus insidiantem. Et hi si non dedantur, inter fœderatos violatum fœdus videtur. Inter non fœderatos injustitiæ ultio extimescenda. Caterum inquit idem

Qqqq 2

Gro-

^a L. 1. C.
ubi de cri-
min.

^b L. 1. ff.
de offic.
presurb. l.

3. ff. de
offic. Pres.

Afric. l. 1.

ff. de offi.

Proconf.

Gail. de P.

c. 16. n.

28.

^c L. 2. C.

ubi Senat.

vel Clariss.

^d L. 2. C. de

jurisd. om.

jul. l. 1. &

Auth. qua

in Provin-

cia. C. ubi

de Crimin.

ag. oport.

c. ut ani-

mam de

constit. l. 6.

^e Auth. sta-

tuimus post

l. 33. C. de

Episc.

^f Gail. de

arrest. c. 4.

n. 7.

Grotius: Hoc jus deposcendi ad pœnas, eos qui extra ter-
ritorium profugerunt, moribus Europæis circa ea demum
crimina exerceri quæ ad statum publicum pertinent, aut quæ
eximiam habent facinoris atrocitatem. Minora verò mu-
tuis dissimulationibus remittuntur; nisi adjectis fœderi le-
gibus propius quiddam inter fœderatos convenierit.

Occasione scientiæ, receptusve, & illud occur- 28
rit, an delictum in, vel extra territorium perpetra-
tum sit? Et quoad delictum extra proprium terri-
torium commissum, jure Justiniano receptum,
unumquemq; ex delicto subijci jurisdictioni ejus
in qua deliquit^a. Quia quilibet extra territorium
instar subditi censetur, privati loco, quoad jurisdic-
tionem, habetur^b. Quibus excellentissima Imp:
Constantini verba quadrant: *Intra Provinciam in qua*
facinus perpetratum est, is qui perpetravit publicis legibus
subjugetur, nec fori præscriptione utatur, quando quidem
omnem honorem & prærogativam reatus excludit^c. Et
ubi reus domicilium habet, vel tempore contrac-
tus per delictum habuit, licet hoc postea transtule-
rit, in loco delicti tantum eum convenire oportet^d.
Et sic excepta sola persona ecclesiastica in Romano
Imperio^e (quia Ecclesiasticum imperium universa-
le est) socius socium in jurisdictione ex delicto pu-
nit^f. Legati ex delictis, in legatione commissis, co-
guntur judicium Romæ pati, sive ipsi admiserint,
sive

sive servi eorum^a. Nec non exempli statuendi causa, Dux remittitur puniendus ad Provinciam, quam perversa in subditos voluntate malitiosè nudavit^b ut unius pœna metus, & satisfactio sit multorum, qui istius criminis cognitionem habuerunt.

29 His præmissis, videndum porrò num privatus delinquendo extra territorium, reus etiam fiat ejus Civitatis, cui damnum illatum esse probabitur. Et distinguendum, an crimen in rempubl: an in privatam externi regni personam, commissum sit. Ita tamen ut enormè & dignum quid, legum vindice reperiat, cum minimis moveri potestates sublimiores, tanquam corpora majora & graviora non solent, nec, ut in proverbio est, Aquila Muscam capiat: In externam rempubl: enim, ut superius dixi, si à privato peccetur, per ordinarios tramites deditio, aut pœna exigi consuevit. In privatum alterius territorii, si peregrinus quidquam admiserit, non dubitem eum à reatu non excludi, ejus jurisdictionis, cui subjectus erat is, in quem delictum perpetratum est, sic ut etiam ibidem puniri possit; quia ratio Civium constans & immota nunquam patitur injuriam civi suo illatam inultam per se, aliove relinqui: cum & in his pœnæ, aut deditio- ni locus sit; Et dum locum pœnæ, deditio- nisve esse constat, illud eruitur, si extra territorium de-

^a L. 24. §. 1.
ff. de jud.

^b L. 1. ff.
ad l. jul. re-
petund. l.
Divi Fra-
tres 27. in
fin. ff. de
penis.

Qqqq 3 liciti,

a Per Ma-
 th. de Af-
 flictis, super
 lib. 3. feud.
 v. nota se-
 cundo n. 8.
 & 9.
b P. l. 3. ff.
 de officiis
 presid. l. 7.
 §. 3. ff. de
 interd. &
 releg.

licti, in territorio ejus, cui per necem civis, dam-
 num illatum est, delinquens reperiatur, ibidem
 rectè conveniri possit. Quod & de cive, qui extra
 patriam suam homicidium commisit ^a sic observa;
 Nempè illum in regno justè puniri, de delicto extra
 regnum commisso, quia retinuit jurisdictionem in
 subditos suos; ^b certa regula, uniuscujusque jurisdic-
 tionem, vel ex eo quod nocuit alter, vel nocitum
 alteri est, plenè fundatam esse neque ulterius ex-
 tendi, minimè ut jure Justiniano, quæ apud hos-
 tes Romanorum acciderint, vel exteri inter se com-
 miserint, ad Romanos pertinuerit. Cujus cau-
 sæ patrociniū cum aliquando pro antiqua juris
 religione suscepissem, memini ratione legis divi-
 næ, qua Christiani omnes subjecti sumus, ac cujus
 tenore percussores omnes gladio feriri jubentur, de-
 licta corpus, ut umbram sequuntur, hanc quæstionē
 à Curia Provinciali Hollandiæ, in dubium prolata,
 & deficientibus postmodum petitionibus, tunc in-
 decisam permanisse. Certi tamē juris pro contraria
 opinione, hæc apud Romanos fuisse videntur, ut
 dum limites territorijs constitutæ sunt, intra pro-
 vinciam & provinciæ suæ subditos quis tantum jus
 dicat, aliorum negotijs sese non immisceat, ne ci-
 vitatum, subditorumve jura conturbarentur. Sic
 Paulus civis Romanus non alibi quam Romæ justi-
 fican-

ficandus^a, Christus ipse Pilato^b (ut cognovit quod de potestate Herodis esset) Herodi remittendus erat. Unde & facti sunt, inquit Evangelista, *Amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem*^c. Et continuo etiam DD. responderunt, ac precipue Bartholus^d, quando delictum constat esse commissum extra territorium judicis, quod judex potest de ipso cognoscere, vel se intromittere; cum justa exceptione à judicio removeatur. Ac in quaestione qua quaeritur an reus exceptionem incompetentiae allegans, eo fundamento quod delictum in alieno territorio perpetratum est, absolvi debeat, Julius Clarus consuluit, inquirendum prius judici, an ille locus in quo delictum commissum fuisse dicitur, sit de sua jurisdictione. Quam opinionem etiam communem esse testatur^e, ea ratione, quod de jure delinquentes ibi puniendi sunt, ubi deliquisse convincuntur^f, ut etiam secundum Papinianum: *Alterius Provinciae reus apud eos accusatur, & damnatur, apud quos crimen contractum ostenditur; quod etiam in militibus observandum esse, optimi Principes generaliter rescripserunt*^g. Et si delictum in dubio territorio perpetratum sit, Bartholus, auctoritate nixus Innocentij, inquit, ei coërcitionem criminis competere, qui prius ejus notionem legalem habuit^h. Quanquam majori tunc fundamento

^a *Actor. c. 25. v. 9. & seqq.*

^b *Luce, c. 23. v.*

^c *d. c. 23. v. 12.*

^d *Ad L. 1. §. cum urbem, n. 6. & 7. ff. de offic. pref. urb.*

^e *Lib. 5. §. fin. Pract. crimin. q. 38. n. 12. f. L. 7. §. 4. ff. de accus.*

^g *L. fin. ff. eod.*

^h *Adl. 1. §. cum urbem n. 7.*

age-

ageretur ratione domicilij, vel originis. Sed ne delicta maneant impunita, prior sententia, tanquam poenę magis conducens, jure preventionis, invaluit. Alij adhuc inter civitatem fœderatam, & non fœderatam distinguunt; quasi rei criminis in territorio fœderati commissi, apud fœderatos, penes quos delictum perpetratum non est, puniri possint, fundamendo ejus quod dicitur, in paragrapho nostro finali. *Et sunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis.* Quod tamen ex jure Romano, Julio Claro, Guidoni Papæ, & Bocero displicuit, cum deliquentem in una civitate, in altera civitate sibi fœderata puniri regulariter non posse, hi consuluerint^a, & legi nostrę refragatur, ubi cum dicitur, ex civitatibus fœderatis apud nos reos fieri, intelligitur ipso facto in territorio ubi commisit; non verò si alibi deliquerit, quia judex ille apud quem nocitum est, istius criminis solus legitimus vindex existit: nisi subditum suum, vel qui subditum occidit, quis puniat. Nec fœderatus eo quod fœderatus est, nocentem punire potest, dum læsio ad ipsum non pertinet; quod clarius adhuc redditur, cum ait Jurisconsultus *Et in eos damnatos animadvertimus*, tanquam de jure civili Romanorum fœderatus animadvertere non possit in eum qui in territorio fœderati deliquit, priusquam à fœderato, apud quem delictum per-

pe-

^a *Tit. Clar.
d. lib. 5. §.
fin. pract.
crimin. q.
38. n. 10.*

petratum est, delinquens damnatus sit, & antè damnationem, illudendi judicij causa, sibi fuga consuluerit, quo casu favore justitię saluberrimum, quin imò pro rei judicatę auctoritate necessarium, citra læsionem alterius civitatis, eum puniri, puniendumve tradi, qui ex convicto crimine, publico & legitimo judicio pœnæ publicę addictus est. Atque hoc de privatis, præter fœdus extra territorium proprium delinquentibus.

30 Ceterum si & contra fœdus quidquam extra territorium (ut fieri plerumque consuevit) publicè committatur, fœderis violati reos eos fieri, eorum qui læsi sunt, indubitati juris est; cum hac prærogativa omnes potestates supremæ emineant, ut injuriam ferre non teneantur, injustitię arcendę causa à Deo ordinati sint. Et contra fœdus facit, qui dum inter se populi conveniunt, ut hoc vel illud inter eos observetur, id conatur, quod eorum sponfioni directè contrarium est, & dum lex conventa vetat quidquam fieri, vel non fieri, spreta ejus necessitate, ea facit, quæ inter se vetita sunt^a; qui & tunc fœdifragi appellantur, ac præter punitionem à Deo expectandam, ut fœdifragi sæpius puniuntur^b. Ipso actu pœnæ se subjiciunt eorum, contra quos commisere, dum omnibus populis liberis, ut memoravi, ac præsertim fœderatis, jus est expiandi per

^a Arg. l. 103 ff. de R. I.

^b Warem. ab Erenb. medit. pro fœder. lib. I. cap. 2. n. 127.

R r r r

pœ-

pœnam, quæ contra fidem datam commissæ sunt. Punitio ex violato fœdere ad servandum in posterum fœdus inserviens, natura cuius, paribus vel similibus vitijs non laborantibus, libera sit, ut fœderatos nempe adigat ad fœderis conservationem, delinquentes contra fœdus puniant pro jure fœderis, & servanda æqualitate; ne in futurum quid tale patiantur ab alijs. Ne prætermissa animadversio contemptum pariat, neglecta coercitio auctoritatē dignitatemve ejus levet. Et hoc sive par, sive impar fœdere quisquam sit, cum fœderato indistinctè jure majestatis propriæ, pro conservando fœdere, jus competat pariter fœderatum cogendi ad fœderis implementum, tam exercitio conservationis, quam executione pœnæ, in & ad ipsam conservationem conducentis. Maximè cum perversa fœderis violatio ad minuendam tollendamve societatem pertineat, & ejusmodi peccata, quæ directè contra fidem publicam committuntur, puniri debeant, ut suadent ipsa ratio, & ratione humanæ societatis necessitas.

Non tamen omnes contra fœdus egisse dicendi sunt, qui leges fœderi præscriptas ad unguem vel litteram, ut ajunt, non observant, quandoquidem contra fœdus non facit, qui plus facit quam inter fœderatos convenerat, sed qui minus^a, cum hæc pro-

^a *Arg. l. 22
ff. de verb.
sign.*

promissa in gratiam ejus cui oneri futura sunt, adjecta existimantur, sicuti in stipulationibus promissoris gratia tempus adjicitur ^a, cui liberum eam beneficio suo augere. Præterea & magna differentia existit in ijs quæ contra fœderis legem, vel in fraudem fœderis facta fuisse dicuntur. Ut prudenter inquit Ulpianus ^b: *Fraus legi fit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit; Et quod distat* ^b *ῥητόν ἂν τὸ δίκαιον, id est, Verbum ab intellectu, hoc distat fraus ab eo, quod contra legem fit.* Sic ut secundum Paulum ^c *Ἰσχυρὸν*, directè contra fœderis legem faciat, qui id facit, quod lex prohibet. In fraudem vero qui salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit ^c. Ex quibus id quod contra fœdus fit, quandoque excusationem meretur puta, ut contra fœdus facere, quis quodammodo coactus sit: quia necessitas in humanis negotijs veniæ aliquid adferre solet, in quam rem Polybius ^d Acarnanas excusat, quod imminentis periculi respectu, fœderis cum Græcis in Ætolos initi leges, non implessent.

32 Restat ut de facto examinetur, quisnam supra fœdus commisisse dicatur. Et supra fœdus committere est, quod vulgò dicitur; intra terminos suæ potestatis sese non continere, limites propriæ jurisdictionis, jubendo, imperando, vetando excedere: ut in jure est, Si *supra jurisdictionem suam ve-*

*a L. fin. ff.
de jurisdi.*

*b L. assump-
tio ff. ad
municip.*

c ibi Bart.

e Gail. 2.

obs. 36.

d Iob. Fab.

in Auth.

Qua in

provincia.

C. ubi de

crimin. agi

oport.

e Arg. auth.

causa quæ

C. de episc.

& Cleric.

f 1. Obs. 56

n. 7.

g Arg. l. 3.

§. 1. ff. de

acq. rer.

dom. l. 11.

C. de serv.

nov. 69. c.

4. in pr.

lit jus dicere,^a cum regulariter Magistratui, ut in alieno territorio jus dicere non licet, jus dicenti, fasces suos illicitos extra Provinciam dirigenti, impunè non paretur. Quibus ut pauca addamus, multorum opinio est, quod licet ratione contractus vel delicti regulariter quis possit conveniri in loco ubi contraxit, vel deliquit^b, id tamen intelligendum esse, si ibidem reperiatur, ubi deliquit, aut contraxit^c. Cum nec opiniones deficient, existimantium, privatum non rectè à foro suo declinare. Maximè si ex atrociori delicto interpellatus, jus revocandi domum adversario suo opposuisset, ad judicem ordinarium territorij, sive domicilii sui provocasset, petitiones æquas ipsi denegari non potuisse. Denegatæ autem si fuissent, judexque loci delicti, sententiam adversus eum, non obstante provocatione, decrevisset, nullius momenti eam sententiam fore, nec quidem eam de jure subsistere^d. Et supra fœdus ipso delicto privato graviore, commissum esse. Ex quo facile apparet, non ritè Apparitorem extra proprium territorium, cui infervit, quemquam suæ majestatis nomine citare, aut detinere posse, nisi ipse Apparitor vinculis mancipari, vel in carcerem conjici velit^e; sicut aliquando in Brabantia factum fuisse Gailius refert^f; nec fontes in alieno territorio capere^g, & si ceperit, illico

lico eos etiam de jure diimittere teneatur ^b. Imo ne
 supremi quidem Apparitores Principis qui Dux
 fœderis est, in particularibus inferiorum fœdere
 territorijs rectè exequentur, nisi sic fœdere conve-
 nerit, ex convento fœdere Apparitores speciali
 mandato adsint, & de commissione sua scripto do-
 cuerint ⁱ. Quo casu insuper populi quidam con-
 sensum, sive approbationem specialem in singulis
 causis sibi reservarunt, quod Gallico idiomate nos
Attache vocamus; ejus effectus, ut absque ejusmodi
 exhibitione ac documento, nulla sententia in terri-
 torio fœderatorum citra injuriã executioni manda-
 ri, aut exequi possit. Et si ausu temerario quisquam
 ejusmodi sententiam exequi conatus fuerit, execu-
 tio talis nullius momenti habeatur. Præterquam
 quod tales usurpationes odiosæ sunt, ad minuen-
 dam, tollendamve alterius majestatis jurisdictionis-
 ve dignitatem, auctoritatem, nec non auferendum
 jus, quod alteri competit, ad inventę videntur; cum
 exequendi extra territorium negotii alia media in-
 veniantur, Requisitionariæ nempe litteræ & Edictalis
 Citatio: Quarum requisitoriarum litterarum usus
 non solum in testibus alterius Provinciæ evocan-
 dis ^k, eorumve depositionibus transmittendis ^l,
 reis evocandis ^m consistit; Verum etiam à judice
 condemnante, judex condemnati, vel cujusvis ter-

^b *Jasen. ad
d. l. fin. ff.
de Jurisd.*

ⁱ *L. i. C. de
mandat.
princip l. 5
C. de jura-
Fisci.*

^k *L. 3. in
fin. ff. de
testib.
Mys. 3.
o. s. 40.*

^l *L. 7. ff.
quemadm.
testam.
aper.*

^m *L. 12. §.
fin. ff. de
accus.*

33

R r r r 3 ritorio

ritorio inhæreere condemnatus possit, rogetur, la-
 tam sententiam, ut exequatur^o, qua rogatione
 omissa, executionem quamlibet nullam esse de jure
 Doctores censent. Rogatione autem facta, eadem-
 que negata, omissa, vel neglecta, adversus judicem
 deficientem, aut ejus subditos, repressaliarum juri
 locum esse Jason & Zazius auctores sunt^p. Et in
 territoriis particularibus uno eodemque Præsidi
 subjectis, juxta Matheum de Afflictis^q, sic obtinet:
 Ut si judex, ubi commissum delictum est, scribat
 judici alterius Civitatis, ut reum exterum compre-
 hendat, & remittat, hoc teneatur facere sub pœna
 privationis officii^r, nisi speciali privilegio Cives
 jurisdictionis suæ exemptos esse ab hoc jure com-
 muni docuerint. Quod ad petitiones cujusdam Of-
 ficiarii à Prætore Amstelodamensi, ex consilio Se-
 natus urbis præpotentissimæ, sic rescriptum fuisse
 mihi constitit *s*. Cæterum tamen quid in casu re-
 pulsi agendum sit, multis dubium, atque Impera-
 toria decisione dignum, cum videretur, respondi
 Præsidem Provinciæ nostræ, tanquam communem
 Judicem, & generale jus, in cives atque incolas om-
 nes habentem, adeundem. Quod & fieri debere,
 si reus in aliena Provincia degat, illa Justiniani
 evincunt, ubi inquit: *Si compertum fuerit reum in alie-
 na Provincia degere, Præsidem ejus Provincia in qua delictum*
tum

*o Arg. l. 12.
 §. pen. l.
 15. ff. de
 reb. aut.
 jud. possid.*

*p Ad l. fin.
 ff. de jurisc.
 dict. & in
 l. 15. ff. de
 judic.*

*q Super lib.
 3. Feud. v.
 nota secun-
 do. n. 8. &*

*9.
 * L. 2.
 C. ubi de
 ration. ag.
 oport.*

*s Anno
 1644.
 Febr. 15.*

tum admitti contigerit scribere, debere ad judicem Provinciae ubi reus commoratur, ut reum comprehendat, & ad se transmittat puniendum^a, constituta itidem poenarum librarum auri, si eundem transmittere neglexerit, vel etiam si propter lucrum delinquentem non tradat, spoliatus cingulo in exilium mittatur. Et hoc in imperio Romano jam adaucto sic observatum, cum Praesides varii, ac judices diversi, uno eodemque Domino atque Imperatori inservirent. In cæteris verò per litteras requisitorias, sive rogatorias in atrocioribus delictis^b, ubi exemplo opus est^c, reorum transmissio ad locum delicti^d erat necessaria, cum alias puniri non posset per judicem loci delicti, nisi in districtu ipsius reperiretur, aut remitterentur^e. Nec remitti à judice domicilij, nisi ad id specialiter requisitus esset^f. Et hoc non nisi in judicijs ex delicto criminaliter institutis; quandoquidem in judicijs civiliter intentatis, quantumvis gravibus, nullus remissioni locus reperitur^g. Illud insuper addito, ut & in causa criminali, judex domicilij, indubitata delicti probationem nanciscatur^h. Quo insequuto non nisi precario adhuc jure amicitiae, vicinitatis, atque benevolentiae, & quidem sub antigrapho, sive litteris reversalibus magistratus, seu Principis, transmissionem petentisⁱ, hæc concedi, in locis quæ uni domino, aut Principi

^a Nov. 134.
c. 5.

^b D. l. 7. §. fin. ff. de accus.

^c L. 6. in fin. ff. de cust. reor.

^d D. l. 7. ff. eod.

^e C. pastoralis. de sentent. & rejud.

^f D. Nov. 134. c. 5. Guid. Pap. quæst. 202.

^g Covarruv. præf. qu.

c. 11. n. 7.

^h Guid. Pap. qu. 202.

ⁱ Gail. de PP. c. 16. n. 31.

e Boër. decis.
29.

f Conf. Burg.
rub. 12. n.
6.

g L. 68. &
seqq. ibi
DD. ff. de
judic.

b Gail. 1.
§. 57.

cipi non subsunt, æquum, & in praxi quotidiana receptum est^e, cum par in parem nullum imperium habeat, atque is qui alteri non subest, minimè ad deditionem impelli possit. Et hæc non admitti adductis in eam rem rationibus in Ducatu Burgundiæ, nec in Italia asserit Chassaneus^f. Quin imò cum exterus quidem sese in hac Provincia injuria affectum quæretur, & Daniæ Rex injuriantis deditionem petiisset, à Curia Provinciali responsum, cives nostros ut liberos, alterius jurisdictioni subjectos non esse, si verò quisquam adversus aliquem causam disceptari vellet, forum rei secutus, actionibus experiretur, nec justitiam defuturam. Forum nostrum minus justum nunquam adversus peregrinos, quam cives extitisse. Atque hujus juris nos religiosissimos semper apparuisse illa evincunt, quæ de non evocando inter Populum & Principem conventa, aut à Principe extero nobis data Privilegia in confesso sunt, de quibus superius plura dixi. Alter modus extra Provinciam citandi legitimus per Edictum est^g, quo quis tuto, in locis alieno territorio finitimis, liberum aditum non præbentibus, in casu necessitatis aliquem clara voce, tuba, vel alio quovis modo, publicè citat, dum aliter citari non potest, sui copiam adversario non præbet, vel incerto domicilio vagatur^b. Qui ut citatus

citatus, intra legitimum præfixumve tempus non apparet, pro contumaci vulgò habetur, ac contra eum tanquam contumacem proceditur^a. Et cum hæc extra territorium proprium citandi media non minus æqua, quam juris gentium moribus consentanea sint, merito suspectæ habentur novitates omnes, quæ præter hanc communem citandi formam prorumpunt, ac faciliè tranquillitati publicæ molestias ingerunt, dum extra territorium illicitè citando, jus dicendo, jurisdictionem exercendo, alterius majestatem offendunt, lædunt, & dum læsioni medicinam læsus quærit, variis actionibus, puta de vi publica, de ambitu, injuriarum, & similibus se rerum novarum machinatores, tanquam privati in alieno territorio, subjiciunt^b, ita ut violatores alienæ jurisdictionis, poenâ fractæ pacis quoque teneri Wesembecius^c voluerit. Atque hæc dixisse sufficiat quomodo ex facto & commisso rei fiant ex civitatibus foederatis.

^a Clem. 2.
de jud. &
per Ioban.
Imol. in l.
Qui ante
Calendas
ff. de verb.
oblig.

^b Gail. de
PP. c. 16.
n. 29.

^c In parat.
ff. de injur.
n. 6. in fin.
& ff. de
jurisd.
n. 13.

CAP. LXX.

FIUNT JURE REI.

1. *Quomodo jure quis reus fiat alterius civitatis.*
2. *Ex facto orto.*
3. *Ex natura foederis.*
4. *Salva tamen inferioris majestate.*
5. *Clientis fit reus læsæ majestatis*

S s s s

pa-

patroni sui. 6. *An patronus Vasalli clientisve legitimus iudex sit.* 7. *Feudi controversia à feudi Principe deciditur.* 2. *Jure æquitatis rei etiam fiunt.* 9. *Pœnam Patroni, clientes desertores timent.* 10. *Æquitatis jure Principi Princeps succurrit.* 11. *Deus ambitiosos deprimit, suppressos liberat.* 12. *Ex consuetudine & præscriptione alterius territorium quisquam libere ingreditur.* 13. *Et Privilegio.* 14. *Populus contra Principem juris retentæ executionem habet.* 15. *Populus justè quadam jura sibi reservat, ac tuetur.* 16. *Reges qui sub Parlamento sunt, Parlamento subiecti habentur.* 17. *Præcipuè si se expressè subjecerint.* 18. *Lex Regia majestatem non minuit.* 19. *Libero populo in se ex abusu jus est.* 20. *Princeps liberum populorum alienare non potest.* 21. *Nec liberè populi ditionem.* 22. *Nec ditionis partem.* 23. *Nec jurisdictionem.* 24. *De successione in imperio electivo, nihil per se rex agere potest.* 25. *Nec patronus patrocini jure populo officere.*

Præterea & jure quosdam reos fieri ex Civitatibus fœderatis superius notavi; nempè, ex ipso facto prorogationis, stipulationis, actionis motæ, commissi principio; atque insuper jure proveniente ex natura fœderis, ex æquitate, usu, & consuetudine.

Quod

2. Quod primum attinet, cum factum ejus naturæ sit, ut in omni causa posito facto jus positum reperiatur^a, facile elucet, quemvis ad implendam facti conditionem teneri, cui se expressè, tacitè, obligavit, idque omni jure, quo illud quod inter duos pluresve placuit, indubitatè observari convenit. Puniri jubetur quod contra naturam humanam alteri illatum esse probatur, secundum ea quæ paginis superioribus in eam rem deducta sunt.

*a L. Si ex
plagis § 2.
§. 2. ff. ad
L. Aquil.*

3. Ad jura igitur ex natura foederis provenientia transeamus. Et constat foedus per se jurisdictionem non tribuere, nec Principem exterum, socios sociorumve subditos rectè punire, nisi id expressè cautum, vel per consequentiam quandam manifestum sit; ut cum alter alterius majestatem comiter conservare tenetur, ac proinde hic illo superior, alter alteri inferior est: maximè quoad foederis aut patrocini executionem, quia in his pro conservando foedere, pro defensione, ac protectione stipulata, patrocini jure omnia protectori injuncta esse intelliguntur, sine quibus id omne quod ad ejus conservationem pertinet, expediri nequit^b. Nec enim quis commodè defenderetur, si non hinc inde in protecti & protectoris territorio commeandi & remeandi libera potestas esset^c. Quod argumentum in materia odiosa & stricta etiam obtinere Docto-

*b Arg. l. 2.
ff. de ju-
risd. l. 4. ff.
de itin. &
act. privat.
Bald. in l.
17. n. 11.
C. de pro-
cur.*

*c Everb. in
Topic. 2
concess. an-
teced.*

a Cravett. conf. 402. num. 6. & Conf. 443. n. 10 Boër. cap. 1. quid sit Majest. crim. n. 29 pag. 22. res volunt^a. Attamen non ulterius quam ut patrocínio superioris inferior defendatur, cum citra defensionem protector in personas, & res foederati jus nullum habeat, ne Civitatum jura, inter quas Societas est, conturbentur, confusione legum, placitorum, jurisdictionis confusione inter se misceantur. Quare nec leges, edicta, vel statuta Principis aut populi protectoris, extra territorium disponentis, ad externos, exterorum subditos, vel bona eorum qui in fide superiorum sunt, extenduntur^b. Non magis quam si non essent in fide^c. Hoc tamen quoad personas servato, ut cum foederati variae sortis ac conditionis sint, alij Superiores, alij inferiores, alij pares, si inferior, vel subditi inferiorum, contra salutem populi regisque, cujus majestatem comiter conservare tenentur, quidquam delinquendo commiserint; ex Boërii responso^d rei læsæ superioris majestatis fiant. Quod in paribus, aut superioribus, respectu parium, inferiorumve aliter observatur; cum hi simpliciter rei, non autem majestatis læsæ rei dicantur: quia majestatem nullam nisi propriam agnoscunt, nullius fascēs nisi proprias venerantur. Sed an patronus, si qua inter Clientem & Vasallum existat controversia, de ditione quæ in illius patrocínio est, cognoscere & pronunciare possit, variè dubitatum; existimantibus

4

5

6

bus aliis, Clientis causæ cognitionem ad tribunal patroni non magis quam ipsam ditionem pertinere, quasi cliens summo, & optimo jure ditionem suam possidens, nullius mortalis judicio subiectus sit, solius Dei gratia possideat id quod possidet; & obinde ei ratione jurisdictionis cum patrono nihil commune esse, nec ex postulata tutela aliud conjici, quam ut patronus adversus vim externam clientem protegat, cliens protegentis auxilio & ope, contra omnem perversam machinationem, utatur; non verò ut Patronus clienti iudex sit. Quibus obstare aliis videbatur, cum cliens sibi ipsi jus dicere non valeat, nec possit, Patronum elegerit, qui magis prodesse justis, quam iniquis ditionis controversiæ dominis debeat, apud eundem questionis motæ nodum decidi debere; quasi magis cum justo domino, quàm persona contractum videatur. Cujus genuina rei decisio ex ijs petenda, quæ de fœderum objectis personalibus, & realibus superius à me prolata sunt. Dum tamen constat, Senatū Romanum generaliter, si qua in re Inferiores inter se dissentiebant, motarum controversiarum cognitiones, vel ad propriæ Provinciæ Civitatisve Procures, vel ad Patronos ipsos inferiorum continuo remisisse.

7 Cæterum tamen si de solo feudo controversia

S s s s 3

ob-

a L. 1. §.
ait præter
& ibi
Brun. ff.
ne quid in
flum. publ.
7.

oboriatur, communem feudi judicem litigantes eum agnoscunt, à quo feudi initium esse caput, & qui feudum territorio suo universali inclusum habet. Hæc enim gratuita concessio, cum à nullo alio dependeat, quam ab ipso Principe, sive Majestate populari, omni æquitate convenit, ut ab his lites ejusmodi componantur, qui certa scientia, & plenitudine potestatis suæ, has citra præjudicium alterius cujusdam, ex pacti initi natura, in proprio territorio & quoad jus, ac juris executionem dirimere possunt. Quod etiam locum habet, si de parte aliqua feudi regalis, controversia moveatur: nam qui in toto, ille & in parte totius judex est; si modo constituterit, partem controversam Principi subesse, ubi instituta actio esse probabitur.

Porro jure æquitatis quemvis reum alterius Civitatis fœderatę fieri, certum est. Æquitas enim per se constans & immota, neminem injuria afficitur, nemini permittit ut alium non jure offendant, vel quisquam ea faciat, quę omittenda fuissent. Quocirca repetundorum, restitutionisve judicio, nec non gladio ultore quisquis utitur, non tantum ob injurias in se, subditosve suos commissas, sed & ob eas, quę ad læsam majestatem propriam proprię non pertinent; Puta, inquit excelsi ingenij Grotius, si jus naturale, sive Gentium immanè aliquis viola-

violaverit. Et si Civitas aliqua crudelissima decernat scelera fieri, proculdubio decernente genere humano evertenda foret. Et sic secundum Augustinum de Civitate Dei ^a. *Iustissimum bellum est in belluas, proximum in homines bellis similes.* Quibus illud Senecæ quadrat: ^b *Cum cervices noxios præcidi curabo, eo cultu animoque ero, quo serpentes, atque animalia percutio.* Libertas enim humanæ societati per pœnas consulendi, quæ initio, ut dixi, penes singulos erat, civitatibus ac iudicibus institutis, summis potestatibus æquo jure propria facta fuit, non quatenus alijs imperant, sed qua nemini parent, quandoquidem subiectio alijs id jus abstulit. Quocirca delicta contra fœdus, contra societatem humanam commissa, persequi Civitatibus, eorumve Rectoribus jus est. Nec Civitas apud quem nocens degit, illud 9 jus impedire debet, si peccator privatus sit. Si verò publicè commissum, vel clientes injustè à patrono defecerint, & in hostium numerum se contulerint, ut inquit Paulus Jurisconsultus ^c, publicam vindictam quisquis extimescat. Sic Carolus IX. Galli Rex Verodunos, Metenses, Tullos, in Provinciæ formam quodammodo redegit, cum allatum esset, clandestinis conjurationibus id agi, ut Hispanos in urbem intromitterent. Augustus, vectigales omnes fecit, quos sua libertate videbat ab-

^a Lib. 5.
^b Lib. 2. de ira.

L. 56.
§. 1. ff. de capit. diminut.

*a Sueton. in
August.*

*b Bodin. 5.
de repub. c.*

6.

abuti^a. Licet alijs ambiguum fuerit, num cliens ob rebellionem libertate privari possit, nec ne^b.

Et hæc æquitas, ut dixi, etiam extra particulare & proprium interesse operatur, cum Princeps admonere, punire possit hostes, & rebelles majestatis fœderatæ, nec non in inimicos amicorum sociorumve suorum, qui fœderati ipsi non sunt, animadvertere. Sic Syllæo Arabum Regi minatus est Augustus, ni injurijs in vicinos abstineret curaturum se ut ex amico subditus fieret. Antiatis præceperunt Romani, ne in Græcos, utpote Italorum cognatos, piraticam exercerent. Maximè si id, in spem boni exitus, absque subditorum incommodo, fieri possit, dum succurrens perituro præsit, ne & ipse aliorum injuria opprimatur. Cum alioquin optimo Principi conveniat, prius salutem propriam intueri, quam inconsulto, & sæpissimè magno Reipub: periculo se aliorum quæstionibus immiscere; nisi aliter fœdere expressum sit. Regulariter tamen cum natura cognitionem quandam inter homines constituerit, homo in hominis auxilium, adjutorium mutuum, ut inquit Seneca,^c generatus est, opem in necessitate à suo simili desiderans, ei confidens, & in eo tanquam centro, ac portu suo requiescens, post propriam causam, sociorum aliorumve defensionis, vindicationes arripiuntur. Quemadmodum egregiè

*c De ira lib.
I. cap. 7.*

10

giè in eam rem cecinit Euripedes in Supplicibus de perfugio afflictorum sic perhibens :

*Præbent Saxa perfugium feris,
Aræque famulis, urbibus pressis malo
Tutamen urbes.*

Ac puniendum alij hunc putarunt , qui cum sine suo damno possit, ab alio malum non avertit. Quare Cicero : *Qui non defendit, nec obsistit, si potest injuria, tam est in vitio, quam si parentes, aut patriam, aut socios*
 11 *deserat.* Sed illud auxilij jus an adeò generale sit, ut indistinctè arcendæ injuriæ causa, ad subditos alterius majestatis etiam extendatur. Nempè ut adversus Principem suum , per externas potestates adjuventur, arbitrio Dei omnipotentis relinquo, qui ut orbem in varias partes divisit, territorijs fines constituit, in sui honorem regnis ortum & occasum præscripsit. Pro regum populorumve justitia injustitia, fortes gigantes excitando, hunc solio deponit, illum limitibus in infinitum extensis, mirum in modum, medijs quandoque tenuioribus , ingenijs nostris incomprehensibilibus, adornat. Et hinc quod vi contra reges, bono successu, factum fuisse proponitur, in admirationem providentiæ divinæ id permittentis , promoventis, cædit, non ut hoc quisquam suæ sapientiæ adscribat, vel in eo per potestatem suam gloriatur.

T t t t

Sunt

Sunt & qui ex consuetudine & præscriptione jus 12
persequendi facinorosos in alieno territorio me-
tiantur; contententes hanc consuetudinem de jure
valere, cum consuetudo non minus quam lex juris-
dictionem tribuat ordinariam^a, imò etiam merum
imperium^b. Atque ea quæ Principis concessionem
admittunt, qualis est jurisdictio, præscriptioni
etiam subjacere, dummodo lex & consuetudo
in jure æquiparantur^c, hæc illa ratione superetur.
Nec novum, ut consuetudo inducta contra legem
ratione subnixam, rationi, licet alio respectu, con-
veniat, ut in casu accidit, ubi jus persequendi faci-
norosos in alieno territorio obtinet; nam licet
summo jure, invito alio, territorium alterius ingre-
di, extra provinciam jus dicere, prohibitum sit, at-
tamen ne delicta maneant impunita, facinorosi in-
defesse persequantur, alia ratione, consuetudine
corroborata, alijs in locis magistratui etiam civili,
contra pacem publicam effenso, extra proprium terri-
torium, offendente persequi, & eo loci ubi eum ap-
prehenderit juri sistere, permissum quibusdã vide-
tur^d, secundum ea quæ ab Imp: Arcad. & Honor:
alibi proponuntur, ut nempè: *Comprehensus non expec-*
tata ejusdem judicis notione, sub quo per ambitum cæperat
militare, audiatur; Manifestarumq; rerum probatione con-
victus eorum societati, quos declinaverat, aggregetur.

Et.

^a C. cum
contingat,
& ibi Pa.
norm. n. 5.
X. de foro
compet.
^b P. l. cum
prætor. 12.
§ lege ff.
de iudicijs.
^c L. de qui-
bus ff. de
legib. l.
Magistra-
tus ff. ad
municip.

^d Gail. lib.
1. de PP.
c. 16. nu.
26. Mysf.
2. obs. 28.
^e In l. i. C.
ubi quis de
Curial. vel
cohort.
conv.

13 Et privilegio jus persequendi nefarios in alieno territorio concedi posse, dubitationem non recipit, præsertim cum id exemplo Lubecesium confirmetur, quos isto jure gaudere Cranzius recenset^a, id-^{a 13. Vand.}
que citra præjudicium libertatis, quæ in honestis^{c. 27.} actionibus lædi non solet, quales sunt, facinorosorum persecutio, punitio, eorum quæ tacitè, expressè contrahuntur observatio. Cum nihil humanæ societati tam contrarium sit, quam proximum lædere, lædentem impunitum relinquere, in contractibus fidem fallere, contractus legem violare, quæ inter mortales tanquam vindex injustitiæ versatur, tanquam sacra salutis anchora amplectitur.

14 Qua occasione etiam populi pro sua tranquillitate Regem desiderantes, humanam tamen domnandi libidinofam voluntatem suspectam habentes, ad hanc divinarum humanarumque actionum reginam, puta legem confugiunt, cum inter Principem & Populum de imperio instituendo, conservando legibus convenitur. Et sic Parlamentum & Princeps eligendus cum de administranda republica contrahunt, ut hoc nostro sæculo, & à longis annis in orbe Christiano fieri consuevit, alter se alterius fide obstringit, intra quam sese mutuo teneri volunt, paciscuntur; ac lege lata tacitè, expressè se transgressæ conventionis vindices ab utraque parte

constituunt, ut eo melius conventum servari possit. Hæc ad facti veritatem ut referam, notabile exemplum in Batavis est, ubi his populis sæpius promissum, *Mores antiqui, legesque sanctæ ut sint; eas contra si quid Princeps decreverit, nemo decreto teneatur*. Atque insuper juret recipiendus Princeps se omnia jura, privilegia, indulta, omnes imperij leges firmiter & inviolabiliter servaturum, ne in perpetuum infringantur per se, vel per alios minuantur procuraturum, violata si fuerint restitutum, & ni ea faciat populum absolutè liberum fore. Quemadmodum in præcedentibus latius ostendi. Et hoc quoad ea quæ pactis expressè inserta sunt, sufficiant. In cæteris etiam quæ expressa non sunt, præsumptioni, atq; obligationi quæ tacitè inesse quibusdam contractibus probatur, locus erit, si nempè appareat eam mentem contrahentium fuisse, licet apertis verbis id idem expressum non sit, cum tali casu par virtus taciti & expressi sit, ^a atque illud quod tacitè intelligi potest, pro expresso habeatur ^b. Si etenim pacta conventa inter se strictè observari non voluissent, pacto opus non fuisset. Si alter alterius fidem indistinctè probatam haberet, nullius momenti conventio existeret. Et quemadmodum jure civili judiciorum tutela, justitiæ vigor in medio Civium contententium posita est, ne quis sibi propriâ per-

mittat

^a *Argum. l. cum quid ff. si cert. petat.*

^b *L. fidei-commissa §. si filio. ff. de leg. 3.*

mittat ultionem, sic inter contrahentes qui Superiorem non agnoscunt, lex est, & ex lege ultio ejus rei, quę injuste Regi vel populo præter, contra vel supra pactum illata est. Quippè cum ambo pares sunt, Superiorem non agnoscant qui judex in terris inter eos sit, simul tanquam Imperij focij reipub: administrant, ejusque libertatem fartam tectam ab utraque parte, observare tenentur, is naturali jure vindex existit, qui læsus est. Is Superior evadit, qui legis autoritate fretus, legis justitia auctus, se legemq; contra fidei desertorem, populi Tyrannum opponit, ut ad conservandam legem eum cogat, vel alioquin audeat, quod necessitas libertatis tuendæ, ac reipubl: salus flagitare videbitur. Præterea populus quando contrahit cum Principe eligendo, nondum tamen electo, non tanquam cum rege, ut rege, sed alio quodam privato contrahit. Quamobrem & quæstio inter Populum & Principem mota, de his rebus quę in stipulationem deductæ sunt, ex jure isto, quo antè electionem successionemve electus utebatur, decidi debet, quo pares erant; si non, quod Parlamentum tunc majus vel superius Principe postmodum electo, censeretur debuit; per se qualificatum, ut summo jure, omni meliori modo, pactum conventum pro populo, cujus vices gerebat, defendat. Non ut suam sed populi rem com-

T t t t 3

munem.

munem. Non suo, sed populi imperio, à quo & Parlamentum potestatem omnem non in abdicationem, patiendamve juris sui suppressionem, sed conservationem juris universi accepit, cui etiam præstito juramento publico, se conjunctim, separatim, obstrinxit. Et in casu paritatis vulgò sic constituitur, si duorum dominorum commune sit imperium, atque unus contra alium committat, committentē quidem regulariter puniri non posse, per regulam paritatis, qua par in parem imperium non exercet, sed Superiorem in fœdere, aut alium quendam adiri debere, nisi enormè delictum, vel delicti consequentia talis sit, ut propter exemplum moram nullam patiatur; quia tunc concluditur, delinquentem etiā per consortem punire posse, dummodo hi qui contendunt certi Status sint, licet nec ipsi de se interim certi sunt; idque pro singulari Jurisconsulti Ulpiani limitatione^a, qua admittitur, ut quoties periculum est in mora, licitè à juris communis regulis recedatur, ut imminenti periculo celeri reformatione obvietur.^b Ut puta si latro manifestus, vel seditio prærupta, aut factio cruenta oborietur, tunc enim non solum Proceribus, sed & Præfidi, præveniendi periculi causa punire permittitur^c. Item & qui contractui aut promissioni dolo, vi, aut metu causam dedit, tenetur eum, cum quo

^a In l. si quis filio ex hereditate 6. §. 9. in fin. ff. de injusto rupt. & irrit. fact. testam.

^b L. de pupillo §. si quis rivos vers. præterea ff. novi oper. nunciat. & in l. i. ff. de dam. infect.

^c Gail. arr. 3. nu. 18. & 4. n. 7.

quo actum est, in integrum restituere, & facinoris sui pœnas, ab eo qui nulli subjectus est, pati. Quemadmodum etiam Proceres Populi liberi eum in finem per populum constituuntur, ut in Legis transgressores animadvertant, populus non decipiatur, decepti restituantur, nemo cogatur, omni coactioni resistent, cogentem depellant; & ut uno verbo: *Ne quid detrimenti capiat Respublica.* Idque pro vetusta consuetudine, qua Imperatores à Senatu hostes judicati fuerunt, quorum pœna fuit ut cervix infereretur furcæ, corpus eorum virgis ad necem cederetur^a, vel ad minimum infamia, dignitatisve depositione hi notarentur^b. Quemadmodum in Germania Imperatorem quondam ex homicidij, stupri in virginem commissi, socordie, negligentie, & perjurij crimine, ab Electoribus Imperij fastigio dejectum reperimus; dummodo generaliter sustinent eligendi liberam potestatem, sibi jus cogendi ad legis implementum competere; ut & nisi Imperator leges Imperii observet, Electores eum folio deponere, aliumve ei substituere possint, cum ejus sit deponere, cujus eligere^c, & qui habet jus conferendi, itidem ei jus destituendi obtineat, ut quem Regem populus constituat, eundem justa de causa à regimine liberet. Hoc ex natura contractus, illud ex naturali libertate; quæ cum ipsa virtus sit,

^a Sueton. in
Neron. c.

45.

^b Arg. l. 8.
in pr. ff. de
pœnis.

^c Arg. l. 3.
ff. de re.
judic.

ab

ab omni injustitia abhorrens, dictat neminem, ne quidem Imperatorem, jus alteri quæsitum auferre, nec à contractibus suis pro libitu resilire posse, notissimis juris regulis, quod *nostrum est, sine facto nostro auferri nobis non debet. Nihil tam naturali equitati convenit, quam quæ semel placuerunt servare*. Quod vel maximè obtinet in Principe ^a. Imo & in fœderibus cum gentilibus alijsve ex fide data percussis ^b; quemadmodum Justinianum, fœdus cum Persis initum, observasse constat ^c. Et hoc ut pactum cum Populo, aut populi nomine cum Principe conventum, ad amissum observetur; ita etiam ut contrarium faciendo contraventor contraventoresve, Rex aut Parlamentarij, ipso jure ex commisso, fundamentalium regni constitutionum subjiciantur. Suo opprobrio, tacitè jurisdictionem jurisdictionisve exercitium plenarium læso tribuant, qui pro defendenda in perpetuum lege coram populo universo, ad hoc invocato Dei auxilio, præmeditate, maturo consilio, & solenniter quidem juravit pacta conventa se servaturum, & ut strictè observentur, se procuraturum.

Et cum quædam negotia esse possint à quibus ¹⁵ regis judicium excluditur, qualia olim apud Hebræos, cognitio de Tribu, de Pontifice, de Prophetâ ad Regem non pertinebat ^d. Vel etiam, ut sine pro-

^a Faber. in C. defin. forens. lib. 3. tit. 22.

^b L. 2. C. de effit. Pref. pretor. Orient.

^c Petr. Gregor. repub. lib. 8. c. 8. in fin.

^d Grot. de jure belli, lib. 1. c. 3. n. 20.

procerum consensu, in rebus quibusdam arduis, parlamentorum cognitioni, assentioni specialiter reservatis, Princeps solus nihil agat, aut statuatur, durum prorsus, naturali juri ac gentium moribus contrarium foret, erroneam opinionem ad fallendum, & Principem ad injuriam excitandum proclivem fovere, Regem his legibus non teneri, & dum easdem non observat, ad observationem solennis stipulationis, subjectionis jurejurando firmatæ, (quæ subjectio quoad id quod promissum fuit, ex ipso promisso & investitura subsequuta elicitur) impelli minimè posse. Et minus rectè, retenta populo jura, per populum, qui eorum tuendorum jus non abdicavit, non abdicando sibi reservasse ea intelligitur, donec aliud probetur, par Parlamentum, populumve injustè tueri. Cum quod naturaliter ad arcendam injuriam nati sumus, jus resistendi indistinctè adversus omnes alios habemus, qui pacta conventa, ut sibi profint, alijs noceant, illudere conantur; tum etiam quod ea facere non tenemur, quæ naturali æquitati, qualis est conventi servatio, vel divinis præceptis contraria sunt. Sic oppositiones adversus immanes Principum sævitias, quales sunt statutorum injustæ abrogationes, mutationes, Privilegiorum, Meritoriorum violentæ everfiones, conscientiarum humanarum impositæ servitutes,

sapissimè obortæ sunt. Quæ nisi aggressionis, saltem conservationis, defensionisque sui jure justissimæ erant. Pro eo quod conventum prius erat, & per conventionem observabatur, vel observari debebat, institutæ. Et sic David legis divinæ observantissimus in prosecutione sua viros armatos quadraginta sibi assumpsit ^a, ac deinde plures ^b, proculdubio in nullum alium finem, quam ut vim vi repelleret, damnum & injuriam Saulis à se averteret, propulsaret.

^a 1. Samuel.

c. 22. v. 2.

^b 1. Sam. c.

23. v. 13.

Et maximè hoc tam defensionis quam opposi- 16
 tionis jure in his Dynastis obtinet, qui generaliter sub Parlamento, vel populo sunt, vel in quos populus lege regia potestatem quidem omnem transtulit, sed casibus quibusdam exceptis, libertatē pristinam (conservando quædam sacro sanctè, tanquam in alijs admodum lædi non possint) sibi retinuit. Et hujusmodi Principes si legibus à populo præscriptis non obediant, rempubl: hostili ferocia, in odium istarum legum, invadere conantur, pro re-
 tento jure, & conservandi ejus juris Majestate, non tantum ut ab inceptis desistant admoneri, sed pro reipubl: necessitate etiam severius in eos animadverti posse, exemplo Pausaniæ regis Lacedemoniorum, comprobatum est; ubi

Regem ad supplicium præsentī morte repossunt.

Id-

Idque pereos, qui dum ad conservandam Rempubl: Principem elegerunt, indubitanter probant, Principem verè hostili animo, tanquam privatum (nam hæc in Principem qua Princeps non cadunt) se ad Parlamenti suppressionem, legum constitutarum oblivionem, Populi liberi, cui præpositus erat, subjectionem, armasse. Sic ubi Rex vel Princeps partem tantum summi imperii liberam habet, alteram verò Populus, vel Parlamentum sibi reservavit, liberum in violatorem, partem non suam opprimentem, jus concessum violato credatur, ut sese ejus injustitiæ opponat, omni oportuni medio jus retentum conservet. Cum eatenus imperium alteri concessum non præsumatur, ut Rempubl: invito populo invadat, sed potius eandem adversus omnes in omnibus protegat ac defendat. Et electo Principe, populum, sive populi Principes, quos alii Proceres, alii Parlamentarios appellant, nihilominus libertatem publicam omnino post delatum Principatum retinuisse, exinde patet, quod plurimi discordiis inter eos ortis, validè cum electo Principe de pace publica in Principatu reducenda, contrahant. Qui Contractus nullo modo constaret, nec effici quidem potuisset, nisi populi, populorumve Proceres, saltem quoad causas controversas, liberi permansissent, ac libertatis jure ad contrahendam ha-

biles judicati fuissent. Ac præcipuè Populi hoc 17
jure gaudent qui (ut jus pactis augetur, minuitur)
pacto inter se regemve constituerunt, si Principes
peccent in leges regias, sive Rempubl: non tantum
eos vi depelli, sed & morte puniri posse. Vel in ip-
sa imperii delatione stipulati sunt, ut nisi hoc, vel
illud Princeps efficiat, populus omni in eum obe-
dientiæ promisso solvatur, vel etiam cautum sit, ut
ex eo, quod contra promissum timebatur eventu,
Principi resisti possit; quia & tunc aliqua libertas
naturalis, exempta regio imperio, retinetur, & quo-
ad id quod reservatum est, Princeps non tanquam
Princeps, sed velut persona privata consideratur.
Atq; hujus generis vetustissima Italiæ regna fuere;
quæ hujusmodi atque aliis conventionibus frena
usurpationibus tyrannicis imposuere, ne libertas
sanguine parta, patria per tela per ignes conserva-
ta, Populi majestas vitæ periculo vindicata, sævo
quodam impetu neglectis regni legibus destrueretur;
quemadmodum etiam post Tyrannidem Ne-
ronis, Caligulæ & aliorum, Trajanus fidem suam
juramento Senatui obstrinxit. 18
Atque etiamnum
citra majestatis præjudicium, potestates summæ, in-
augurationis tempore, inter alia solenniter quædā
populo promittunt: ac præcipuè in rebus arduis
se se absque Procerum consensu plenario non im-
mix-

mixtuos. Quia potestati non nocet, si communicato consilio perpendatur, quid in re momentanea, ad omnium salutem pertinere possit, cum quod omnes tangit, ab omnibus approbari conveniat. Præsertim, cum ne veteres quidem Impp: , qui indubitatè summam habuerunt potestatem ^a, sine Senatus consensu & consilio, ea quæ ponderis aliqujus videbantur, expediebant ^b. Unde & tot recitatae in Senatu, Principum orationes reperiuntur ^c. Ac in veteri testamento observatum, Salomonem aliosve reges, nihil in re ardua statuisse, priusquam populum convocassent, & convocato populo opinionem, ac sententiam ejus intellexissent ^d.

19 Nec mirum hoc conservationis, defensionisque jus populo in Principem, quoad pacta conventa, competere, cum & libero populo in se etiam abusu, idem juris sit, nempe ut pars populi deficientis, patria jura legesque publicas violantis, alterius partis jura tuentis jurisdictioni, ipso maleficio subji-
ciatur. Sic pleni Historiarum libri, plena exemplorum vetustas, plebem ipsam quandoque Senatum adegisse, ut jura pristina observent, ab injustitia & suspecta novitate desistant. Senatum rursus indies plebem, & ingentem populi multitudinem cogere, ut unum in locum congregati, decedant. Vel si quid multitudo ea admiserit, jurisdictione

^a L. 1. ff. de constitut.

Princip.

^b L. humanum C. de legib. l. 9. ff. eod.

^c L. 12. ff. de feriis 1.

l. cum hic

status. ff.

de donat.

inter vir.

et uxor. l.

cum bi ff.

de transact.

^d 2. Chron.

c. 1. v. 2.

c. 5. vers. 2.

ordinaria in convictos, damnatosque, ac præ cæteris in seditionum capitibus, animadvertatur.

Quæ cum ita generaliter in Rege, populo ve libero obtineant, sequitur etiam per Regem, populum liberum, populi liberi subditos, eorumve ditionem, citra specialem ejus populi consensum alienari non posse. Et hoc prius respectu personarum, quia ab origine naturæ rationalis liberi ut nascuntur^a. Libertatem retinuerunt, naturali libertati contrarium foret, ut hi qui ex consensu, quandoque etiam limitato, certæ personæ obediunt, ipsis inscijs, quandoque etiam invitis, herili dominio subjiciantur, ad alium transferantur. Idque contra ipsam libertatem, quæ est *naturalis facultas ejus quod cuique facere libet*; nec alia ferè ratione à servitute distinguitur, quam ut hic liberè quælibet agat, ille imperantis imperio semper, & ubique parere necesse habeat, quæ potestas servituti magis, quam libertati convenit, scilicet ut quis dominio alieno contra naturam rectè subjici posset^b, à qua servitute itidem argumentum ad liberos populos producere, insanum esset, tum quod contraria sunt servitus & libertas, tum etiam quod servitus accidentalis est, injecta hominibus à casu, & fortuna; atque illa quæ per accidens sunt, per rationem speciei secluduntur, quia extra speciem sunt.

Et-

^a L. manumissiones ff. de just. & jur.

^b s. Servitus Instit. de jure person.

Etenim nec Deus, in pari natura, hominem unum, in alterius servum fecit, sed ut omnes æquali libertate gaudentes, alter in alterius opem, auxilium & conservationem cedat.

21 Respectu ditionis, & res inanimatas, ut sunt terra, prædia, &c. Easdem originaliter de jure naturali primævo, liberas fuisse, ac primo occupantibus cessisse, jura demonstrant^a. Exempla confirmant, ubi proponitur, quod Joseph tempore famis instantis omnem Ægyptiorum terram subjecerit Pharaoni^b. Quæ proculdubio ad illum usque diem libera fuerat, vel saltem antè occupationem istam, nullius dominio specialiter subjecta; nam cum Deus omnia eum in finem creavit, ut cunctis gentibus in Ministerium sint^c, eoque jure homini cuilibet, concessione divina, potestas præoccupandi possessionem cujuscunque rei, quæ à principio erat communis, acquisita sit, rationi consentaneum, gentium moribus comprobatum est, eandem quemque possessionem retinere, quam industria atque opera sua acquisitam habet. Et populo libero, liberum in ditionem suam jus permanfisse, nec eundem per alium, ne quidem per Principem, Principatus jure, infcio vel invito possessore populo, alienari posse, donec illud expressè per populum decretum, concessumve sit, per saniores hætenus indubitatum

^a *S. fere: Instit. de rer. divis. l. 1. ff. eod. l. ex hoc jure 1. ff. de just. & jur.*

^b *Genes. 47.*

^c *Deut. 4.*

per-

permanfit. Sic detrimenta oppreffioneſve, quæ in præjudiciũ ſubditorum fiebant, in ſacris paſſim reprehenduntur, damnantur^a. Rex Achab, vineam Naboth contra voluntatem ei eripiens^b, ſuæ iniquitatis pœnas dedit^c. De qua injuria generaliter ſic ait Prophetæ^d, *Non accipiet Princeps de hæreditate populi per violentiam, & de poſſeſſione eorum, ut non diſpargatur populus meus, unusquiſque de poſſeſſione ſua.* Quia nimirum poteſtatem conceſſam à Deo, non in deſtructionem, ſed in ædificationem mandati populi accepit^e. Reſiſti igitur Principi poterit, qui populi ditionem re ipſa tradere, aut ſubjicere conabitur, omni civili modo à propoſita alienatione eum divertendo, ut à perverso ſuo & injuſto propoſito deſiſtat. Præterquam quod hujusmodi actus, abſque imperij lege, conſuetudine, vel populi conſenſu nullus eſt ex nullitate omni effectu deſtitutus. Et Princeps, tanquam extraneo jus ſuum cedendo, uſufructuarij inſtar, nihil agat^f. Quod itidem ut de toto, ſic & de parte ditionis, puta urbe, caſtello, quin imò in re incorporali, de juriſdictione alienanda dicendum; nempè hæc loca, donari, vendi, permutari, aliove genere alienationis in alium transferri non poſſe, niſi præter populum ex Sneiderwini ſententia^g omnes inſuper conſentiant, ſpecialiter qui non ſubjecti, ſed liberi eo in loco degunt. Et
juris-

^a Reg. c. 12.

^b 24.

^c Reg. 21.

^d ibid. v. 17.

^e ſeqq.

^f Ezech. c.

26.

^g 2. Corinth.

10.

^f § finitur.

inſtit. de

uſufr. l.

uſufruct.

ff. de jure

dot.

^g Ad tit. in-

ſtit. de eo

cui libert.

cauſ. bon.

addic.

n. 9.

22

23

jurisdictionis citra consensum necessarium alienatæ, commercij sequelam nullam esse, saniorum omnium Jurisconsultum opinio est, quia contra decus imperij, in detrimentum populi, contra leges facta præsumitur; de quibus constat, quæ contra vim & auctoritatem legum inita sunt, nullius momenti esse^a, ne quidem contractus alienationisve nomen merere. Dummodo nec in privatis causis, à furti & rapinæ actione excusantur, qui aliorum res, insciis & invitis dominis, alienarunt.

^a L. si quis
Inquilinus
112. §. fin.
ff. de leg. I.
l. 7. §. 16.
ff. de pact.
in l. 5. C. de
leg. l. 4. C.
de ingen.
manumiss.

24 Porro quid juris paciscentibus de successione in imperio sit, variè disputatum, juxta ratione alijs affirmantibus, pacta votum captandæ mortis inducentia (qualia plerumque hæ conventiones sunt) jure improbari. Inquit enim Imp: Justinianus: *Omnes hujusmodi pactiones odiosæ esse videntur & plenè tristissimi, & periculosi eventus^b*. Sic Elisabetha piæ memoriæ Angliæ Regina, de successione imperij nominando, Proceribus eam interpellantibus, *vix sibi sepulchrum fodiendū non esse respondit^c*. Ac deinde^d assiduis Procerum petitionibus laceßita, ne quis de successione regni in Anglia sermones serere audeat, subiecta læsæ majestatis pœna, edixit. Attamen ne quid detrimenti respub: morte unius capiat, Princeps successorem æqualem habeat, ut Principe deficiente, Civitas ad discordias non prolabatur,

^b L. fin. C.
de pact. &
ibi DD.

^d Anno
1566.
^d Anno
1581.

Xxxx

atque

atque ~~de~~ Principe eligendo magno Civitatis periculo, postmodum lites exoriantur, sapius visum, ut ad successionem novi Principis promovendam, in Regno electivo populi liberi proni fuerint. Quamvis ipso jure, consensu retento, negatove, populus summa ratione ab ejusmodi petitionibus dissentire possit. Multo minus, ut quis succedendi ²⁵ jus ex eo sibi adscribere audeat, quod hic cliens, alter patronus sit, & dum patronus, patrocini jure, in casibus prædictis, populo officere possit. Nam sicut patrocinium privatum non tollit libertatem personalem, privatorum, sic patrocinium publicum non tollit libertatem civilem Rerumpublicarum, quæ sine summi imperij jactura nō amittitur. Ita ut hujusmodi clientes instar clientum forensium sint de quibus constat, protectionis jus nullum rerum alios pertinentium dominium tribuere, nullam jurisdictionem cuiquam inferre ^b. Quin imò, ut clientes suos ritè defendant, quosvis patronos obstrictos esse. In quam rem Psalmista ^c: *Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei, quia liberabit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adjutor.* Quod si quis Princeps clientes suos alienando, ditionem ipsorum alijs concedendo, extra provinciam suam jus dicendo, de successione constituendo, secus faciat, eum gravibus subjacere pœnis, tam

^a Grot. de
jure belli
lib. 1. c. 3.
n. 21.

^b C. recipimus, in fin.
& in c. ex
parte de pri-
vil. Gail. 2.
obs. 54. n. 1
& seqq.

^c Psal. 71.
v. 11, &
12.

tam divinis quam humanis coërcitionibus teneri, certum est; quę primum ex causę cognitione, post cognitionem plenariam, ex condemnatione sive damnatione, his atque alijs publici privatiq; criminis reis infliguntur, secundum ea quę in fine legis nostrę sic proponuntur. *Et in eos damnatos animadvertimus.*

CAP. LXXI.

IN DAMNATOS ANIMAD-
VERTIMVS.

1. *Explicatio verborum.* 2. *Damnatus pluribus modis dicitur.* 3. *Damnatio ex plena causę cognitione fieri debet.* 4. *In omni iudicio actor, reus & iudex requiruntur.* 5. *Populus quandoque stipulatur, neminem extra ordinem ad mortem condemnari debere.* 6. *Et hoc tam in publicis quam privatis rebus obtinet.* 7. *A citatione lis inchoanda.* 8. *Quomodo iudicibus opus fuerit.* 9. *De iudice ac iudicio ordinario, extraordinario.* 10. *Delinquens puniendus aut dedendus.* 11. *Sententia lata de- mum in condemnatum animadvertitur.* 12. *Pro jure Civium atque Exterorum observando feciales olim constituti.* 13. *De bello indicendo, & quomodo id fiat.* 14. *Condemnationem executio sequitur.* 15. *Animadver-*

Xxxx 2

sionis

sionis varia significatio. 16. Lata sententia exequi debet. 17. Per judicem ordinarium. 18. Dictio animadvertendi, tam in bonam quam malam partem accipitur. 19. Defensio jure fœderis libertatem non minuit nec tollit. 20. Totum fœdus continetur libertate. 29. Totum exercitium potestate. 30. Fœdus & exercitium fide.

I Neos, inquit JCtus, scilicet reos ex Civitatibus fœderatis; *Damnatos*, sive apud nos, sive apud socios nostros, dedendo, puniendo, civiliter, criminaliter, *animadvertimus*. Ita etiam, ut si fœderatus populus reum aliquem contumaciter absentē, & de crimine convictum, per sententiam damnasset, isque reus damnatus, se in Romanum orbem contulisset, populus Romanus in eum pœnam convertere possit ^a.

^a Boër. c.
Quid sit
Crim. lese
Majest. I.
n. 48.

Damnatus plurimis modis dicitur, modo idem est quod culpo, reprehendo. Martialis,

Si Schola damnatur fora litibus omnia fervent.

Modo pro exheredato accipitur; & sic de duobus filiis, alterum heredem institutum, alterum damnatum, legimus. Modo pro compello, obligo, necessitate adstringo. Terentius, *Tuus est damnatus gnatus, non tu*. Et damnatus apud Jurisconsultos per synopen damnas dicitur ^b, ut, *heres damnas esto dare* ^c, quod legati genus damnationis, sive per damnatio-

^b L. 82. ff. de
condict. &
demonstr.

^c L. 4. §. ult.
l. 35. l. 36.
§. ult. l. 35.
l. 36. §. ult.
ff. de leg. I.

tionem appellatur^d. Rursus alibi damnatus pro
condemnando habetur, ut in lege Aquilia capite
primo cavetur^e: Ut qui servum, servamve, alienum
alienamve, quadrupedem vel pecudem, injuria occiderit,
quanti id eo anno plurimi fuit tantum as dare domino dam-
nas esto. Sic etiam ut quamlibet coërcitionem con-
tineat, & ad mortem usque damnationis significa-
tio sese extendat. Virgilius: f

d §. 1. Inst.
de legat.

e L. 2. in pr.
ad l. Aquil.

f AEneid.
lib. 4.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem

Abstulerat, Stygioque caput damnaverat orco.

Et Cicero in Verrem: Reus in iudicium deductus
est Verres, Homo vita atque factis omnium jam opinione
damnatus. Hęc autem damnatio, ut sine pręvia in-
formatione, ac plena post informationem cogni-
tione non subsistit, ita nec in damnatum, publica
animadversio, nisi legitima damnatio præcesserit,
reus clara ac dilucida sententia damnatus sit. Et
quoad iudicium legitime formandum, in eodem
actor, reus ac iudex requiruntur. De Actore in-
quiunt Imperatores Valens, Gratianus & Valent:
Accusatores omnes admonentur, eam se rem deferre in pu-
blicam notionem debere, quę munita sit idoneis testibus, vel
instrueta apertissimis documentis, vel indicijs ad probatio-
nem indubitatis, & luce clarioribus expedita^a. Rei iti-
dem ad exceptiones, defensionesque legitimas ad-
mittuntur; quippè ait Imp: Justinianus; exceptio-

g Actione 1.

b L. fin. C.
de probato.

Xxxx 3

nes

a Pr. Instit. de except. *nes comparatæ sunt eorum gratia, cum quibus agitur^a. Ac postremo judex processu instituto, sese cum plena causæ cognitione interponit, de qua re Ulpianus^b:*
b In l. 13. ff. de minor. *Causa enim cognita, & presentibus adversarijs, vel si per contumaciam desint, in integrum restitutiones petendæ sunt:*
c C. quoniam 9. de prob. *Ac famosum in jure canonico capitulum extat, quo Gregorius judicis perversi mores perstringit^c, judiciorum ordinem præscribit, nec non judicis negligentiam animadversione, ac castigatione per superiorem judicem dignam censet; ita etiam ut nec pro ipsius præsumatur processu, nisi quatenus in causa legitimis constiterit documentis. Ut Sententia itidem, quoad partem reliquam invalida sit, in qua non secundum allegata & probata, & sic secundum processum, ut debuerat^d, judicavit; quemadmodum rectè Imp: Alexander: Prolatam à Præside sententiam, contra solitum judiciorum ordinem, auctoritatem rei judicate non ob-*
d L. illicitas §. veritas ff. de offic. præsid. *tinere certum est^e. Cum potestatem sententiæ, certis finibus concludi, sæpè judicatum sit f. Et ne hæc aliter eveniant,*
e L. 4. C. de sentent. & interloc. *populi eligendo Principe, imperij lege, quandoque stipulantur, de Civibus non nisi ex præcedenti in-*
f L. 7. C. eod. *formatione, processu, legitimis accusationibus, defensionibusque, & quidem ordinariè, coram ordinario judice instructo, judicandis; ne occasio postmodum detur, ut de Sejano eveniebat, inquirendi*
Quisnam Delator? quibus indicijs? quo teste probavit?

Et

6 Et magis interfecti, quam condemnati dicantur, qui subdere colla ferro, citra præcedentem causæ cognitionem, maturamve rei examinationē (quasi verbosa & grandis Epistola venisset à Capreis) co-
acti fuerint. Nec est quod quisquam dubiter hunc ordinem non tam in publicis, quam privatorum causis obtinere, quandoquidem eadē in ambabus rationes versantur, in publicis negotijs major diligentia quam privatis requiritur. Et hoc quia gentium judiciis causæ publicæ ferè omnes exponuntur. Omnes quorum interesse, & non interesse possit, per consequentiam quandā, & juris quasi communionem, quam populi inter se exercent, in sententiam atq; arbitrium rei controversæ trahant. Tum etiam, quod sequelas maximas hæc judicia habeant, ipso iudicio quandoque severiores, externos populos, vel exterorum populorum subditos, ut videri possit, plus nimium urentes secantes. Quorum calumniis nihil est quod validè opponatur, quam ut ipsissima acta & probata, quæ condemnationi causam dedere, exteris offerantur; præsertim ea, quæ consiliis exterorum non suspectis vallata sunt. Sic Lacedemonii priusquam bellum in Athenienses susciperent, sociis omnibus de causæ iustitia, iudicium permiserunt. Et Romani in Græcis de bello in Nabidem.

Quo-

a Gail. obs.
1. cap. 13.
n. 1.

Quoniam igitur ab executione iudicium non est inchoandum ^a. Omnis lis ab executione incipiens, odiosa & suspecta ducitur, justè per citationem prius, vel modum in criminalibus loco citationis observatum, omnis processus instituitur, ne sententia in absentem, contra non vocatum lata, justitiæ vilipendio, illusoria, vana, ac nulla fiat, atque injustè contra damnatum animadvertatur. Requisita, antè sententiam media, hic adferre, extra meum in hac materia publicum propositum foret, & nimium sollicitæ diligentiae, quocirca ad Mynsingerum, Marantham, Gailium probatissimos istius studii patronos, perscrutantem studiosum remitto. Dam-natos quod attinet, nempe in quos ex civitate fœderata animadvertatur, ex sententia Jurisconsulti Proculi, dicendum, in eos, qui ordinariè, extraordi-nariè, tam apud nos, quam fœderatos nostros, legitimè damnati sunt, cum etenim civitatibus conditis quædam essent necessaria, quibus interve-nientibus discordiæ inter Cives ortæ componeren-tur, quos habendi libido in tranquillitate retinere amplius non posset, jurisdictioni præcellentia ad-juvarentur, quos virtutis amor à malevolo propo-sito, pœnæ formidatio à scelere perpetrando diver-tere non valebat, aliis in exemplum punirentur, iudices ordinarii extraordinarii, judicia ordinaria
extra-

extraordinaria constituta sunt, ut sic auctoritate publica, aut viros eum in finem constitutos ea tandem certo modo finiantur, quæ alioquin per privatos facile componi non potuissent: Quod itidem Cicero pro Cæcinnâ animadvertens, ait: *Omnia judicia distrabendarum controversiarum, aut puniendorum malefactorum causa reperta esse.* Et cum ordinariorum atque extraordinariorum judicum hic mentio fiat,

- 9 Ordinarij hi judices, vel ex causis, vel ex officiis definiuntur; ut causarum certarum judices Feciales. Olim erant, quibus curæ, ne Romani ulli fœderatæ civitati injustum bellum inferrent; ut de bellis, fœderibus, pactionibus & injurijs sociorum aliarumve gentium confœderatarum cognoscerent. Ex officiis verò alii judices ordinarii appellantur, qui generaliter, & non ex Mandato speciali, suo Magistratus jure jurisdictionem ordinariam exercent. Extraordinarij rursus; qui extra ordinem jus dicunt. Quorum numero arbitri, arbitratores, delegati judices recensentur; Priscis temporibus magis, quam nostro sæculo familiares, cum singulis populi, populorumve conventionibus novi judices sorte constituerentur; atque is sententiam à Collegio apud Romanos pronunciaret qui pluribus liberis ornatus, cæteros honoris auctoritate præcedebat. Ordinarium porrò judicium est, quod certis

Yyyy

solen-

solennibusque terminis ac formulis expeditur. Et Extraordinarium, quo non observato illo solenni modo, sed alio quovis (nam sine ordine nihil rectè peragitur) extra ordinem communem, controversia inter actorem & reum orta, à judice deciditur. Nullo judicis ordinarii vel extraordinarii quoad sententiæ executionem, factò discrimine, cum ambos in animadversionem à summæ potestatis culmine ordinatos fuisse oporteat, ut judicis creatio Principalis imperij reservatum est, inter regalia tanquam certum sidus emicans, quamvis sententia extraordinariorum judicum per ordinarios, sive per Principem exequatur, ut postea dicitur ^a.

^a *Infra*
num. 17.

Cæterum æquè, ut dixi, in damnatos apud nos, 10
quam apud fœderatos nostros condemnatos, animadvertitur. Eos nempe qui in nostro territorio deliquerunt, apud nos reos fieri, & ex delicto suo damnari, in præcedentibus satis superq; prolatum. Eos verò, qui penes fœderatos nostros deliquere, eorum animadversionem executivam effugiendo, alterius fœderati fines intrant, in favorem justitiæ, in territorio fœderati, ubi non deliquerunt, petitionibus læsi fœderati, puniri debere, vel populo læso tradi, ut apud eos puniantur, hoc loco J^C^{tus} Proculus designat, cum inquit, *fiunt apud nos rei ex civitatibus fœderatis*, scilicet si pro læsione fœderatus populus

pulus iustitiam petat. *Et in eos damnatos* apud nos, illosve mutua iurisdictione animadvertimus. In quem finem specialiter deditiois jura inventa creduntur, ut scilicet per ea, extra provinciam commissa delicta punirentur, exequantur, quæ tanquam alterius imperij officia ad tertium pertinere non videbantur. Idque non simpliciter, sed ut
 11 superius observatum, postquam sententia in reum criminis extra provinciam commissi apud nos, vel foederatos nostros lata fuerit; cum per sententiam quemvis puniri, divino, gentium ac naturali juri consonum sit, & ex processu ad effectum executionis, non deveniatur, priusquam plenariè de ipsa sententia lata constiterit: Sic autem Ulpianus^a: *Si cum nulla sententia præcesserit, capta & distracta sunt pignora, possunt revocari.* Et Imp: Gordianus. *Bona adversarij tui in te transferri citra solennem ordinem frustra deprecaris*^b. Impp: verò Severus & Antoninus: *Numis properè judex pignora Marcellæ capi, ac distrahi jussit, antè rem judicatam. Prius est ergo, ut servato ordine actionem adversus eam dirigas, & causa cognita sententiam accipias*^c. Quibus verbis Imp: Diocletianus & Maximianus auctoritatem addentes, in condemnationis executionem addunt: *Eos quos debitores tuos esse contendis, apud rectorem conveni provincie, qui sive debitum confessi, sive negantes & convicti fuerint*

^a L. si cum nulla ff. de re judic.

^b L. 14. C. de pact.

^c L. 1. C. de execut. rei judic.

^a L. fin. C.
eod.

condemnati, nec intra statutum spatium solutioni satisfecerint: cum latę sententię pignoribus etiam captis ac distraëtis, secundum ea quę sæpe constituta sunt, meruerint executionem, juris formam tibi custodiet^a. Adeò ut in omnibus controversijs antè executionem sententia admodum necessaria, ac de jure requisita sit, ut omitti citra injuriam non possit; Maximè in discordijs quę inter summas potestates, Reges, & Principes, Principem ac populum oriuntur, quibus ut maturius provideretur, olim à populo Romano publicarum quæstionum Feciales tanquam judices, constituebantur, ut pro re nata jus administrari subditis penes externos atque exteris in civitate Romana curarent. Injuriam populo civibusque illatam, justa ultione vindicarent; post plenam causę cognitionem, pro damni illati magnitudine, justitię denegatione, condemnato tergiversatore in externos malevolos repressaliarum litteras concederent. Et si opus fuerit bellum alijs indicerent; quod tamen non gerebatur, priusquam solenniter prius ac ritu quodam ordinario annunciatum fuisset; Qui erat, ut si dedignarentur facere postulata ij, ad quos Legati, sive Nuncij mittebantur, renunciata prius societate, & amicitia (si qua fortè erat) post triginta demum dies, qui solennes fuere, Marti justitię causę committeretur, capta, & hostili modo ablata, de-

12

devastata, belli jure repeterentur. Atque adeò post Fæcialium demum sententiam, populus Romanus in damnatos animadvertibat. Et Fæcialibus bellum non indicentibus, nec Consuli, nec Senatui, nec Populo arma in externos sumere licebat.

13. Nostra tempestate, si quidquam Marte arbitro decidendum sit, viri Spectabiles, quos Fæciales, nos Heraldos vocamus, ad externos hostes futuros mittuntur, qui proposita exterorum injustitia, Bellum futurum proclamant. Sic beatæ memoriæ Ludovicus 13. Galliæ Rex, nostro sæculo Germanis Hispanisq; indici bellum curavit. Atque etiam si Rex vel Populus à fœdere dolo malo defecerit, Populus inferior contra fidem datam, se superioris majestati injustè subtraxerit, ad hostes transiverit, Princeps contra imperij legem, populum libertate, ac privilegijs meritorijs, alijsve juribus in perpetuum concessis, exuere conatur, lata demum sententia, eaque in publicum pronunciata, nec non peccanti denunciata, jura protectionis sive imperij delati amittit, hostis esse probatur. Exemplum populi deficientis, Gallia suppeditavit, ubi rebelles Verodunos, Metenses, Tullos, ut superius dixi, Carol. IX. in Provinciæ formam redegit. Principis verò imperij leges opprimentis expulsionem, in nostris Batavis reperias ubi tandem effractis

Y y y 3

pri-

a Anno
1571.
Iulii 26.

b L. 5. §. 1.
ff. de cap.
minut.

primum sigillis Hispaniarū ^a tam Hollandiæ quam
 fœderatorum aliorum populorum Ordines, pro-
 nunciarunt, Philippum ob violatas imperii nostri
 leges, ipso jure Principatu excidisse. ^b *Et deficere*
vulgò in jure dicuntur, qui ab his quorum sub imperio
sunt, desistunt, & in hostium numerum se conferunt. Sed
& hi, inquit J C^{tus}, quos Senatus hostes judicavit, vel
lege lata, utique eo ut civitatem amittant. Unde apparet
 unumquemque & Populum & Principem sub le-
 gis imperio esse vi legis imperij in eos qui desis-
 tunt, per non desistentem jura omnia inviolata
 servantem, Senatus vel Principis innocentis decre-
 to justè quidem ac meritò animadverti posse.
 Nec sufficit sententiàm eum in modum latam,
 reosve damnatos esse, sed hæc damnatio ut clara,
 justa, ac publica sit & ad exemplum pertineat oportet;
 Regi aut populo cum quo fortè belligerand-
 um erit, sive etiam eorum belli Duce, vel ad præ-
 sidium hostium futurorum annuncietur, publice-
 tur, rostrisque publicis affigatur, quemadmodum
 Facciales consulti primum cum Philippo & iterum
 cum Antiocho, bellum indicendum esse decre-
 vere, nimirum ut bello legitimè indicto, sublatis
 commerciis, civibus revertentibus, interim arma
 capiantur, deindè contra vim illatam inferendam,
 excursiones faciendas, depellendas, atque omnia
 hosti-

14 hostiliter agenda uterque premonitus, paratusque accedat. Quandoquidem ita ferè comparatum est, ut quemadmodum damnatio, sive sententia causa finalis judicij est, rursus causa finalis sententiæ executio sit, quam animadversionis titulo hic jurisconsultus designat, dum nullo verbo intermedio, inter damnationem animadversionemve, incontinenti inquit, *in damnatos animadvertimus*, quasi ubi desinit condemnatio, è vestibulo executio subsequatur.

15 Animadversionis dictio generalis est, omnem cognitionem, damnationem, absolutionem in se comprehendens, & tam in bonam, quam malam partem accipitur. Et hoc sensu in cognitione rerum, Animadverto dicitur, tanquam considero, ac tanquam perpetua sollicitudine animum, hoc est mentem, converto, ut veritatem per media quædam eruam, quando enim aliquid intelligimus, argumentis animadvertimus, sensibus præsentis animo utentibus. Item eos, quos in tutelam, vel curam accipimus, continua animadversione animo, ac facto defendimus. Animadversio poenam aliquando, sive punitionem quoque significat, scilicet quam quis ordinaria potestate munitus, alteri legitime, post plenam causæ cognitionem, infligit; præcipuè cum animadvertere propriè ejus sit, qui in alterum potestatem habet, ordine ac ritè puniendi^a.

^a L. 3. ff. de
juriscl. om.
jud.

Atque

^a L. 14. C. *de testib.* Atque omnem coërcitionem ^a tam civilem ^b quam
^b C. *quoniã de Probat.* criminalem ^c modicam, feverissimam ^d, ad mor-
^c L. 3. ff. *de iust. fil.* rumque ex jure, quod quis in alium habet, exerce-
^d L. nemo *C. de sum-* tur. Sic Penulejus JC^{tus}, de Legatorum puniendi
ma trinit. potestate respondens, inquit: *Si quid erit quod ma-*
jorem animadversionem exigat, rejicere Legatus apud Pro-
consulem debet, neque enim animadvertendi, coërcendi, vel
atrociter verberandi jus habet. Animadvertere porro est
 animi iram exercere, ut si quis irato animo quem
 puniat, verberet, judex iracundo animi motu in fal-
 sitatis reum concitatus sit ^e. Et quamvis propriè, ut
^e L. 14. C. *de testib.* dixi, intelligatur de iis, qui puniendi potestatem
 habent, extendi nihilominus ad alios Valla obser-
 vavit, puta ad eos qui, nulla puniendi potestate ful-
 gentes, alterius potestati, teste Plauto, subjecti sunt,
 ubi ait: *Is cum in herum animadvertisset gravius.* Ma-
 gis tamen communiter in jure pro omni actu acci-
 pitur, quibus judex ad inquirendam rei veritatem,
 sententiam pronunciandam, ac vi sententiæ latæ,
 quatenus ea lata est, ad ejus executionem deveni-
 endam, experitur. Secundum rem judicatam ea
 repetendo, quæ ablata prius erant, adimendo ei vi-
 res qui nocuit, ne in futurum noceat; vel etiam
 tollendo eum qui deliquit; cum post latam sen-
 tentiam prout judicatum est fieri debeat ejus judicij
 execu-

17

16

executio: Ne alias frustra condantur sententiæ, quæ debitæ non mandantur executioni^a. Dummodo publicè interfit, ut mandentur, propter auctoritatem rerum judicatarum quæ nullibi subsistere, sed ad plenarium effectum deduci debet, etiam-
 17 si, ut alii volunt, malè judicatum sit^b. Idque per judicem ordinarium, vel pro causæ magnitudine per Principem ipsum, tanquam supremum legis executorem, licet arbiter, vel delegatus sententiam tulerint: quia per judicem delegantem, & non delegatum omnis executio fieri de jure consuevit^c. Non per arbitrum, sed per judicem ordinarium, hoc est, judicem rei conventi^d; quod etiam innuit Jurisconsultus, ipsa dictione *animadvertimus*, quæ ultra Imperatorem ipsum, vel ordinarios ejus judices, potestatem exequendi officii ratione habentes, non extenditur. Et de causis publicis, tranquillitatem internam, coërcitionem externam concernentibus, videmus ipsos Imperatores, Reges, Principes animadvertere; Ita tamen ut in omni executione adversus privatos in ditione propria certus ordo servetur, ex jure civili^e, loci statutis, consuetudinibusque petendus. Persecutionibus, verò extra territorium faciendis, ipsi Reges Principesve præsent, quo meliori modo damna illata repeti, maleficia in sociam amicamve civitatem commissa,

^a C. quod ad Consultationem. De re judic. Marant. part. 6. act. fin. n. 1.

^b p. servo invito s. cum prætor ff. ad S. C. Trebell. l. si prætor. ff. de judic. l. fin. ff. ne quid in loco publ.

^c L. à divo pio in pr. & ibi Barth. & DD. ff. de re jud. l. properand. s. si autem reus C. de judic.

^d L. cum antea, & ibi Barth. C. de Arbitr.

^e p. l. à divo ff. de re judic.

Zzzz

fa,

sa, vindicari jure gladii possint, ex qua fonte etiam belli jura progenita creduntur.

Dixi superius animadversionem hanc non solum 18
in malam, sed & in bonam partem sumi; cum ejus
justa intentio semper bona existat, nempe ut facinorosi puniantur; ex quo nihil aliud sequitur, quam ut cujus finis bonus est, & id ipsum haberi bonum necesse sit, donec de rei veritate constiterit. Etenim si de causæ justitia, vel injustitia antè veram rei inquisitionem jam plenè constaret, frustra & incassum sese animadversioni præcognitæ quisquam immisceret. Quare etiam Jctus Proculus de fœderatis populi romani verba faciens, eorū condemnationibus acti vis, passivi vis animum adhibens, inquit, *Et in eos damnatos animadvertimus*, quasi dicat, si ab exteris condemnati sint socii, vicini que nostri, ab iisque ad belli aleam protrahantur, bello impetantur, nos Populus Romanus ex pacto fœdere, amore justitiæ, libertatisve, injustitiæ tædio ducti, in eos per tertium quendam damnatos, pro ipsorum defensione, tutela, ac conservatione, *animadvertimus*: puta discordii causas examinando, perpendendo, ne citra injuriam quid detrimenti ipsorum respub: capiat. Non autem ut ab intellecta statim sententia, per alios in eorum damnum atque injuriam lata, & ipsos ex vulgi rumore, vel simplici damnationis

tionis instrumento, condemnemus. Verum tunc, cum ex prævia, ac benè instituta animadversione, plenariè nobis constiterit, hunc populum ut commisit, justè vel injustè alterius sententiæ subiacere. Et ne mirum hoc cuiquam videatur, constat Romanos antiquitus summam laudem ex protectione voluntaria innocentium populorum acquisivisse, cum Romanæ Civitatis Viri clarissimi pulcherrium ducerent Clientes suos, vel etiam Gentium minorum libertates contra aliorum vim atque injuriam tueri ac defendere. Quod re vera maximè inter eos obtinet, qui communes hostes amicosve se habituros, se invicem mutuis auxiliis defensores, promiserunt. Non tamen ut defendens hinc commodi quidquam capiat, qui defenditur in libertate, potestate, seu exercitio suo præjudicetur, licet alter alterius majestatem conservare teneatur. Cum hoc adjicitur, inquit JCtus, ut intelligatur alterum populum superiorem esse, non ut intelligatur alterum non esse liberum: Etenim quemadmodum Clientes nostros intelligimus liberos esse, etiam si neque auctoritate, neque dignitate, neque omni jure, sive viribus, sive boni viri arbitrio nobis præsent; sic & liberos eos omnes esse intelligendum est, quos fœderis jure, ope, & auxilio, nostro contra quasunque externas injurias defendimus. Nam ut fœdus absque libertate contractum nullum est; ip-

Zzzz 2

sum

sum foedus libertate continetur, nisi inter liberos
foedus contractum, id ipsum quod contractum est,
non subsistit, ac ne quidem foederis nomen mere-
tur, cum pro ipsa libertate conservanda foedus ini-
tum sit, sic foedere quoque potestas, interna exter- 21
nave non minuitur, sed augetur, dum jure propriæ
libertatis in subditos subjectosve suos quis juris-
dictionem liberam exercet, ejusque exercitii inter-
ni rationem nulli nisi sempiterno Deo debeat.
Quin imò si quis casu quodam in exercenda potes-
tate interna, pro Majestatis auctoritate per foedera-
tum, suis petitionibus adjuvatur, impedita potestas,
foederati viribus aucta, ad propositum effectum de-
ducitur. Externam quod attinet, quam voco qua
nosmet ipsos contra externos defendimus, vel exte-
ros ex damno injuria dato, justo bello aggredimur,
oppugnamus, eam quoque foedere augeri certum
est, dum totum illud exercitium potestate consis-
tit, quæ proculdubio in duobus pluribusve major
quam in uno. Nec periculo laborat, cum foedus & 22
exercitium sincera fide subsistant; ex qua fide
communis est reipubl: sponsio, & quæ suprema lex
est Populi salus. Qui si in omnibus observaretur,
atque esset in iis fides, in quibus summa esse debe-
bat, secundum veram Ciceronis opinionem non
laboraremus.

F I N I S.

COMITE
YURIS
MUNICIPALIS

834